

ENSIPERHEIDEN KOKEMUKSET SOSIAALISESTA TUESTA

Ensiperheiden vanhempien kokemukset Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n
Ensiperheiden tukityö-projektista

HEIDI MÄKELÄ

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2013

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

MÄKELÄ, HEIDI: Ensiperheiden kokemukset sosiaalisesta tuesta. Ensiperheiden vanhempien kokemukset Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n Ensiperheiden tukityö-projektista.

Pro gradu – tutkielma, 68 sivua

Sosiaalityö

Ohjaajat: Tarja Pösö ja Kyösti Raunio

Huhtikuu 2013

Vanhemmaksi tulo ensimmäistä kertaa on hyvin ainutkertainen tapahtuma perheen elämässä. Ensimmäiset kuukaudet vauvan syntymisestä vaativat vanhemmilta erityistä kykyä ja energiaa selviytyä tästä uudesta tilanteesta. Ilman sosiaalista tukea ja tukiverkostoa vanhemmuuden alkutaipale saattaa olla raskas. Ensiperheiden tukityö –hanke toimi Tampereella ja lähikunnissa 2008–2010 aikana lisätukena niille ensiperheille, joissa tuen tarpeeseen ei neuvolatyöllä pystytty vastaamaan. Ensiperheiden tukityö oli ennaltaehkäisevä työmuoto, joka toimi pienenuolen alueella ja asiakastyö tapahtui kotikäyntityönä. Tukityöllä pyrittiin vaikuttamaan perheiden jaksamiseen ottaen huomioon perheiden kokonaistilanne.

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää mitä sosiaalisen tuen tarpeita ensiperheillä oli hakeutuessaan tukityön tuen piiriin ja oliko sosiaalisen tuen puuttumisella vaikutusta tukityöhön hakeutumiseen sekä millaiseksi tukityö oli muodostunut perheiden kohdalla ja miten tukityö oli vastannut perheiden sosiaalisen tuen tarpeisiin. Teoriaosuudessa käsittelen vanhemmuutta, jossa tärkeänä osana ovat kiintymyssuhde, äitiys ja isyys paneutuen kuitenkin ensiperheiden erityisyyteen. Toiseksi käsittelen sosiaalista tukea ja sitä, miten se näyttäytyy ensiperheiden arjessa tuoden haasteita sekä helpotusta perheiden arkeen.

Empiirisen tutkimukseni tutkimusote on fenomenologis-hermeneuttinen. Seitsemän perheen haastattelut olen toteuttanut teemahaastatteluna ja aineiston analysoinnin tein teemoittelun avulla. Kaikki haastattelemani perheet hakeutuivat tukityön tuen piiriin neuvolan kautta. Osa perheistä hakeutui tuen piiriin jo raskausaikana ja osa taas noin kuukausi synnytyksen jälkeen. Jo raskausaikana tukityöhön hakeutuneet perheet toivat esille tarvitsevansa sosiaalista tukea ja apua fyysisiin ja psyykkisiin ongelmiin. Synnytyksen jälkeen hakeutuneet perheet voivat taas raskausaikana hyvin, eikä sosiaalisen tuen tarvetta silloin ollut. Vauvan syntymän myötä sosiaalisen tuen tarve oli muodostunut hyvin pitkälti ohjauksen ja neuvonnan puolelle. Epävarmuus vanhemmuudessa sekä väsymyksestä muodostuneet haasteet saivat perheet hakeutumaan tukityöhön. Kummassakin tilanteissa oli perheitä, joilla sosiaalinen verkosto puuttui lähes kokonaan.

Perheiden sosiaalisen tuen tarpeiden kirjo on laaja, joten kullekin perheelle tukityö räätälöitiin erikseen, erilaisin painotuksin. Muutamilla perheillä tukisuhde oli muodostunut enemmän äidin tukemiseen ja toisilla taas perhetyöntekijät tapasivat ja tukivat vanhempia yhdessä. Kuusi perhettä kertoi tukityön vastanneen hyvin heidän sosiaalisen tuen tarpeisiin ja yksi perhe kertoi, ettei niinkään kokenut perhetyön tuovan perheeseen lisätukea, koska sitä ei katsottu perheessä tarvittavan. Tutkimukseni tuloksista voin kuitenkin todeta Ensiperheiden tukityöllä olevan suuri merkitys ensiperheille sosiaalisen tuen antajana, joka taas vaikuttaa hyvin pitkälti vanhempien jaksamiseen ja heidän omien voimavarojen etsimiseen sekä lisäämiseen.

Avainsanat: vanhemmuus, äitiys, isyys, sosiaalinen tuki, Ensiperheiden tukityö-projekti, kokemuksen tutkimus

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

MÄKELÄ, HEIDI: New families' experiences with social support. New families' parents' experiences of the New families' support work project by Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry.

Master's thesis, 68 pages

Social Work

Supervisors: Tarja Pösö and Kyösti Raunio

April 2013

Becoming a parent for the first time is a very unique event in the life of a family. Coping with the new situation presented by the first months following the baby's birth requires special ability and energy of the parents. Without a network of social support the first stage of parenthood can be trying. The New families' support work project operated in Tampere and neighboring towns between 2008–2010 as additional support to the new families whose need for support could not be met with child welfare clinic work alone. The New families' support work was a pre-emptive effort that was implemented in less severe situations. The customer service work was done as house calls. The support work aimed at helping the families cope with the exhaustion related to child care, taking into consideration the overall situation of the families.

The purpose of my thesis is to find out what social support needs the new families had when they applied to receive support, did the lack of social support intervention affect whether the families applied for support or not, what shape did the support work take regarding the families and how did the support work meet the social support needs of the families. In the theory section I discuss parenthood, the major parts of which are formed of affectionate relationship, motherhood and fatherhood. The focus, however, will be on the particularity of new families' situation. Secondly, I will discuss social support and how it is present in the everyday life of new families, bringing both challenges and relief.

The research model for my empirical research is hermeneutic phenomenological. I carried out the interviews of the seven families as thematic interviews and the received data was analysed by division into themes. All the families I interviewed applied for the social work support through a child welfare clinic. Some of the families applied for the support already during pregnancy. The others applied approximately one month after childbirth. Those families that applied already during pregnancy declared that they need social support and help to counter physical and mental problems. Those families that applied after childbirth were fine during the pregnancy and did not therefore have any need for social support at that time. The need for social support after the child's birth was directed for the most part towards guidance and advice. Challenges arising from exhaustion and insecurity in parenthood caused the families to apply for support work. In both situations there were families that lacked a social network almost completely.

The families had a wide variety of social support needs. Therefore each family received support work with emphasis on different issues, tailored for their specific needs. In some of the families the support relationship had become more emphasized on supporting the mother, while in other cases the family support workers met with and supported both parents. Six families reported that the support work had fulfilled their social support needs well and one family reported that they did not feel that the family support work had brought any additional support to the family, because they did not feel it was needed in their family. However, the results of my study support the notion that the support work given to new families holds significant meaning to them as sources of support, which in turn has a significant effect on the parents' ability to cope with exhaustion, as well as in searching

and increasing their own available resources.

Key words: parenthood, motherhood, fatherhood, social support, New families' support work project, study of experience

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
2. VANHEMMUUS	3
2.1 ENSIPERHEIDEN VANHEMMUUS	3
2.2 KIINTYMYSSUHDETEORIA JA VARHAINEN VUOROVAIKUTUS.....	5
2.3 ÄITIYS OSANA VANHEMMUUTTA.....	10
2.4 ISYYS OSANA VANHEMMUUTTA	12
3. SOSIAALINEN TUKI.....	15
3.1 SOSIAALISEN TUEN KÄSITE	15
3.2 BRONFENBRENNERIN EKOLOGINEN TEORIA	18
3.3 SOSIAALINEN TUKI JA VANHEMMUUDEN VOIMAVARAT	20
3.4 ÄITTYDEN JA ISYYDEN VARHAISVAIHEESSA KOETTU SOSIAALINEN TUKI.....	23
3.5 SOSIAALISEN TUEN PUUTTUMISEN YHTEYDET ENSIPERHEIDEN JAKSAMISEEN JA HYVINVOINTIIN.....	25
3.6 ENSIPERHEIDEN TUKITYÖ -PROJEKTI OSANA PERHEEN ARKEA	26
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
4.1 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	29
4.2 TUTKIMUSAINEISTO JA SEN HANKINTA	29
4.3 TEEMAHAASTATTELU	31
4.4 FENOMENOLOGIS-HERMENEUTTINEN NÄKÖKULMA KOKEMUSTEN TARKASTELUSSA	32
4.5 ANALYYSIMENETELMÄNÄ TEEMOITTELU	33
4.6 EETTISET KYSYMYKSET	34
4.7 TUTKIMUKSEN VAIHEET JA TUTKIJAN OMA ELÄMÄ	36
5. TUTKIMUSTULOKSET.....	38
5.1 VANHEMMUUS.....	38
5.1.1 Raskaus ja parisuhde	38
5.1.2 Äitiyteen ja isyyteen oppimista	40
5.1.3 Neuvot muille ensiperheille	45
5.1.4 Vanhempien jaksaminen ja voimavarat.....	46
5.1.5 Tukityön vaikutus vanhempien jaksamiseen.....	48
5.3 SOSIAALINEN TUKI PERHEELLÄ.....	49
5.3.1 Sosiaalinen verkosto ja lähin tukeva ihminen	49
5.3.2 Sosiaalisen tuen kautta vanhemmuuden identiteettiä ja varmuutta etsimässä	51
5.4 TUKITYÖN MUODOSTUMINEN PERHEEN KOHDALLA	54
5.4.1 Perhetyön aloitus perheissä	54
5.4.2 Perheille helpotusta sosiaalisen tuen muodossa.....	55
5.4.3 Tukityön lopetus	57
6. YHTEENVETO JA POHDINTA	59
LÄHTEET	63

1. JOHDANTO

Vanhemmaksi tulo ensimmäistä kertaa on hyvin ainutkertainen tapahtuma perheen elämässä. Vauvan odotus sekä synnytyksen jälkeinen aika on useimmiten onnellista aikaa perheelle. Äidit kokevat vanhemmaksi tulon suurimmat muutokset odotuksen ja synnytyksen lisäksi noin kolmen ensimmäisen kuukauden aikana lapsen syntymästä. Tuona aikana vanhemmat huomaavat millaiseksi arki vauvan kanssa muodostuu. Arki vauvan kanssa tuo usein eteen asioita, joihin vanhemmat eivät ole osanneet varautua huolellisesta valmistautumisesta huolimatta. Vanhempien itsetunto ja luottamus omiin kykyihin saattavat horjua arjen poiketessa odotuksista negatiiviseen suuntaan. (Hätönen & Nykänen, 1999.)

Ensimmäiset kuukaudet vauvan syntymisestä vaativat vanhemmilta erityistä kykyä ja energiaa selviytyä uudesta tilanteesta. Sosiaalisella tuella on hyvin keskeinen vaikutus yksilön mukautuessa erilaisissa elämän muutosvaiheissa. On todettu, että sosiaalisen tuen tarve kasvaa muutoksen myötä. Ilon ja onnen sekä negatiivisten tunteiden pyörteissä vanhemmat haluavat mielellään lapsen hoitoa ja vanhemmuutta koskevissa kysymyksissä tukea sekä apua. Juuri tämän vuoksi sosiaalinen tuen merkitys vanhemmuuden alkutaipaleella on erittäin suuri. Emotionaalinen tuki, myönteinen palaute ja kysymyksiin vastaaminen sekä konkreettinen opastaminen ovat sosiaalista tukea, jota vanhemmat tulevat tarvitsemaan heti vauvan syntymän jälkeen. Se, keneltä vanhemmat haluavat neuvoa, apua ja tukea vaihtelevat hyvin paljon. (Tarkka, 1996.)

Kiinnostukseni ensiperheisiin, ensimmäistä lasta odottaviin perheisiin sai alkunsa, sosiaalityön opintojen toisena vuonna käytännönopetusjaksolla, työskenneltyäni lastensuojelussa. Siellä huomasin puutteen kunnan tarjoamissa palveluissa juuri ensiperheiden ja yksinodottajien kanssa tehtävässä työssä. Havaittavissa oli, että perheet, jotka eivät saaneet tarpeeksi ennaltaehkäisevää apua neuvolasta, päätyivät nopeasti lastensuojelun asiakkaaksi. Lastensuojelutyössä huomasin, kuinka kallisarvoista sosiaalinen tuki on ensiperheille. Ilman sosiaalista verkostoa ja puuttuvaa tietoa ja taitoa perheiden ensiaskeleet saattavat jäädä kapeaksi ja pelko, masennus ja periksiantaminen voivat olla hyvinkin lähellä. Vanhempien psyykinen jaksaminen on mielestäni asia, johon tulee puuttua jo raskausaikana. Varhaisella puuttumisella pystymme vaikuttamaan vanhempien jaksamiseen ja etsimään voimavaroja, joilla perhe selviää muutoksen aikaansaamista ongelmista.

Pro gradu-tutkielman teen Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n ensiperheiden tukityö-projektiin. Tutkimukseni pohjalla on keväällä 2009 valmistunut kandidaatin tutkielma, jolla loin teoreettisen viitekehyksen pro gradu-tutkielmaani. Tässä tutkimuksessa syvennyn seitsemän perheen omakohtaiseen kokemukseen Ensiperheiden tukityö-projektista haastatteleamalla perheitä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mitä sosiaalisen tuen tarpeita ensiperheillä oli hakeutuessaan tukityön tuen piiriin ja oliko sosiaalisen tuen puuttumisella vaikutusta siihen, että perhe hakeutui tukityöhön sekä millaiseksi tukityö muodostui perheiden kohdalla ja miten tukityö pystyi vastaamaan kunkin perheen sosiaalisen tuen tarpeisiin. Tukityö prosessina, on varmasti herättänyt perheiden ajatuksissa paljon erilaisia tunteita ja ajatuksia, jotka haluaisin tuoda kuuluviin tutkimukseni kautta perheiden kertomana.

Tutkimuksia äitiydestä ja isyydestä on tehty paljon. Äitiyden tutkimuksia löytyy enemmän ja isyys on myös kovasti nostanut päätään tutkimuksien saralla viime vuosikymmeninä. Muutamia tutkimuksia löysin myös sosiaalisesta tuesta ja sen vaikutuksista. Kuitenkin vaikeuksia tuotti etsiä tutkimuksia, jotka olisivat keskittyneet juuri perhetyöhön sosiaalisen tuen näkökulmasta ja nimenomaan perhetyöhön, jota tehdään ihan normaaleissa vauvaperheissä. Itse kuitenkin löysin Viljamaan (2003) ja Kalland ja Maliniemi-Piispasen (1999) tutkimukset vauvaperhetyöstä ja vanhemmuudesta, joidenka aiheet ovat lähellä omaa tutkielmani aihetta. Verraten näihin tutkimuksiin tutkielmani aihe kuitenkin pohjautuu vahvasti sosiaalisen tuen näkökulmaan vauvaperheissä ja vauvaperhetyössä. Pysin tutkimuksellani tuomaan perhetutkimuksen piiriin enemmän niin sanottujen tavallisten, pienenuolen alueella olevien ensiperheiden ajatuksia ja kokemuksia arjestaan. Pysin myös nimenomaisesti painottamaan ensiperheiden erityisyyttä ja heidän tarvitsemaa sosiaalisen tuen tärkeyttä yhteiskunnassamme ja esittämään Ensiperheiden tukityö – projektia yhtenä vaihtoehtona lisäämään sosiaalista tukea perheille, jotka muutoin jäisivät yhteiskunnassamme tuen ulkopuolelle. Tämäntyyppinen ennaltaehkäisevä tukityö saattaisi ehkä myös pienentää yhteiskunnassamme alati kasvavaa lastensuojelun asiakasmäärää.

Tutkielmassani ensin käyn läpi vanhemmuutta ja nimenomaisesti syvennyn ensiperheiden vanhemmuuteen. Otan vanhemmuudessa esille erikseen isän ja äidin roolit ja niissä tapahtuvat monisäikeiset muutokset ja haasteet. Seuraavaksi syvennyn sosiaaliseen tukeen ja siihen, miten sosiaalinen tuki ymmärretään ja tulee näkyviin vanhemmuuden alkutaipaleella. Saimaisessa luvussa kerron myös enemmän Ensiperheiden tukityö-hankkeesta. Kolmannessa luvussa tuon esiin tutkimusongelmani ja käsittelen tutkimukseni metodologiset valinnat. Tämän jälkeen luvussa neljä esittelen tutkimustulokseni ja viimeisen luvun muodostaa yhteenveto ja pohdintaosuus.

2. VANHEMMUUS

Vanhemmaksi tuleminen on sekä naisella että miehelle monella tapaa elämää mullistava kokemus ja useasti myös pariskunnan onnen täyttymys. Se on myös siirtymävaihe parisuhteesta vanhemmuuteen. Se on Punamäen (2011) mukaan psyykkisen, mielensisäisen maailman ja sosiaalisen, näkyvän todellisuuden kohtauspaikka. Lapsen saaminen merkitsee puolisoille uusia psykologisia, sosiaalisia ja filosofisia kehityshaasteita sekä äidin elämässä suuria biologisia muutoksia. (Punamäki 2011, 95.) Tässä luvussa käsittelen vanhemmuutta ja eritoten ensiperheiden vanhemmuutta, jolla aloitankin luvun. Tämän jälkeen käsittelen kiintymyssuhdeteoriaa ja lapsen varhaista vuorovaikutusta. Vauvan ensimmäiset varhaiset kokemukset löytävät tiensä myös lapsen myöhempään kehitykseen ja ovat sitä kautta hyvin tärkeä osa vanhemmuutta ja vanhemmuuden ymmärtämistä lapsen kehityksen kautta (Punamäki 2011, 109). Vielä viimeiseksi käsittelen vanhemmuutta sekä äidin että isän näkökulmasta käsin.

2.1 Ensiperheiden vanhemmuus

Ensimmäistä lasta odottavien pariskuntien elämä muuttuu yhdeksässä kuukaudessa parisuhteesta vanhemmuuteen. Parisuhdetta on tutkittu paljon, mutta vielä enemmän tutkijat ovat kiinnostuneet ajasta, jolloin parisuhteesta siirrytään vanhemmuuteen ja varsinkin tämä siirtymä on mielenkiintoinen juuri ensimmäisen lapsen kohdalla. Vanhemmuuteen siirryttäessä parisuhde joutuu uudestaan koetukselle ja parisuhdetta tulee arvioida uudelleen. Parisuhteen kehittyminen vanhemmuudeksi on yksi suurimmista parisuhteen muutoksista, joita parin eteen tulee. Psykologinen valmistautuminen vanhemmuuteen tarkoittaa suostumista vanhemmuuden muutosprosessiin. ”Uskaltaa avautua sisäisille tapahtumilleen, opetella tuntemaan uusia puolia itsestään, liittyy nykyhetkeen lapsuudenaikaisia kokemuksiaan ihmissuhteista, löytää omat ratkaisunsa tulevaa vanhemmuutta varten ja sen avulla luoda sisäinen tila lapsensa vastaanottamiselle ja luoda lapselle tilaa parisuhteeseen jakamalla kokemuksia raskausaikana”. (Brodén 2004, 70–74.) Vanhemmuuteen kasvaminen on aina suuri muutos niin isälle kuin äidillekin. Elämän suuret muutokset ovat aina stressaavia, vaikka raskaus olisikin positiivinen asia. Elämäntilanne ja se, alkaako vanhemmuus suunniteltuna vai yllätyksenä, vaikuttavat hyvin pitkälti siihen, miltä uusi elämänmuutos vanhemmissa tuntuu. (Vilén ym. 2006, 93.) Tässä vaiheessa elämää on erityisen tärkeää perheen saama sosiaalinen tuki omalta lähiverkostolta.

Ensimmäisen lapsen saaminen ja siirtyminen vanhemmuuteen on muutoksen aikaa parisuhteelle ja sen vuoksi elämää joudutaan järjestelemään uudelleen. Rytönen ja Hautsalo (1999) ovat kiinnittäneet enemmän kuitenkin huomiota parisuhdetyytyväisyyden tutkimukseen. Usein tulokset osoittavat, että parisuhdetyytyväisyys laskee ensimmäisen lapsen syntymän myötä, mutta on kuitenkin muistettava, että vanhemmuuteen siirtyminen on hyvin monimuotoinen ilmiö ja on myös osoitettu, että joillakin pareilla suhteen laatu paranee lapsen myötä. Vanhempien odotukset raskausaikana esimerkiksi vauvan hoidosta tai kotitöistä vaikuttavat paljon parisuhteen laatuun. Usein kuitenkin vanhempien odotukset vauvasta eivät vastaa todellisuutta, jolloin tämä saattaa vaikuttaa negatiivisesti parisuhteen laatuun. (Mt., 35.) Heimo (2002) kirjoittaa, että vanhempien edellytykset selviytyä tehtävästään ovat riippuvaisia pitkälti heidän aiemmista kokemuksistaan, ominaisuuksistaan ja parisuhteestaan. Vanhempien hyvä keskinäinen suhde luo yleensä hyvät edellytykset vanhemmuudelle. (Mt., 20.)

Ensiperheiden vanhempien keskinäinen suhde muuttuu hyvin tyypillisesti romanttisesta ja leikkisästä läheisyydestä kohti päämäärähakuista ja suunnitelmallista kumppanuutta. Puolisoiilla on toisilleen vähemmän aikaa, kun huomion keskipiste siirtyy luonnollisesti vauvaan. Mies useammassa tapauksissa kärsii hellyyden ja erotiikan vähenemisestä enemmän kuin nainen ja saattaa kokea itsensä jopa loukatuksi ja hylätyksi. Nainen taas voi tyydyttää omat hellyyden tarpeet vauvan kanssa, mikä aiheuttaa helposti epäsuhtaa puolisoitten välillä. (Punamäki 2011, 105.)

Vanhemmilla tulisi olla mahdollisimman realistinen käsitys vanhemmuudesta ja siitä, millaista vanhemmuus tulee olemaan, sillä muutoin lapsen syntymä saattaa olla monelle parille erottava tekijä. (Airola & Tarsalainen 2003, 32–33.) Russel ja Belsky (1985) ottavat esille, että myös lapsen temperamentti, pettymykset perhe-elämän laadun odotuksissa, muutokset kotitöiden jakautumisessa sekä ristiriidat työn ja perhe-elämän välillä ennustivat vaihteluita parisuhteen muutoksissa. (Russel & Belsky 1985; ref Broden 2004, 73).

Tutkimuksien mukaan 10-20 prosenttia äideistä kärsii odotusaikana masennuksesta ja negatiiviset ja alakuloiset mielialat ajoittuvat juuri raskauden ensimmäiseen ja viimeiseen kolmannekseen. Synnytyksen jälkeisestä masennuksesta kärsii arvioiden mukaan 7-13 prosenttia äideistä. Miesten masennus on harvinaisempaa, vain noin 3-9 prosenttia miehistä sairastuu masennukseen äidin raskauden ja ensimmäisen isyysvuoden aikana. (Evans ym.2001; O'hara 2009; Condon ym.2004;ref Punamäki 2011, 106.)

Tulevan uuden roolin omaksuminen on molemmille vanhemmille useasti hidasta sekä tunnesuhteen luominen tulevaan lapseen on psyykkisen muutoksen tärkein sisältö. Kuitenkin keskeisintä tässä elämänvaiheessa on totuttelu äitinä ja isänä olemiseen, vastuun kantamiseen ja pesänrakentamiseen. Äitiyden ja isyyden rakentumisen erityispiirteistä raskausaikana ja syntymän jälkeen on vain vähän tutkimustietoa. Monesti näissä tutkimuksissa on kuitenkin painotettu isien ja äitien eroja eli sitä, että isyyteen siirtyminen tapahtuu biologisista ja sosiaalisista syistä hitaammin kuin äitiyteen siirtyminen. Ensiperheen vanhemmuutta leimaa hyvin vahvasti epätahtisuus, kun mielikuvat vauvasta kehittyvät eri aikaan ja erillä tavalla. (Punamäki 2011, 96-99.)

2.2 Kiintymyssuhdeteoria ja varhainen vuorovaikutus

Kiintymyssuhdeteoria luo ajatuksen lapsen varhaiselle vuorovaikutukselle ja auttaa meitä ymmärtämään lapsen varhaisen vuorovaikutuksen tärkeyden vanhempiinsa. Varhainen kiinnittyminen (bonding) kuvaa, miten vanhemmat ja vauva oppivat tuntemaan toisensa ihan alussa. Kiintymyssuhde (attachment) alkaa raskauden aikana ja voimistuu lapsen synnyttyä ja jatkuu lapsen kasvaessa. (Sears & Sears 2008, 44.) Jokainen lapsi on erilainen jo syntymästään lähtien ja jokainen lapsi tarvitsee erilaista vanhemmuutta. Jokaiseen lapseen on tutustuttava yksilöllisesti, juuri lapsen omat voimavarat ja tarpeet löytäen. Kakkien lasten kanssa pätee kuitenkin se tosiasia, että varhaisen vuorovaikutuksen merkitys on merkittävä. (Vilen ym. 2006, 86.) Kiintymyssuhde ja varhainen vuorovaikutus tarkastelee aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutuksellista suhdetta. Tutkimuksessani kiintymyssuhde ja varhainen vuorovaikutus ei ole keskiössä, mutta kuitenkin ne vaikuttavat hyvin paljon vanhemmuuteen ja varsinkin ensiperheiden vanhemmuuteen, jonka vuoksi myös omassa tutkielmassani haluan tätä suhdetta tarkastella. Myös Ensiperheiden tukityö-projektin työntekijät kirjoittivat loppuraportissaan (Ensiperheiden tukityön loppuraportti, 2010), että turvallisen kiintymyssuhteen syntymisen tukeminen oli yksi tukityön tärkeimmistä viitekehyksistä perheiden kohdalla.

Kiintymyssuhdeteorian on luonut brittiläinen psykoanalyttikko John Bowlby. Bowlby (1969) selittää kiintymyssuhdeteorian pohjautumista ajatukselle siitä, miten vauva käyttäytyy äidin kanssa: sekä äidin läsnäolo että poissaolo vaikuttavat lapsen persoonallisuuden kehitykseen. Äidin kadotessa vauva hätäntyy ja äidin tullessa takaisin vauvassa joko *voimistuu eron tuoma kaipuu ja halu äidin luokse* tai *vauva on jälleentapaamisessa esimerkiksi välinpitämätön äitiään kohtaan*. Bowlby kuvaa jälkimmäistä kiintymystä epätavalliseksi eli turvattomaksi kiintymiseksi. Bowlbyn (1969) teoria korostaa aikuisen ja lapsen tunnesiteiden ensisijaista merkitystä lapsen kehityksessä,

mutta myös lapsen elinympäristöllä on vaikutusta lapsen kehitykseen. Lapselle on ominaista muodostaa sosiaalinen side toiseen ihmiseen, mutta lapsen tapa kiinnittyä hoitavaan henkilöön riippuu hänen mahdollisuudestaan käyttää primaarihoitajaa, yleensä äitiä, turvallisena perustana kun lapsi tutkii ympäristöään. (Bowlby 1969.) Lapsen vuorovaikutusmalli rakentuu lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana ja näin se ohjaa lapsen odotuksia muihin ihmisiin (Brodén 2004).

Kiintymyssuhdeteorialla ei ole tarkoitus punnita vanhempien rakkautta lapseen, sillä vanhempi voi rakastaa hyvin paljon lastaan, mutta silti hänellä saattaa olla vaikeuksia luoda lapselleen turvallista ja luotettavaa kokemusmaailmaa, jonka kautta lapsi pystyy hahmottamaan itseään ja maailmaansa. (Vilen ym. 2006, 88.) Brodénin (2004) mukaan vauvaa eivät ohjaa hänen viettensä vaan useat biologispohjaiset motivaatiojärjestelmät. Niistä yksi on lapsen kiintymysjärjestelmä, joka varmistaa suojan ja turvallisuuden. Kun kiintymysjärjestelmä on muotoutunut ja lapsi tuntee olonsa turvalliseksi, kehitystä määrää ulkomaailmaa tutkiva motivaatiojärjestelmä. Näin ollen lapsella on synnynnäinen tarve tutkia ja oppia. Tiivistetysti voidaan sanoa, että kiintymysjärjestelmä on lapsen sisään rakennettu tarve ja suojajärjestelmä. Se miten lapsi kiinnittyy (yleensä äitiin) liittyy hyvin läheisesti tunteisiin. Tunteiden avulla lapsi oppii tulkitsemaan sekä omia että toisten tunteita. (Mt.)

Kiinnittyminen on olemassa lähes poikkeuksetta, jos lapsen elämässä on pysyviä hoivaavia ihmisiä. Kiinnittyminen voi kuitenkin olla hyvinkin erilainen riippuen siitä, millaiseksi lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus syntyy. Näin vuorovaikutusta voidaan luonnehtia lapselle turvalliseksi tai turvattomaksi. Toisin sanoen vauva kiinnittyy aikuiseen silloinkin, kun kiintymyssuhteen laatu on huono. Jotta lapsen vuorovaikutus pystyy kehittymään turvalliseksi kiintymyssuhteeksi, lapsen täytyy saada kokea, että vanhempi on läsnä ja pystyy lukemaan lapsen viestit sekä tyydyttämään lapsen tarpeet. (Brodén 2004, 31.)

Useimmissa kiintymyssuhdeteoriaa käsittelevissä teoksissa kiintymyssuhdetta katsotaan olevan ainakin kolmenlaista: turvallista(luottavaista), turvatonta ja välttävää sekä turvatonta ja ristiriitaista. *Turvallinen kiintymyssuhde* syntyy vanhemman ja lapsen välille, kun lapsi oppii luottamaan siihen, että hänet huomioidaan, hänen tarpeensa tunnistetaan ja lapsen tarpeisiin myös osataan vastata sopivalla tavalla. Vanhempi osaa vastata sensitiivisesti lapsen erilaisiin fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin. Myös lapsi oppii viestittämään vanhemmalleen(hoitajalleen) tunnetiloistaan selvästi ja olettaa, että vanhempi reagoi hänen kulloiseenkin hoivan tarpeeseen. Tämän kiintymyssuhteen kautta minäkuva muodostava lapsi kykenee myös antamaan ja vastaanottamaan rakkautta myös aikuisena sekä tunneilmaisu on avointa ja suoraa. (Vilen ym. 2006, 88-89.)

Turvattomassa ja välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi oppii hyvin nopeasti, ettei vanhempi(hoitaja) ole saatavilla tai tämä ei reagoi tai ei osaa reagoida lapsen sisäiseen hätään. Vanhempi ei kykene luomaan lapselleen ilmapiiriä, jossa erilaiset lapsen tunteet olisivat sallittuja. Lapsi kokee, ettei ole itse riittävän hyvä tai vanhempi ei välitä. Lapsi oppii, että tarpeiden näyttäminen(unen tarve, lohdutuksen tarve) ei ole kannattavaa. Lapsi oppii kieltämään oman tarvitsevuuden osoittamista, erityisesti juuri kielteisten tunteiden ilmaisua. Koska lapsi on kokenut, ettei negatiivisten tunteiden ilmaisusta ole mitään hyötyä, hän alkaa olettaa, että hänen täytyy selviytyä vaikeista tunteista yksin. Koska lapsi ei kuitenkaan pysty säätelemään omia tunnetilojaan yksin, alkaa lapsi kokea paremmaksi sen, että hän kieltää itseltään ja välttää erilaisia tunteita. Lapsi oppii, että tarvitsemalla mahdollisimman vähän aikuisen apua, neuvoa tai ylipäänsä aikuisen aikaa, saa hän aikuisen hyväksynnän parhaiten. Lapsi haluaa olla aikuisen edessä kiltti, jotta hänet hyväksyttäisiin. Kaikki lapset eivät kuitenkaan pysty kieltämään tunteitaan loputtomiin ja negatiiviset tunteet alkavat kerääntyä lapsen mielessä, tällöin lapsi voi alkaa oireilla hyvin yllätyksellisesti muun muassa raivoamalla, itkemällä tai uhmaamalla rajoja. Lapsi usein myös aikuisena välttelee negatiivisia tunteitaan. Oman tarvitsevuuden tunteiden kieltäminen saattaa pitkällä aikavälillä aiheuttaa masentuneisuutta ja itsekriittisyyttä. Aikuisena hän useasti hakee arvostusta omassa mielessään ja muiden silmissä suorittamalla. Hän pyrkii toimimaan älyn avulla ja kieltämään itseltään tunteet. Rakkauden vastaanottaminen ja antaminen saattaa olla vaikeaa, koska hänen on vaikea uskoa, että kukaan kuitenkaan ymmärtäisi häntä tai auttaisi häntä kun hän on heikko. (Vilen ym. 2006, 89-91.)

Turvattomassa ja ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi kokee toistuvasti, että vanhempi(hoitaja) on epäjohdonmukainen reaktioissaan. Vanhempi saattaa olla epäjohdonmukainen esimerkiksi siksi, että hänen elämäntilanteensa vaihtelee paljon tai hän ei tiedä miten lapsen kanssa tulee olla. Esimerkiksi, mikäli lapsi käyttäytyy uhmakkaasti aikuinen saattaa joskus olla välinpitämätön joskus taas ankara ja huutaa lapselle tai välillä yrittää vedota lapsen tunteisiin. Usein näin käy, kun aikuinen ei tiedä miten uhmakkaan lapsen kanssa tulisi toimia. Tällöin lapsen on hyvin vaikea ennustaa, miten vanhempi vastaa hänen tarpeisiinsa. Lapsen on myös vaikea tietää, millainen hänen tulisi olla suhteessa toiseen. Tässä korostuvat lapsen tunteet, joilla hän hakee vastaavuuttaan toivoen, että vanhempi reagoisi oikealla tavalla. Tämä näkyy ulospäin heikkona itsesäätelykykynä ja tunteiden ailahteluna. Aikuisena hän hakee toisen hyväksyntää voimakkaasti ja kokee arvottomuutta ilman sitä. Hän saattaa olettaa, että ainoastaan tunteisiin voimakkaasti vetoamalla saa toisen kiinnostumaan hänestä. Hänen on myös vaikea hillitä itseään. (Vilen ym. 2006, 91-93.)

Normaalioloissa harvoin tapaa lasta, joka ei olisi kiinnittynyt häntä hoivaavaan aikuiseen(äitiin). Sillä vaikka lapsi kasvaisi esimerkiksi väkivaltaisen aikuisen kanssa, syntyy hänelle usein turvaton kiintymyssuhde aikuiseen. Tässä onkin lapsuuden traaginen puoli, sillä vaikka aikuinen olisi julma, lapsi ei kuitenkaan tiedä vaihtoehtoista. Mikäli lasta kohdellaan kaltoin, on aina kysymys perheen kiintymyssuhdehäiriöstä. Täysin kiinnittymättömän lapsen kuitenkin tunnistaa hänen valikoidusta käyttäytymisestä. Hän ei osoita käyttäytymisellään, että hänen vanhempansa olisivat hänelle tärkeämpiä kuin vieraat ihmiset. Lapsi ei myöskään reagoi erotilanteissa eikä erityisemmin ilahdu jälleennäkemisen yhteydessä. Lapsi saattaa kuitenkin pelätä olla yksin. Lapsi saattaa helposti hakeutua vieraan aikuisen syliin, eikä vierasta tätä ja lapsi saattaa hyväksyä hoitajakseen kenet tahansa. (Kalland & Maliniemi-Piispanen 1999, 24.)

Siltala (2003) kertoo artikkelissaan kuinka vuorovaikutus lapsen ja äidin välillä alkaa ruumiillisena dialogina jo lapsen ollessa äidin kohdussa. Äidin mielikuvat vauvasta, itsestään äitinä, vauvan isästä ja omista vanhemmistaan luovat vuorovaikutuksen rakennuspalikoita. Äiti käy ruumiillista dialogia sikiövauvansa kanssa muun muassa liikkeiden, rytmien, äänien ja kosketuksen avulla. Myös isällä on omat mielikuvat, jotka ovat syntyneet hänelle tärkeiden ihmisten vuorovaikutuskokemuksista. Isä voi myös olla ruumiillisessa dialogissa sikiövauvan kanssa koskettamalla äidin vatsaa ja tuntemalla esimerkiksi sikiövauvan potkut. Sikiövauvalla on paljon iho- ja tuntoelämyksiä sekä näköaistimuksia. Sikiö pystyy myös aistimaan muun muassa äidin sydämen ja äidin valveilla olon. Äidin kylmän lämmän ääni saa sikiövauvan tuntemaan mielihyvän liikkeitä ja taas äidin kylmä tai kova ääni säpsähdyttää ja pelästyttää sikiön. Myös äidin depressio on sikiövauvan depressiota, jolloin äidin vuorovaikutus on hyvin olematonta eikä äiti tällöin jaksa tulkita ja vastata sikiön elämään ja aistimuksellisiin ilmaisuihin. Sikiövauvan ja äidin yhteiset hetket ja tunnetilat löytyvät jo siis kohtuaikana. (Mt., 19–22.)

Vauvan syntyessä äiti siirtää vauvan uudenlaisen vuorovaikutuksen piiriin. Äiti tulee tarvitsemaan tässä hyvinkin riemullisessa, mutta myös haavoittuvassa ja ahdistavassa tilanteessa ymmärrystä ja tukemista ja vauvansa sensitiivistä vastaanottoa sekä heidän yhteisen tehtävänsä kannattelua. Joillekin äideille vauvan siirtäminen kohdun ulkopuoliseen elämään on erittäin ahdistava kokemus. He voivat kokea tämän ikään kuin vauvan menettämisenä. Äiti joutuu myös sopeutumaan vauvan omaan todellisuuteen, persoonallisuuteen sekä vauvan piirteisiin, sukupuoleen, mahdolliseen vammaisuuteen, sairauteen ja niin edelleen. Äidin on myös selvittävä niistä riippuvuuden sekä tarvitsevuuden tunteista, joita vauva tulee äidiltään tarvitsemaan. Tämän tyyppiset tunteet saattavat

herättää äidissä pelkoja kuten: osaanko pidellä vauvaa, osaanko syöttää, osaanko rakastaa vauvaa. (Siltala 2003, 23–24.) Sears & Sears (2008) vanhempien on myös tärkeä ymmärtää, että varhainen kiinnittyminen ei ole kertakaikkinen asia, joka tapahtuu tai ei tapahdu heti syntymän jälkeen. Lapsen ja vanhempien välinen kiintymyssuhde kehittyy päivien ja kuukausien mittaan ja jokainen tapaus on erilainen. (Mt., 45.)

Vauvavaihe eli raskaaksi tuleminen, vauvan odottaminen, synnyttäminen sekä vauvan hoivaaminen, on hyvin tunnepitoista aikaa vanhemmille. Vielä vuosikymmen sitten tutkijat eivät ymmärtäneet, kuinka suuri merkitys tunteilla on vauvan kehityksen säätelijänä sekä älyllisesti että myös sosiaalisesti. Tunteita on jo pitkään tarkasteltu hyvin hatarana, jopa liian henkilökohtaisena, järjen ulottumattomissa olevana, hyvin epätieteellisenä ilmiönä. Viime vuosina tunteet ovat kuitenkin päässeet tieteellisen tutkimuksen kohteeksi. Tutkimukset osoittavat, että tunteilla on hyvin suuri osuus ajattelun kehityksessä ja että tunteet vaikuttavat ajatusprosesseihin sekä ovat synnynnäisiä. Koska vauvan kommunikaatio tapahtuu pääosin tunteiden välityksellä eli tunneperäisten merkkien avulla, myös vanhemmilta vaaditaan kykyä tulkita niitä. Näin vanhemmat voivat ymmärtää lapsiaan, päätellä mitä he tarvitsevat ja näin täyttää lapsen tarpeet. Myös kiintymyssuhdetutkimukset osoittavat, että äidin sensitiivisyydellä ja näin ollen myös vanhemman tunteiden näyttämällä, on suuri vaikutus lapsen jokaiselle kehitysalueelle. (Brodén 2004, 273–274.)

Siltala (2003) selittää, että varhaisessa vuorovaikutuksessa tärkeitä ovat myös vanhemman kosketukset ja liikkeet. Vauvan itsekokemuksen kehittyessä on tärkeää, että hän saa ruumiillisia ja erityisesti ruumiin pinnalla syntyviä aistikokemuksia, joita esimerkiksi kosketus, paine, tunteet, kipu ja lämpö tuottavat. Kaikkiin näihin ”koskettavien pintojen” kokemuksiin kuuluvat myös kasvokkainen vuorovaikutus esimerkiksi kasvot, katseet ja hymy. Äidin kasvoista, katseesta ja silmistä tulee vauvalle tärkeä olemassaolon ja itsekokemuksen ylläpitäjä. Äiti ja vauva käyttävät paljon aikaa varhaisen katsekontaktin luomiseen. Varhainen katsekontakti syntyy muun muassa vauvan etsiessä rintaa ja äidin katsetta. On myös tärkeää, miten äiti vastaa vauvan yrityksiin hakea kontaktia. Tässä vaiheessa kasvokkainen vuorovaikutus kuten seurustelu ja leikit toimivat tärkeimpinä tunteiden huippukokemuksina äidin ja vauvan vuorovaikutuksessa. Äidin kasvot toimivat ikään kuin peilinä vauvalle ja juuri äidin kasvojen kautta vauva heijastaa ja löytää itseään. (Mt., 35–37.)

2.3 Äitiys osana vanhemmuutta

Äitiys on monitahoinen ja monimerkityksellinen käsite, johon liitetään paljon erilaisia merkityksiä, tunteita ja arvostuksia. Äitiyttä voidaan tarkastella reproduktiokykynä, joka tarkoittaa kykyä tulla raskaaksi ja synnyttää lapsia. Tämän tyyppisessä näkökulmassa äitiys nähdään ennen kaikkea raskauden ja synnyttämisen kautta. Toinen tapa olisi tarkastella äitiyttä lasten hoito- ja kasvatustyönä. Tällöin tarkastelun kohteeksi tulee äitien arkipäivä ja äitiyden merkitys naisten elämän kokonaisuudessa; miten äitiys ja naisen muut elämänalueet ovat yhdistettävissä. (Kuronen 1989, 22–23.)

Kalland ja Maliniemi-Piispanen (1999) pohtivat äitiyttä jatkumona: äidiksi tuleminen, kasvaminen tai syntyminen, joka luonnillisesti alkaa sillä, että itse syntyy tyttäreksi omalle äidilleen ja isälleen. Monet tytöt jo lapsena leikkivät nukkeleikkejä ja toistavat sitä hoivaa, jota he saavat äidiltään. Lapsi on siis äiti nukelleen ja nukessa hän on lapsi äidilleen. Stern (1997) painottaa äitiyden olevan peruuttamaton mielentila, johon astutaan vähitellen, vauvan syntyessä, ja josta ei ole paluuta. Kuitenkin Stern (1997) painottaa äitiyden vahvuuden vaihtelevan eri kausina ollen vahvimmillaan silloin, kun lapset ovat pieniä. (Stern 1997; ref Kalland & Maliniemi-Piispanen 1999, 28.)

Äitiyden tunne voi kehittyä vain vauvan kanssa, äidin ja vauvan välisessä vuorovaikutuksessa. Äititunteen syntyminen ymmärretään kaksivaiheisena tapahtumana. Ensimmäisessä vaiheessa äiti alkaa tutustumaan vauvaan, ja toisessa vaiheessa äidin ja vauvan keskinäisessä vuorovaikutuksessa molemmille alkaa muodostua tuntu itsestä. Toisessa vaiheessa äidille tulee myös hiljalleen tuntu itsestä juuri tämän vauvan äitinä. (Niemelä 2003, 237.)

Äidin emotionaalinen sitoutuminen, herkkyys vauvan varhaisille sosiaalisille viesteille, taito lukea ja vastata niihin johdonmukaisesti sekä sopeuttaa oma käytös lapsen jatkuvasti muuttuviin tarpeisiin on tullut kiintymyssuhdeteoreettisen tutkimusperinteen myötä hyvää äitiyttä määrittäväksi avainelementeiksi. (Bowlby, 1969; Berg, 2008.) Psykoanalyttisesta näkökulmasta käsin taas sensitiivisen äitiyden juurina pidetään sitä hoivaa, jota äiti on itse lapsuudessaan saanut. Feministisessä tutkimuksessa sanontatapa ”ylistämällä alistettu” kuvaa hyvin sitä, että äitiys on kulttuurissamme hyvin romantisoitu ja idealisoitu naisen ylimpänä kehityksellisenä tehtävänä ja toisaalta kohotettu ideaalinen äitiys niin korkealle, ettei kukaan nainen sitä todellisuudessa saavuta. (Berg, 2008, 19.)

Äidiksi tuleminen tai äidiksi syntyminen on muutos, joka muokkaa naisen identiteettiä, kuvaa itsestään, parisuhteessa olemisesta sekä myös omasta elämästä. Tällöin äiti joutuukin usein huomaamaan, ettei äitiys olekaan niin helppoa, kuin aluksi saattoi luulla. Tällöin on oleellista, että äiti saa tukea riittävän ajoissa ja riittävän paljon. Kun äiti tulee raskaaksi, hänen on valmistauduttava äidin vastuuseen ja vanhemmuuteen nopeammin kuin isän. Nainen joutuu kiinnittämään huomiotaan elämäntapoihinsa, koska niillä on suuri merkitys sikiön kehitykselle. Myös naisen hormonaaliset vaihtelut herkistävät häntä pohtimaan myös omaa äitiyttään. (Vilen ym. 2006, 94-95; Viljamaa 2003.) Kämpö (2003) kertoo omasta äitiydestään, että hänelle äitiydessä oli vaikeinta omasta yksityisyydestä luopuminen. Lempipaikka hänellä oli talon kellarin pyykinpesuhuone, jossa hän ripusti ja viikkasi vaatteita huolellisesti ja hitaasti. (Mt., 177.)

Äidin ajatukset omasta raskaudesta vaikuttavat miten äiti kokee lapsensa tämän syntymän jälkeen. Kyvyttömyys käsitellä äidiksi kasvamista, voi olla riski sille, ettei äitiystunne suju odotetulla tavalla. Ensisynnyttäjillä on usein mielikuvat itsestä äitinä epärealistiset tai ne saattavat puuttua kokonaan. Erityisesti juuri ensisynnyttäjien tukeminen ja rohkaiseminen sekä mielikuvien työstäminen raskausaikana onkin hyvin tärkeää. Äidin tulisi saada työstää omia mielikuviaan lapsesta jo raskausaikana, näin hänellä olisi paremmat mahdollisuudet luoda vauvaan turvallinen kiintymyssuhde heti alusta pitäen. (Vilen ym. 2006, 94-95; Viljamaa 2003.)

Monen äidin mielestä äitiyteen kohdistuu enemmän paineita kuin isyyteen. Äidiltä odotetaan paitsi oikeanlaisia tekoja myös oikeanlaisia tunteita. Myös Piha (2003) kertoo omista kokemuksistaan äitinä olossa ja siitä tunnemyrskystä, joka hänellä oli ensimmäisen lapsen kanssa: ”äitiyden tunteen piti tulla luonnostaan. Vasta äidiksi tulleet kertoivat tienneensä vaistonvaraisesti heti, mitä lapsi tarvitsee, he kertoivat elävänsä ihanassa symbioosissa vauvansa kanssa. Minä en tunne mitään muuta kuin pakokauhua. Miten tässä näin pääsi käymään? Odotin, että minäkin pystyn käyttäytymään ja tuntemaan, kuten kulttuurimme äitien pitää. Kansikuvissa hymyilevät äidit istuvat pirpanat sylissään ja hehkuvat onnea. Nyt kuitenkin uskon, että he istuvat koska eivät jaksaa valvottujen öiden jälkeen enää seistä”. (Mt., 215–216.) Niin kuin Pihan kertomuksesta on helppo havaita, äidillä saa olla kaiken laisia tunteita, ne eivät ole kiellettyjä. Ei tarvitse tuntea ja käyttäytyä aina samalla tavalla kuin muut äidit. Myös tässä tilanteessa ensimmäistä kertaa äitinä oloa helpottaa huomattavasti sosiaalinen tuki, tunteiden ja omien ajatuksien jakaminen muiden aikuisten kesken.

2.4 Isyys osana vanhemmuutta

En halua tutkimuksessani vertailla äitiyden ja isyyden tärkeyttä, vaan haluan pikemminkin yhdistää äitiyden ja isyyden. Sinkkonen artikkelissaan (2003) kirjoittaa, että psykologisessa tutkimuksessa on keskitytty useasti vain äidin ja lapsen väliseen suhteeseen ja isyyttä on joko laiminlyöty tai sitä on tyydytty arvioimaan pelkästään äitien arvioinnin perustella. Tämä on johtanut myös siihen että lasten psyykkinen kehitys on yksinomaan äitien vastuulla. Monissa tutkimuksissa on pyritty osoittamaan, että isät ovat erilaisia kuin äidit, mutta isyyden ominaislaatu ei kuitenkaan ole onnistuttu tavoittamaan. Tämä taas Sinkkosen mukaan johtuu siitä, että isän rooli perheessä on kokenut suuri muutoksia 1940–1950 luvuilta lähtien. Muutos ajasta, jolloin isä oli perheen johtaja, eikä perhettä käytännössä ollut ilman isää, on valtaisa. Nykypäivänä pystymme puhumaan jo hoivaavasta miehestä tai isästä, sillä isän rooli perheessä on muuttunut paljon. (Mt., 261.) Huttunen (1999) luonnehtii artikkelissaan hyvin isyyttä: ”Isyys ei todellakaan ole takki, joka miehelle ojennetaan ja jonka hän mukisematta pistää päälleen” (Mt., 169–184). Tämä lause mielestäni kuvaa hyvin sitä, miten ihmiset ennen ajattelivat isyydestä. Isän rooli perheessä oli olla perheen pää, kurinpitäjä ja elättäjä. Isän rooli on kuitenkin muuttunut paljon viimeisten vuosikymmenten jälkeen ja myös Huttunen (1999) puhuu hoivaavasta vanhemmasta, isästä.

Vuori (2004) esittää kirjoituksessaan neljä erilaista isyyden mallia. Ensimmäisenä hän esittelee tasa-arvoisen isän- mallin, joka jakaa perhevelvollisuudet ja muun yhteiskunnallisen työn tasan naisten kesken. Toisena mallina hän pitää hoivaavaa isää, joka pyrkii hyvin läheiseen suhteeseen lastensa kanssa. Näiden mallien juuret ovat feminismissä, sukupuolten uudelleen jakautuneessa liikkeessä. Kun taas kaksi nykyistä keskustelua hallitsevaa mallia ovat irtautuneet feministisistä juurista ja jakautuvat äitien ja isien epäsymmetrisille. Kolmas malli siis on valintoja tekevä isä, joka seuraa omia yksilöllisiä halujaan ja kykyjään, joten äidille jää kollektiivisesti perimmäinen vastuu lapsesta. Maskuliininen isä malli taas kantaa suurempaa vastuuta toimiensa yhteiskunnallisista seurauksista, mutta hänen valintansa ovat kuitenkin sidoksissa ymmärrykseen sukupuolierosta. Isän tehtävä on olla erilainen kuin äiti, ja äidin tehtävä on olla ensisijainen vanhempi ainakin niin kauan kun lapsi on pieni. (Mt., 32.) Kolehmainen (2004) taas kirjoittaa artikkelissaan, että isyys on tullut kulttuurisesti joustavammaksi ja monipuolisemmaksi kuin ennen. Isyydestä onkin löydettävissä kehityslinjoja niin entistä osallistuvampaan kuin osallistumattomampaankin suuntaan (Mt., 91.)

Sinkkonen (2003) ottaa artikkelissaan mielestäni hyvin tärkeän asian esille, nimittäin isyyden psyykkisenä prosessina. Usein unohdamme isän äidin varjoon, mutta myös isälle raskaus on tärkeä

asia ja tunteet tulevat esiin. Miehen valmius tulla isäksi riippuu Sinkkosen (2003) mukaan monista tekijöistä, mutta niistä tärkein on, onko mies halunnut isyyttä. Toiseksi tärkeimpänä pidetään parisuhteen pysyvyyttä ja kolmanneksi tärkein on perheen taloudellinen tilanne. Vanhemmaksi tuleminen merkitsee oman lapsuuden loppumista sekä uudentyypistä vastuunottoa toisesta. Mies voi myös kokea, että lapsi riistää häneltä saavutetun riippumattomuuden. (Mt., 262.) Rossin (1979) puolestaan kertoo, että isyyteen saattaa liittyä myös tuhoavia ja ”pimeitä” puolia, mustasukkaisuutta tai jopa tiedostamattomia toiveita vahingoittaa lasta. Sinkkonen jatkaa, että odotusaikana miehen suhde omaan isään myös aktivoituu kaikkine konflikteineen. Jokainen mies rakentaa omaa isyyttään suhteessa siihen, mitä oma isä hänelle on tarjonnut tai mistä hän on jäänyt paitsi. Raskaus on siis myös isällä hyvin konkreettisesti muutoksen ja itsensä punniskelun aikaa. (Rossin 1979; ref Sinkkonen 2003.)

Paajasen (2006) tutkimuksen mukaan oman lapsen näkeminen ensimmäisen kerran oli useimmille isille synnytystapahtuman kohokohta ja moni isä tunsi lapsen heti ”omakseen”. Eräs isä tutkimuksessa mainitsi, että isän ja lapsen voimakas yhdennäköisyys auttoi siinä, että lapsi tuntui heti omalta ja kiintymyksen tunteet olivat vahvat. Tutkimuksessa kuitenkin osa isistä koki todellisen, syvemmän kiintymyksen lasta kohtaan syntyneen kuitenkin vasta paljon myöhemmin. Heti synnyttyään lapsi oli ollut isälleen lähinnä kiva ja söpö uusi tuttavuus, mutta tunneside syntyi ja syveni pidemmän tuttavuuden jälkeen viikkojen ja kuukausien myötä. Tutkimuksesta on mielestäni helppo havaita isyyden ja äitiyden muodostumisen eriaikaisuus sekä vauvaan muodostuneen tunnesiteen erilaisuus isän ja äidin välillä. (Mt., 30–33.)

Miehet käsittelevät usein isäksi tuloa hieman hitaammalla aikataululla kun naiset äidiksi tuloa. Mies saattaa ajatella, että hänen elämäntyylinsä muuttuu vasta kuin lapsi syntyy. Miestä myös usein enemmän huolettava perheen taloudellinen tilanne kuin naista. Naisen raskauden aikaiset mielialavaihtelut saattavat myös pelottaa miestä. Tähän kuitenkin myös vaikuttaa miehen ja naisen parisuhteen kesto ja se, miten hyvin mies tuntee naisen. Tällöin miehelle tulee myös pintaan mielikuvat omasta äidistään, mikäli nämä mielikuvat ovat pääasiallisesti negatiivisia, voi naisen psyykkinen herkkyys pelottaa miestä entistä enemmän. Vaikka isä näyttäisikin kasvavaan vanhemmuuteen hitaammin kuin nainen, voi hän sisimmässään työstää isäksi tulemistaan paljonkin. Myös isän omat kokemukset lapsuudestaan tulevat tällöin pintaan. Myös isälle on hyvin tärkeää, että hän saa puhua peloistaan ja tuntemuksistaan jo etukäteen, ennen lapsen syntymää. Isän saama tuki vanhemmuuteen usein näyttäytyy varmempana kasvattajana. Isät usein myös kertovat, että lapsen kanssa olo helpottuu ja isyydestä pystyy nauttimaan enemmän, kun lapsi oppii puhumaan ja

lapsen kanssa pystyy touhuamaan enemmän. (Siven ym. 2006, 100-102.; Kalland & Maliniemi 1999.)

Huttunen (2001) kertoo kirjassaan hoitavasta isästä tai hoivaisuudesta. Huttunen muistuttaa, ettei hoivaisuus ole hyvän isyyden synonyymi eikä toiveiden tynnyri, johon olisi koottu kaikki suotuisat ja halutut isän ominaisuudet. Myös persoonina hoitavat isät ovat monenlaisia, eivätkä heidän suhteensa ole ristiriidattomampia kuin muidenkaan isien. Kuitenkin suhde puolisoon on oletettavasti keskimääräistä parempi, koska jaettu vanhemmuus ei voi toteutua kunnolla riitaisten pariin kesken. (Mt., 179.)

Kiiskinen (2003) kirjoittaa mielestäni hyvin isänä olon tunteistaan omasta elämästään. ”Kun lapsi söi vielä äidin rintaa tunsin itseni äidin apulaiseksi, joka vaihtoi pari kertaa illassa vaipat ja läiskytteli vuoroin vettä ja vuoroin ulostetta vasten vauvan pakaroita. En ollut järin innokas, mutta opin pitämään käytännöllisestä läheisyydestä, joka alkoi vähitellen muistuttamaan myös rakkautta. Lapsen ensimmäisen elinvuoden ajan jäin paljosta osattomaksi, olisin tietysti voinut etsiä aktiivisemmin uutta olemisen tapaa, mutta mielestäni isänä olon yhtälö oli vaikea. Koetin hyväksyä sen, ettei minulle kasvanut rintoja”. (Mt., 95–96.) Niin kuin äitikin, voi ja saa isäkin tuntea tässä suuressa ja mullistavassa muutoksessa erilaisia tunteita ja ajatuksia. Ne ovat väistämättömiä isyydessä ja vanhemmuudessa. Niin kuin äidillä myös isällä on oikeus yhtäläillä ajatusten ja tunteiden jakamiseen: kavereille, ystäville, omille vanhemmilleen tai ammattilaisille. Tämä usein helpottaa isää ymmärtämään omia ajatuksiaan ja omaa isyyttään. Myös Kumpusalo (1991, 17) kirjoittaa, että sosiaalisella tuella on suoria vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin.

3. SOSIAALINEN TUKEA

Tässä luvussa käsittelen sosiaalista tukea. Mielestäni yllä olevasta vanhemmuuden luvustakin on helppo havaita, miten paljon ensiperheet tarvitsevat sosiaalista tukea ja apua ympärilleen. Sosiaalista tukea on määritelty monien eri tutkimusten ja teorioiden kautta. Määrittelen ensin sosiaalisen tuen käsitteen, muodot ja lähteet. Tämän jälkeen käyn läpi Bronfenbrennerin ekologista teoriaa, joka mielestäni kuvaa hyvin lapsen ja aikuisen ja näiden ympäristön keskinäistä suhdetta ja näiden vaikutusta lapsen kehitykseen. Kuvaan myös sosiaalisen tuen vaikutusta juuri vanhemmuudessa ja vielä syventyen ensiperheisiin. Viimeisessä luvussa tuon esille myös Ensiperheiden tukityö-projektin ja kerron miten sosiaalinen tuki on myös heidän jokapäiväisessä työssään läsnä.

3.1 Sosiaalisen tuen käsite

Sosiaalinen tuki liittyy Kinnusen (1999) mukaan hyvin oleellisesti ihmisten elämäntilanteiden muutosmahdollisuuteen sekä ihmisten kykyyn tehdä itseään koskevia päätöksiä tai ratkaisuja. Sosiaalinen tuki on ihmisten, lähiyhteisöjen ja julkisen järjestelmän toimintoja, joiden kautta pyritään luomaan edellytyksiä elämänhallinnan autonomisuudelle. (Kinnunen 1999, 103.) Kinnusen (1998) mukaan sosiaalinen tuki viittaa toimintakäytäntöihin, joiden kautta ihminen itse, hänen lähiyhteisönsä tai yksityiset ja julkiset toimijat pyrkivät turvaamaan yksilöiden hyvinvoinnin muun muassa elämän muutosvaiheissa. Sosiaalinen tuki on myös vuorovaikutteisia toimintakäytäntöjä, joilla päädytään hyvinvoinnin toteutumisiin. (Kinnunen 1998, 29; Kinnunen 1999; Kahn 1979, 77-91.) Määritelmät korostavat sosiaalisen tuen vuorovaikutuksellista luonnetta (Kumpusalo 1991, 13-16).

Caplan (1974) on määritellyt sosiaalisen tuen kiinnikkeiksi ihmisten välille sekä ihmisten ja yhteisöjen välille, jotka auttavat ihmistä tämän oman identiteetin muodostamisessa tarjoamalla mahdollisuuden palautteeseen omasta käyttäytymisestä, auttamalla psyykkisten voimien mobilisoimisessa ja henkisten ongelmien käsittelyssä, sekä tarjoamalla apua. (Caplan (1974); muokattu Kumpusalo 1991, 13.)

Kinnunen (1993) kirjoittaa, että sosiaalinen tuki koostuu erilaisista ihmissuhteista. Näissä ihmissuhteissa ihminen voi saada toiselta ihmiseltä konkreettista apua, informaatiota tai sitten muuta huolenpitoa. Sosiaalisista verkostoista välittyy hyvinvointia edistävää tukea ihmiselle sekä

välillisesti että suoraan. Ympäristöstä saatu sosiaalinen tuki on hyvin keskeistä ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Sosiaalinen tuki lieventää elämän riskitekijöistä aiheutuvaa taakkaa. (Kinnunen 1993, 71-72; Kumpusalo 1991 13-14.)

Sosiaalinen tuki on ihmisten välistä vuorovaikutusta. Näin he saavat sekä antavat henkistä, emotionaalista, tiedollista, toiminnallista ja aineellista tukea. Tämäntyyppinen malli korostaa tuen vuorovaikutuksellisuutta. Tuki voi olla suoraa henkilöltä toiselle annettua tukea tai epäsuoraa, järjestelmän kautta annettua tukea. Pienyhteisöissä tuki on persoonallista ja vuorovaikutus suoraa. Sosiaalinen tuki on sisällöltään positiivinen, kuten ovat terveys ja hyvinvointi. Sosiaalisen tuen vastakohtaksi ei ole suomenkielessä yhtä vakiintunutta termiä. Kuitenkin voidaan ajatella että ilmiön negatiivista ulottuvuutta voisi olla sosiaalinen vastus, sosiaalinen painostus tai sosiaalinen sorto. (Kumpusalo 1991, 13-14.)

Kumpusalo (1991, 14) on luokitellut sosiaalisen tuen muodot viiteen eri luokkaan:

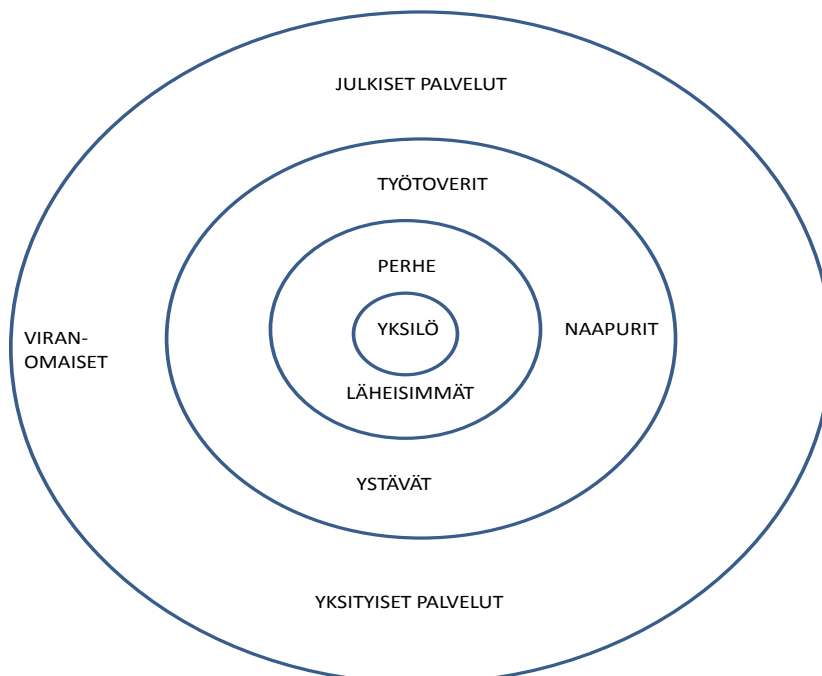
1. Aineelliseksi tuki: rahan, tavarain tai apuvälineen antamista tai lainaamista toiselle henkilölle.
2. Toiminnallinen tuki: palvelu, kuljetus tai kuntoutus.
3. Tiedollinen tuki: neuvo, opastus, opetus tai harjoitukset.
4. Emotionaalinen tuki: empatia, rakkaus ja kannustus.
5. Henkinen tuki: yhteinen aate, usko tai filosofia.

Lisäksi on hyvä muistaa, että kussakin viidessä tuen muodossa voidaan erottaa ainakin osittain tuen määrä ja laatu sekä tuen subjektiivinen ja objektiivinen luonne. Sosiaalisen tuen laatu on pääosin subjektiivisen arvioinnin varassa, tuen määrää voidaan mitata esimerkiksi rahassa. Vain aineellisessa tuessa määrä on ratkaiseva tekijä, mutta muun tuen laatu ja oikea-aikaisuus ovat paljon ratkaisevampia. Useasti uskotaan, että suppea, mutta toimiva tukiverkosto on usein paljon tehokkaampi tuen lähde kuin laaja, mutta passiivinen. (Kumpusalo 1991, 15.) Tässä pro gradussani tulen keskittymään muun muassa tiedolliseen - ja emotionaaliseen tukeen, jota Ensiperheiden tukityö käyttää työskennellessään perheiden kanssa.

Sosiaalista tukea voi antaa kuka tahansa ihmisen sosiaaliseen tukiverkkoon kuuluva ihminen. Sosiaalisella verkolla tarkoitetaan kaikkia niitä henkilöitä, jotka kuuluvat tämän elämäntilanteeseen ja joihin hän on yhteydessä. On henkilöt sitten etäisiä tai läheisiä. (Pelkonen 1994, 40.) Kumpusalon (1991) mukaan sosiaalisen tuen saatavuus ei ole yksin riippuvainen, siitä haluaako ihminen kuulua

yhteisöön vaan myös siitä, onko yhteisöllä mahdollisuuksia tarjota apua. Täytyy muistaa, että sosiaalinen tuki voi olla niin maallikon kuin ammatti-ihmisenkin antamaa. (Kumpusalo 1991, 13–16; Kinnunen (1998, 77.)

Muun muassa Tarkka (1996) pohtii teoksessaan, miten sosiaalisen tuen antajia voidaan eritellä. (Kuvio 1.) Useimmilla ihmisillä on jonkinlainen sosiaalinen tukiverkosto, joka auttaa ongelmallisissa tilanteissa. Barnes (1972) on käyttänyt sosiaalisen verkoston käsitettä, joka muodostuu vuorovaikutuksessa olevista ihmisistä. Näin sosiaalisen verkostoon kuuluvat jäsenet sekä antavat että saavat sosiaalista tukea toisiltaan. Tukiverkosto muokkautuu elämänsä myötä lapsuudesta vanhemmuuteen ihmisen roolimuuutosten takia. Tukiverkostossa läheisimmät ihmiset kuten puoliso ja perhe ovat pysyvin eivätkä nämä suhteet riipu ihmisen roolista ja yleensä ne loppuvat vain kuoleman kautta. Toisella tasolla suhteet vaikuttavat yksilön rooleihin ja näin ne voivat muuttua ajan kuluessa. Tähän kuuluvat muun muassa ystävät, naapurit, työtoverit. Uloimpaan tasoon kuuluvat viranomaiset sekä julkiset ja yksityiset palvelut. Ne ovat sidoksissa henkilön rooleihin ja näin voivat muuttua usein. (Barnes (1972); muokattu Tarkka, 1996, 13; Kumpusalo 1991, 15.)

Kuvio 1. Sosiaalisen verkoston kuvaus (Kahn & Antonucci (1980); muokattu Tarkka, 1996, 13).

3.2 Bronfenbrennerin ekologinen teoria

Bronfenbrennerin ekologinen kehityksen teoria on vuodelta 1979 ja se on hyvin tunnettu muun muassa suomalaisen varhaiskasvatuksen tutkimuksen piirissä. Bronfenbrenner on määritellyt ekologisen teorian seuraavasti: ihmisen kehityksen ekologiassa tutkitaan tieteellisesti koko elinajan tapahtuvaa aktiivisen, kasvavan ihmisen ja hänen välittömien elinympäristöjensä muuttuvien ominaisuuksien välistä asteittaista ja keskinäistä sopeutumista, johon vaikuttavat myös näiden ympäristöjen väliset suhteet ja laajemmat kontekstit, joihin ympäristöt sisältyvät. Toisin sanoen ekologinen teoria tutkii yksilöiden ja ympäristön vuorovaikutusta, jolloin lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Bronfenbrennerin teoriassa käy ilmi, että hän pitää henkilön ja tämän ympäristön merkitystä suurena osana ihmisen kehityksen prosessissa. Bronfenbrenner tuo myös teoriassaan esille, että hän katsoo henkilön käyttäytymisen ja kehityksen olevan henkilön ja ympäristön tulos. (Bronfenbrenner, 1997, 222–224; Bronfenbrenner 1979.) Mielestäni teoria tukee hyvin pro graduni ajatusta siitä, kuinka sosiaalisen tuen avulla voidaan lasta ja tämän vanhempia auttaa. Teorian mukaan lapsen lähiympäristö eli vanhemmat ja koti, vaikuttavat hyvin paljon lapsen kehitykseen ja kasvuun ja tätä kautta myös myöhemmin lapsen toimintaan. Myös perhetyö pystyy toiminnallaan vaikuttamaan lapsen ja tämän vanhempien vuorovaikutukseen ja toimintaan, mikäli lähiympäristöllä olisi lapsen kehitykseen negatiivisia vaikutuksia. Niinpä pro graduni kannalta tärkein järjestelmä on mikrosysteemi, joka muodostuu lapsen ympärille.

Bronfenbrennerin (1979) kertoman mukaan ekologisessa teoriassa uutta on se, että teoria ei kohdennu ensisijaisesti perinteisiin psykologisiin prosesseihin kuten esimerkiksi ajatteluun, motivaatioon tai oppimiseen. Kiinnostuksen kohteena on ennemminkin näiden prosessien sisältö: mitä ajatellaan, toivotaan tai tiedetään sekä se, miten tämä psykologinen materiaali muuntuu yksilön ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Lapsen elämää tutkiessa on tärkeää tutkia lapsen sisäistä kehitystä sekä lapsen suhdetta hänelle tärkeisiin ihmisiin. Lisäksi on tärkeä tarkastella näiden tärkeiden ihmisten keskinäistä suhdetta ja laajemmin heidän suhteitaan laajempaan yhteisöön. Lapsi nähdään riippuvaisena yksilönä vanhempaansa tai vanhempiinsa, ja heidän toimet ovat myös keskeisessä osassa lapsen elämän muokkautumisessa. (Bronfenbrenner 1979, 9; Bronfenbrenner 1997, 263-265.)

Teorian mukaan ympäristön ajatellaan rakentuvan sisäkkäin rakentuneista järjestelmistä, joita bronfenbrenner kutsuu mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemeiksi. *Mikrosysteemi* (lapsen lähipiiri) on toimintojen, roolien ja henkilöiden välisten suhteiden kokonaisuus, jonka kehittyvä yksilö kokee

tietyssä konkreettisesti, fyysiset ja aineelliset piirteet omaavassa ympäristössä. Tässä ympäristössä yksilö on itse vuorovaikutuksen aktiivinen osapuoli. Tällaisia ympäristöjä ovat esimerkiksi perhe, koti tai toveripiiri. Olennaista on se, miten kehittyvät yksilöt kokevat nämä lähiympäristönsä piirteet. *Mesosysteemi* (lapsen kasvu ympäristö) käsittää yhteydet ja prosessit, jotka toimivat kahden tai useamman sellaisen ympäristön välillä, joihin kehittyvä yksilö osallistuu. Mesosysteemi muodostuu, kun kehittyvä yksilö kohtaa toisen mikrosysteemin. Toisin sanoen mesosysteemin ajatus on lapsen kasvu ympäristöjen välinen yhteistyö, esimerkiksi päivähoiton ja neuvolan sekä kodin väliset suhteet ovat tällaisia. Bronfenbrennerin mukaan mesosysteemillä voi olla kehitykselle yhtä keskeinen merkitys kun yksittäisissä mikrosysteemeissä olevilla tapahtumilla. (Karila ja Puroila, 2001, 207–209; Bronfenbrenner, 1997, 263–267.)

Eksosysteemi (lapsen lähiympäristöä laajempi kokonaisuus) taas käsittää kahden tai useamman ympäristön väliset yhteydet ja prosessit, josta ainakin yksi ei yleensä sisällä kehittyvää henkilöä, mutta joissa ilmenee tuon henkilön sisältävän välittömän ympäristön prosesseihin vaikuttavia tapahtumia. Esimerkiksi lapselle jommankumman vanhemman työpaikan ja kodin välinen suhde. Tämä taas kohdistuu lapseen ja kotioloihin (perheen arkeen) juuri vanhemman tai vanhempien kautta. *Makrojärjestelmä* on tietylle kulttuurille, alakulttuurille tai muulle laajemmalle sosiaaliselle kontekstille tunnusomaisten mikro-, meso- ja eksojärjestelmien kaikenkattava muodostelma. Tässä erityisesti otetaan huomioon kuhunkin näistä järjestelmistä sisältyvät kehitystä kiihdyttävät käsitys järjestelmät, voimavarat, vaarat, elämäntavat, mahdollisuusrakenteet, elämäntavan vaihtoehdot ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muodot. Makrojärjestelmä voidaan ajatella olevan tietyn kulttuurin, alakulttuurin tai muun laajemman sosiaalisen kontekstin yhteiskunnallinen jäljennös. Makrojärjestelmälle tunnusomaiset käyttäytymis- ja käsitteelliset siirtyvät sukupolvelta toiselle erilaisten kulttuuri-instituutioiden, kuten perheen, koulun, seurakunnan, työpaikan toteuttamien sosialisointiprosessien välityksellä. Makrojärjestelmien muodot voivat olla muun muassa sosiaaliluokka, kansallisuusryhmä tai asuinpaikka, erilaiset ammatit. Esimerkiksi perheiden matala tai korkea sosioekonominen asema voi yhteiskuntien sisällä tuottaa erilaista kehityspotentiaalia, mutta toisaalta taas samankaltaisuutta samanlaisen sosioekonomiseen asemaan kuuluvien perheiden välillä. (Karila ja Puroila, 2001, 207–209; Bronfenbrenner, 1997, 263–267.)

Halusin tuoda tutkimuksessani esille Bronfenbrennerin (1979, 1997) teorian siinä suhteessa, että lukijat ymmärtäisivät paremmin minkälainen vaikutus ympäristöllä ja esimerkiksi sosiaalisilla suhteilla on yksilön kehitykseen ja miten oppimaa pystytään hyödyntämään yksilön omassa ympäristössä, esimerkiksi yksilön omassa kodissa. Tässä teoriassa korostetaan lapsen omaa

kasvuympäristöä ja sen merkitystä lapsen elämässä. Karilan ja Puroilan (2001) kirjoituksessa oman tutkimuksen kannalta tärkeää on havaita, että Bronfenbrennerin (1997) mukaan käyttäytymisen ja kehityksen käsitteellinen ero on kehitykseen sisältyvässä aikaperspektiivissä. Siinä missä käyttäytyminen tapahtuu tässä ja nyt, kehitykseen kuuluu olennaisesti muutos, joka tapahtuu pitemmällä aikajänteellä. Voidaan ajatella niin, että kehitys on prosessi, joka tuottaa tuloksen. (Karila ja Puroila 2001, 206; Bronfenbrenner 1997, 90–191; Bronfenbrenner 1979.)

3.3 Sosiaalinen tuki ja vanhemmuuden voimavarat

Sosiaalisella tuella on hyvin keskeinen merkitys yksilön mukautuessa erilaisissa elämän muutosvaiheissa. Sosiaalisen tuen antajat auttavat yksilöä käyttämään omia henkisiä voimavarojaan tehokkaasti ja näin tuen avulla yksilö pyrkii selviytymään muuttuneessa tilanteessa. Sosiaalisen tuen merkitys yleensä kasvaa, kun yksilö kokee jonkin muutoksen, kuten odottamattoman tilanteen tai stressaavan kokemuksen. Raskaus aiheuttaa naiselle muutoksia sekä fyysisesti, psyykkisesti että sosiaalisesti. (Tarkka 1996, 14.) Nucholls, Cassel ja Kaplan (1972) ovat osoittaneet tutkimuksellaan, että naisilla, joilla on vähemmän tukijoita raskauden aikana, on enemmän komplikaatioita synnytyksen aikana. Sosiaalinen tuki puolisoilta, ystäviltä tai sukulaisilta on havaittu tärkeäksi, jotta ihminen selviytyisi stressaavista elämäntilanteista. (Nucholls, Cassel ja Kaplan, 1972, 95, 431–441.)

Voimavaroilla tarkoitetaan kaikkea sellaista, joka auttaa luomaan omaa itsetuntoa ja kykyä selviytyä arjesta ja vaikeuksista. Voimavarat voivat olla taitoja, tietoa, kykyä hakea apua tai kykyä oppia uutta. Esimerkiksi voimavara voi olla se, että lapsi nukkuu hyvin tai on terve. (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen, Kurvinen (2006, 165.) Antonovskyn (1987) mukaan perheen saama sosiaalinen tuki on merkittävä tekijä myös voimavaraistumisprosessissa. Lapsiperheen voimavarat ovat perheelle itsellään, yhteisössä ja yhteiskunnassa olevia tekijöitä, jotka auttavat välttämään haitallisia kuormitustekijöitä tai selviämään niistä. Gibson (1995) taas jatkaa, että perheiden voimavarat jaetaan yleensä sisäisiin ja ulkoisiin voimavaroihin. Sisäiset voimavarat liittyvät henkilökohtaisiin arvoihin, uskomuksiin, päämääriin ja kokemuksiin ja ulkoiset voimavarat sosiaalisen tuen eri muotoihin.

Kumpusalo (1991) huomauttaa, että myös tuen oikea ajoitus on vaikuttavuuden ja tehokkuuden edellytys. Tuen täytyisi olla saatavilla silloin, kun yksilön omat voimavarat ovat käytössä ja ulkopuolista tukea todella tarvitaan. Kun tukea ei ole saatavilla tarvittaessa, ongelmilla on taipumus

monimutkaistua ja tuen tarve voi muuttua laaja-alaisemmaksi. Toisin sanoen sosiaalinen tuki saattaa myös ennaltaehkäistä suurempien ongelmien syntyä. Emme voi myöskään sivuttaa tuen välittymistä ja laatua. Primaaritasolla eli perheen ja läheisten piirissä kaikki antavat mitä osaavat ja mihin pystyvät, paljolti tuki on kuitenkin palautetta ihmisen omasta käyttäytymisestä. On myös sosiaalisen tuen tarvetta, jonka vain erikoiskoulutuksen saanut ryhmä voi antaa, olipa avun tarvitsija kuka tahansa. (Mt., 17.)

Tarkan (1996) mukaan sosiaalisella tuella on myös merkitystä terveyden kokemiseen. Erityisesti sosiaalinen tuki vaikuttaa positiivisesti ja tervehdyttävästi stressin kokemiseen tai suoraan yksilön terveyteen. Emotionaalinen tuki koetaan tärkeimmäksi tueksi, kun pyritään selviytymään stressaavasta tilanteesta. Sosiaalinen tukiverkosto voi toimia konkreettisesti tukemalla ja auttamalla yksilöä edistämään tämän terveyttä ja hyvinvointia. Yksilön tunne siitä, että hänellä on tukena perhe, läheiset tukihenkilöt ja/tai hoitoalan ammattilaiset, auttaa yksilöä selviytymään paremmin elämän muutosvaiheessa sekä stressaavissa elämäntilanteissa. (Mt., 14–16.)

Pelkonen (1994) onkin tuonut väitöskirjassaan esille viisi erilaista vanhempana toimimiselle merkityksellistä voimavaraa. Voimavarat ovat: itsetunto vanhempana, tulevaisuutta koskevat käsitykset, vanhempien kyky säännellä voimiensa riittävyttä, tieto ja sosiaalinen tuki. Vanhempien itsetunnolla Pelkonen tarkoittaa sitä, miten äiti ja isä kokevat itsensä vanhempana ja kasvattajana. Vanhemmille, muun muassa terveystalvelujen käyttäjänä, hyvä itsetunto on voimavara, joka tekee vanhemman kykeneväksi osallistumaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Erityistä tukea itsetuntonsa tukemiseen saattavat tarvita ensimmäisen lapsen vanhemmat, joiden itsetunto vanhempana on vasta muotoutumassa ja jotka saattavat tuntea itsensä hyvin epävarmoiksi. Näin ollen perheet saattavat tarvita alussa hyvinkin paljon tukea muilta ihmisiltä ja näin he voivat kasvattaa myös omia voimavarojaan vanhempana. Vanhempien käsitys tulevaisuudesta pitää taas sisällään vanhempien käsitykset tulevaisuuden näkymistä ja voimavarojen riittävydestä. Mikäli ihmisen käsitys tulevaisuudestaan on voittopuolisesti myönteinen, toimii se ihmisen voimavarana antaen tavoitteita ja motivoiden pyrkimään eteenpäin. Esimerkiksi Pelkosen tutkimuksen mukaan vanhemmat joilla oli sekä huono parisuhde että taloudellisia vaikeuksia, olivat useimmat sitä mieltä, että tulevaisuuden näkymät näyttivät toivottomalta. Nämä seikat olivat myös yhteydessä vanhempien psyykkiseen pahoinvointiin, jotka altistavat ihmisen myös psyykkisille ja terveydellisille ongelmille. (Mt., 37–48.)

Voimien riittävyydellä Pelkonen tarkoittaa vanhempien kykyä säädellä omaa energian saantia ja kulutuksen välistä tasapainoa. Toisin sanoen energialla tarkoitetaan kykyä työskennellä ja voittaa vastoinkäymisiä käyttämällä omaa sisäistä voimaa. Lapsiperheissä voimia kuluu paljon ja erityisesti lepo voi jäädä niukaksi, sillä elämään sisältyy useimmiten paljon valvomista lasten ollessa pieniä. Mikäli arkeen syntyy vielä lisäksi muita yllättäviä tekijöitä esimerkiksi sairaus tai muutto, voi kuormitus olla niin suuri, että syntyy selvä epätasapaino energian saannin ja kulutuksen välillä. (Pelkonen 1994, 43–45.)

Tiedolla tarkoitetaan taitotietoa, joka koskee lapsen kasvua ja kehitystä, vanhemmuutta sekä perheen huolenpitoa. Jotta tiedosta tulisi vanhempien voimavara, olisi sitä tarpeen saada riittävän ajoissa jo ennen lapsen syntymää. Kun tietoa on riittävästi erilaisista vaihtoehdoista, kykenee perhe valitsemaan ja tekemään järkeviä päätöksiä. Tieto auttaa myös ennakoimaan tulevaa ja säilyttämään näin hallinnan tunteen. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan sekä sisäisen tuen että ulkoisen tuen muotoja. Sosiaalinen tuki on määritelty informatiiviseksi, joka johtaa henkilön uskomaan, että hänestä välitetään ja on osana vastavuoroista verkkoa. (Pelkonen 1994, 37–48.)

Vilen ym. (2006) tuovat esille tukiverkoston tärkeyttä sekä äidille että isälle. Tukiverkostolla tarkoitetaan ihmisiä, joilta vanhemmat kokevat saavansa tukea. On erityisen tärkeää muistaa, että perhe tarvitsee tukiverkostoja, vaikka perheellä ei olisikaan minkäänlaista erityistä huolta. Kun vanhemmat väsyvät tai joku perheenjäsen sairastuu, tukiverkoston merkitys korostuu huomattavasti. Vilen ym. tuovat esille verkostokartan, jolla on hyvä arvioida perheen tukiverkostoja. Verkostokartta antaa hyvää informaatiota ihmisen verkostorakenteesta. Se myös antaa tietoa siitä, millä tavalla ihmissuhteet tukevat, tuovat voimia tai vievät voimia. Näin ollen verkostokartta antaa myös tietoa ihmisen tai perheen sosiaalisesta tuesta: onko sitä ja millaista tuki on. Tärkeintä on kuitenkin havaita se, keitä kartalla ei näy lainkaan. Tässä tilanteessa on erityisen tärkeää miettiä, miten viranomaisverkostot voisivat auttaa perhettä enemmän sosiaalisen tuen muodossa. (Mt., 120–121.)

Sosiaalinen verkko ja tuki vaikuttavat erityisen paljon vanhemmuuden laatuun sekä äitinä että isänä jaksamiseen. Sosiaalinen verkko ja tuki vaikuttavat suoraan vanhemmuuteen neuvojen, palautteen sekä roolimallien kautta. Näillä on myös epäsuora vaikutus vanhempiin lisäämällä heidän henkistä hyvinvointiaan. Toimiva sosiaalinen tukiverkko parantaa myös vanhempien mahdollisuuksia vastata vanhemmuuden haasteisiin. Sosiaalinen tuki parantaa myös isän valmentautumista vanhemmuuteen. (Viljamaa 2003, 25–26.)

3.4 Äitiyden ja isyyden varhaisvaiheessa koettu sosiaalinen tuki

Vanhemmuus on jatkuva oppimis- ja sopeutumisprosessi. Vanhempien biologinen perusta on perusta näille prosesseille ja lapsen ja vanhemman suhde on vastavuoroinen. Sosiaalinen tuki edistää vanhempien suoriutumista omasta vanhemmuudestaan ja sen tehtävistä. Vanhemmuuden tehtävistä selviytyminen edellyttää vanhemman kykyä myös vastaanottaa sosiaalista tukea. (Viljamaan 2003, 18.)

Viljamaa (2003) on tutkimuksessaan pohtinut sosiaalista tukea vanhemmuudessa ja mitä vanhemmat odottavat saavansa neuvolalta. Tässä luvussa haluan korostaa tutkimuksessa esille tullutta sosiaalisen tuen tarvetta. Viljamaan tutkimus osoitti, että vanhemmat toivovat eniten sosiaalisen tuen joukosta tietotukea. Seuraavaksi tärkeimmät sosiaalisen tuen muodot olivat tunnetuki, käytännön apu ja vertaistuki. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että ensimmäistä lastaan odottavat äidit halusivat ja tarvitsivat sosiaalista tukea melko paljon. Mittaristossa keskiarvo oli noin 3.9 (1=melko vähän 3=jonkin verran 4= melko paljon). Ensimmäistä lastaan odottavat äidit halusivat merkittävästi enemmän tietotukea ja toisena tuli tunnetuki. Kaikkein vähiten esikoistaan odottavat äidit kaipasivat vertaistukea. Ensimmäistä lastaan odottavat äidit halusivat pohtia enemmän suhdetta omaan lapseen kuin toista, kolmatta tai useampaa lastaan odottavat äidit. Myös alle yksi vuotiasta esikoistaan hoitavat äidit halusivat tukea tieto- ja tunnepuolella enemmän kuin käytännön apua ja lisäksi tietotukea enemmän kuin vertaistukea. (Mt.)

Tutkimuksesta on mielestäni helppo havaita ensimmäistä lastaan odottavan äidin sosiaalisen tuen tarpeet. Tukea tarvitaan paljon, myös lapsen syntymän jälkeen. Tutkimus myös osoittaa, että äiti tarvitsee apua lapsen hoitoa ja omaa vanhemmuutta koskevissa kysymyksissä lapsen syntymän jälkeen. Tutkimus auttaa ymmärtämään myös sen, miksi ensiperheiden tukityö toimii sosiaalisen tuen alueella ja kuinka paljon kentällä sosiaalista tukea kaivataan ensiperheissä. Ensiperheiden tukityö toimii neuvolan lisäksi ja auttaa vanhempia menemällä heidän luokseen. Myös Viljamaan (2003) tutkimuksen mukaan konkreettinen apu, tuki sekä neuvot auttavat vanhempia.

Lapsen syntymän jälkeen ensimmäiset kuukaudet vaativat varsinkin ensisynnyttäjältä erityistä kykyä ja energiaa selviytyä uudessa tilanteessa. Rungas sosiaalinen tuki on yhteydessä äitiyden positiiviseen kokemiseen. Sosiaalisen tuen on huomattu sekä tuovan äitiin lisää itseluottamusta että tuovan varmuutta äitinä olemiseen. On havaittu myös, että sosiaalisen tuen muodolla on merkitystä. Rohkaisun ja kannustuksen sekä äidin päätöksenteon tukemisen ja konkreettisen avun on havaittu

lievittävän äidin stressiä ja tätä kautta myös lisäävän äidin tyytyväisyyttä. Äiti tässä vaiheessa tarvitsee emotionaalista tukea, toisin sanoen palautetta siitä, miten hyvin hän on onnistunut äitiydessään ja informaatiota siitä, miten ongelmallisista kysymyksistä tulisi selvittää. Äidistä riippuen neuvojen, tuen ja avun antajat saattavat vaihdella. Toinen äiti kaipaava neuvoja omalta äidiltään, toinen puolisoltaan ja kolmas taas ammattihenkilöltä. (Tarkka 1996, 20.)

Tarkka (1996) jatkaa, että on osoitettu, että nuoremmat äidit ovat halukkaampia käyttämään ammattilaisten tukea ja apua kuin kokeneemmat, vanhemmat äidit. Suomalaisten tutkimusten mukaan (nuoret) äidit, joilla on puutteita sosiaalisissa suhteissa, käyttävät keskimääräistä useammin yhteiskunnan tarjoamia palveluita. Sosiaalisen verkoston kautta välittyy vanhemmille perhe- ja lastenkasvatustietoutta hyvinkin tehokkaasti. Kiinteän verkoston on havaittu myös edistävän kyvykkyyden kokemista vanhempana sekä lisäävän vanhempien herkkyyttä havaita lapsen tarpeita. Vanhemmat kokevat tärkeäksi ammattihenkilön antaman tiedon lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä yleisen terveydentilan arvioinnista heti lapsen syntymän jälkeen. Varsinkin ensisynnyttäjillä esimerkiksi imetyksen onnistumiseen hyvin pitkälti vaikuttaa terveydenhuollon ammattilaisten tuki ja rohkaisu sekä myös heidän oma asenteensa imetykseen. (Mt., 21.)

Myös isyyteen liittyvät omat haasteet sekä vaikeudet. Puolison tuki sekä isälle että äidille ovat tärkeitä tässä uudessa perhetilanteessa. Tutkimuksessa noin 15 prosenttia miehistä ovat vastanneet, etteivät tiedä miten tukisi puolisoaan äitinä. Noin 80 prosenttia isistä taas ovat sitä mieltä, että saavat puolisolta riittävästi tukea isyyteen. Erityisesti isät kuitenkin asettivat neuvolalle sekä myös kaikelle sille materiaalille (kirjoille ja vihkosille, jotka on tarkoitettu vauvaa odottaville perheille) asetettiin toiveita isien huomioonottamiselle entistä enemmän. Moni isä toi myös tutkimuksessa esille, että tärkeä tuki olivat toiset samassa elämäntilanteessa olevat miehet, kaverit ja ystävät. Isät olivat sitä mieltä, että ellei lähipiirissä ole sellaisia miehiä, olisi hyvä löytää esimerkiksi jokin miesryhmä jossa isyydestä voisi puhua ja siten kasvaa isyyteen helpommin. (Paajanen 2006, 62–67.)

Törmälä (1991) on pro graduunsa tutkinut esikoistaan odottavien vanhempien sosiaalista verkkoa ja tukea heidän odotusaikana ja todennut vanhempien tärkeimmäksi tukilähteiksi oman puolison, puolison sekä oman äidin sekä neuvolan terveydenhoitajan. Lapsen syntymän tuomat muutokset sosiaalisissa suhteissa olivat pääosin myönteisiä. (Mt.) Viljamaa (2003) toi esille tutkimustuloksissaan, että esikoistaan odottavat äidit halusivat pohtia suhdettaan lapseen enemmän kuin toista tai useampaa lasta odottavat äidit. Esikoistaan odottavat isät taas sen sijaan odottivat

enemmän tietotukea kuin toista tai useampaa odottavat. Naisten sosiaalisen tuen ja vanhemmuuden pohtimisen toiveet olivat taas suurempia kuin miesten. Myös äidit halusivat rakentaa aktiivisemmin omaa vanhemmuuttaan kuin isät. (Mt., 71–90.)

On myös uskomuksia, että nykypäivän ideaaliäiti on myös itsenäinen nainen, joka selviää arjesta ilman miestä ja isovanhempia. Ideaaliäiti ei vaivaa ympärillään olevia kiireisiä sukulaisia tai ystäviä. Kun lapsi kuitenkin tarvitsee koko ajan jotain, saattaa äiti kokea nopeastikin lapsen vaatimukset epäreiluiksi. Mitä enemmän äiti itse tai hänen ympäristössään olevat ihmiset vaalivat kuvaa itsenäisestä ideaaliäidistä, sitä todennäköisempänä voidaan pitää, että äiti alkaa tuntemaan voimakkaita negatiivisia tunteita joko itseään tai lastaan kohtaan. Myös lapsen tarvitsevuus, voi äidistä tuntua kovalta vaatimukselta. Tällöin usein auttaa keskustelu muiden äitien tai vaikka terveydenhoitajan tai neuvolan perhetyön kanssa, jotka auttavat äitiä realisoimaan omaa äitikuvaa. Tällöin kuitenkin pidetään hyvin tärkeänä sosiaalisen tuen merkitystä äidille ja koko perheelle. Tällöin myös on erityisen tärkeää tavata isää ja keskustella koko perheen kanssa, mistä moiset kovat vaatimukset äidille tai perheelle tulee. (Vilen ym. 2006, 99.)

3.5 Sosiaalisen tuen puuttumisen yhteydet ensiperheiden jaksamiseen ja hyvinvointiin

Edellä olen kirjoittanut ensiperheiden sosiaalisesta tuesta sekä voimavaroista. Monet tutkimukset sekä kirjoitukset puhuvatkin siitä, mitä hyvää sosiaalinen tuki perheelle antaa, mutta harvoin kirjoitetaan siitä, mitä sosiaalisen tuen puuttuminen tekee tai saa aikaan perheessä tai ihmisessä. Pelkonen (1994) kirjoittaa, että sosiaalisen tuki pitää yllä ihmisen psyykkistä tasapainoa, auttaa tulkitsemaan asioita myönteisestä näkökulmasta käsin sekä ehkäisee stressiä (Mt., 40). Jos mietitäänkin edellä olevaa kirjoitusta toisinpäin eli mikäli sosiaalinen tuki perheeltä puuttuisi voi se näkyä ensiperheessä huonona psyykkisenä tasapainona, asiat saavat helposti kielteisen näkökulman ja perheen stressi lisääntyy. Tämän kautta voidaan mielestäni olettaa perheen jaksamisen olevan äärimmäisen huonoa sekä jaksamisen ja huonovointisuuden noidankehä onkin valmis. Pelkosen (1994) tekemän perheiden voimavara tutkimuksen mukaan perheet olivat arvioineet puutteellisimmaksi sosiaaliset tukiverkkonsa ja kykynsä säädellä voimiaan elämäntilanteiden vaatimusten mukaisesti (Mt.,181).

Kinnunen (1999) kirjoittaa sosiaalisen tuen puuttumisen olevan kytköksissä ihmisen turvattomuuteen ja yksinäisyyteen (Mt.,103). Kumpusalo (1991) taas toteaa, että sosiaalisen tuen

muodoista emotionaalisen tuen puute liittyy vahvasti ihmissuhdevaikeuksiin sekä yksinäisyyteen. Nämä ovat taas kytköksissä ihmisen sairastumiseen, toipumiseen ja kuntoutukseen. Erityisen tärkeää ihmiselle on, että apu ja tuki tulee välittömästi kun ihminen sairastuu tai tuntee itsensä voimattomaksi. Sairastuminen on välitön uhka hyvinvoinnille ja tulevaisuudelle. (Mt., 20-28.) Kun mietitään ensiperheiden jaksamista ja hyvinvointia voidaan mielestäni olettaa, että turvaton ja yksinäinen äiti tai isä ei voi hyvin ja jaksaminen on heikkoa vauvan kanssa. Lisäksi tämä saattaa heijastua lapseen ja ongelmasta muotoutuukin nopeasti suurempi.

Kaupungistuminen on johtanut siihen, että monelta perheeltä puuttuu sukulaisten tuki ja tämä onkin ensiarvoisen tärkeää huomioida etenkin perhemuutoksen sattuessa (Kumpusalo 1991, 46). Viljamaa (2003, 25) toteaa, että sosiaalisen verkon ja tuen puuttuminen vaikuttavat hyvin paljon vanhemmuuden laatuun ja sekä äitinä ja isänä jaksamiseen.

3.6 Ensiperheiden tukityö -projekti osana perheen arkea

Pro graduni paikantuu ensiperheiden tukityön projektiin. Projektin toiminta on kotikäyntinä tehtävää ennaltaehkäisevää perhetyötä, joka on suunnattu juuri ensimmäistä lasta odottavilla perheillä. Projektin toiminta sai alkunsa keväällä 2008 Tampereella ja jatkui 2010 loppupuolelle saakka. Projektissa työskenteli kolme työntekijää: sosiaalialan ohjaaja Mervi Talvitie, projektityöntekijänä kättilö Satu Murtojärvi ja kuntoutuksen ohjaajana Jaana Joutsiluoma. Heidän lähiesimiehensä projektissa toimii sosiaalityöntekijä Tuija Pihlaja-Itänen. (Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry, ensiperheiden tukityö-väliraportti, 2009.)

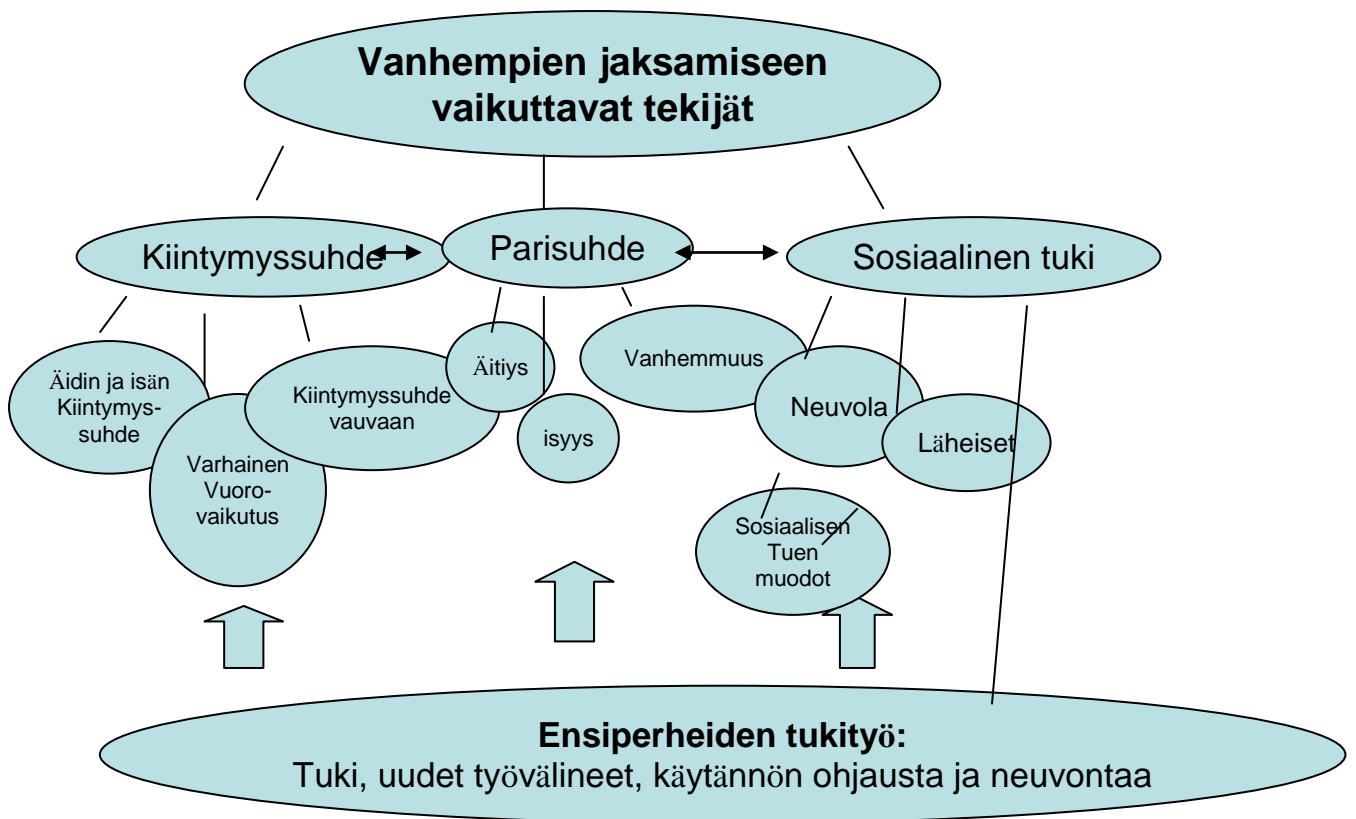
Projektin toiminta haluttiin suunnitella mahdollisimman ennaltaehkäiseväksi, jotta perhetyön tuen piiriin pääsevät ne perheet, jotka tarvitsevat lisätukea, mutta jäävät nykyisen julkisen sektorin palvelutarjonnan ulkopuolelle. Projekti sijoittuu julkiseen palvelurakenteeseen osana Tampereen hyvinvointineuvolaorganisaatiota¹. Projektin pilottialueina ovat Tampereen kolme neuvolapiiriä. Ensiperheiden tukityö toimii pilottialueiden neuvolatyön lisätukena niille ensiperheille, joissa tukea ensiperheille ei neuvolatyöllä pystytä tarjoamaan. (Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry, ensiperheiden tukityö-väliraportti, 2009.)

¹ Hyvinvointineuvola on tavallinen äitiys- ja lastenneuvola ja sen tehtävänä on tukea alle kouluikäisten ja heidän perheidensä hyvinvointia. Hyvinvointineuvolassa toimii moniammatillinen tiimi, johon kuuluu sosiaalityöntekijä, kaksi perhetyöntekijää, psykologi, terveydenhoitaja ja lääkäri. Tampereen tavoitteena on saada kaikki Tampereen kaupungin neuvolat hyvinvointineuvoloiksi vuoteen 2011 mennessä. (Hyvinvointineuvola-toimintamalli Tampereella 2007, 2-4; Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry, ensiperheiden tukityö-väliraportti, 2009.)

Ensiperheiden tukityö -hankkeen päämääränä on antaa psyykkistä tukea sekä jakaa tietoa sitä tarvitseville ensiperheille. Perheitä tuetaan ja valmennetaan ottaen huomioon heidän kokonaistilanteensa. Varhaisella tukemisella vahvistetaan perheiden psyykkistä jaksamista ja sitä kautta myös muuta jaksamista. Perheiden koettuihin hankaluuksiin ja vaikeuksiin puututaan ennen kuin niistä aletaan puhua ongelmina. Näin annetun tuen avulla vielä kyetään löytämään positiivisia muutos- ja jaksamismahdollisuuksia. Ensiperheiden tukityön toimintaohjeen (2008) mukaan ensiperheiden tukityö- hankkeessa tulee esille vahvasti sosiaalinen tuki, jota käytetään kentällä tehtävässä työssä. Ensiperheiden tukityö toimii pienen huolen alueella, mikä tarkoittaa sitä, ettei asiakkaita ole diagnosoitu toisin sanoen apu tapahtuu sosiaalisen tuen muodossa. (Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n projektiseloste 2007; Ensiperheiden tukityön toimintaohjeen 2008.) Erityisesti kiinnitettiin huomiota turvallisen kiintymyssuhteen sekä varhaiseen vuorovaikutukseen syntyyn vauvan ja vanhemman välille. (Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry, ensiperheiden tukityö- loppuraportti, 2010.) Myös Vilen ym. (2006, 107) kirjoittaa kirjassaan, että niin äitiys- kuin lastenneuvolassakin on entistä enemmän alettu tiedostamaan varhaisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle. Varhaisen tuen avulla lapsen ja vanhemman väliselle vuorovaikutukselle suodaan mahdollisuus kehittyä turvalliseksi.

Ensiperheiden tukityö toteutetaan kotikäyntityönä, näin perheiden osallistuminen ja sitoutuminen toimintaan on ajateltu olevan mahdollisimman helppoa (Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry, ensiperheiden tukityö-väliraportti, 2009). Tukisuhde aloitetaan kartoituskäynnillä jolloin perheen tilanne ja tuen tarve kartoitetaan ja tukisuhteen toimintamuodot räätälöidään käynnin pohjalta perheelle sopiviksi. Tukisuhde pyritään aloittamaan jo raskausaikana, jolloin päätavoitteina ovat vauvan turvallisen kehityksen mahdollistamista sekä kiintymyssuhteen syntymistä vanhempien ja vauvan välille jo odotusaikana. Tukisuhde jatkuu vauvan tärkeimpien varhaisten vuorovaikutuskuukausien ajan (4-8 kuukauden ikään saakka) ja tämän jälkeen perhe joko ohjataan eteenpäin muiden palvelujen piiriin tai itsenäistetään projektin palvelujen piiristä. (Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n projektiseloste 2007 & Ensiperheiden tukityön toimintaohje 2008.)

Alla olevassa kuviossa 2 on nähtävissä mielestäni tärkeimmät tekijät, jotka helpottavat vanhempien psyykkistä jaksamista kun vauva tulee taloon. Näiden kolmen osa-alueen kautta myös ensimmäistä lasta odottavien perheiden jaksaminen on havaittavissa kunkin alueen kautta erikseen. Pro gradussani käyn kunkin aihealueen läpi yksityiskohtaisesti. Kuviolla pyrin myös havainnollistamaan Ensiperheiden tukityö- hankkeen työajatusta.

Kuvio 2. Ensisiperheiden tukityön linkittyminen perheen arkeen.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Pro graduni on kvalitatiivinen tutkimus perheiden omakohtaisista kokemuksista Ensiperheiden tukityö-projektin perhetyöstä ja sen muodostumisesta perheiden kohdalla. Tavoitteenani on etsiä ja jäsentää tietoa ensiperheiden arjesta sosiaalisen tuen näkökulmasta. Vanhemmuus ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen on jo aikaisempien tutkimusten valossa elämää perustavanlaatuisesti muuttava kokemus, mutta minua tutkijana kiinnostaa miten ensiperheet kokevat tämän hyvin kokonaisvaltaisen elämänmuutoksen ja onko Ensiperheiden tukityö pystynyt muodostamaan perheiden ympärille onnistuvan tukimuodon sekä tukiverkoston. Myös vanhemmuuden jäsentyminen muuhun elämään ja muihin ihmissuhteisiin on pohtimisen arvoinen asia.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä sosiaalisen tuen tarpeita ensiperheillä oli hakeutuessaan tukityön tuen piiriin ja oliko sosiaalisen tuen puuttumisella vaikutusta siihen, että perhe hakeutui tukityöhön?
2. Millaiseksi tukityö muodostui perheen kohdalla ja miten tukityö pystyi vastaamaan perheen sosiaalisen tuen tarpeisiin?

Haastattelen tutkimuksessani seitsemää tukityön jo lopettanutta ensimmäistä lasta odottavaa perhettä ja pyrin tuomaan heidän omakohtaiset kokemukset esiin Ensiperheiden tukityöstä sekä vanhemmuudesta ja siitä selviämisestä. Käytän pro gradussani useita nimityksiä Ensiperheiden tukityö-projektista, sillä projektin kokonimi on turhan pitkä. Tukisuhteella tarkoitan perheen ja ensiperheiden työntekijöiden välistä asiakassuhdetta. Projektin työntekijöihin viitataan perhetyöntekijöinä tai vain työntekijöinä ja tukityöllä tarkoitan ensiperheiden työntekijöiden tekemää työtä perheessä.

4.2 Tutkimusaineisto ja sen hankinta

Pro graduni aineistona käytän seitsemän perheen omakohtaisia kokemuksia Ensiperheiden tukityön työskentelystä. Kaikki seitsemän perheen asiakkuudet olivat loppuneet vuoden 2009 loppupuolella.

Olin kiinnostunut perheiden omakohtaisista kokemuksista ja oli itsestään selvä, että aineistonkeruu menetelmänä käytän haastattelua. Tein haastattelut teemahaastatteluna ja haastattelut muodostuivatkin melko vapaamuotoiseksi. Teemarunon avulla tarkistin, että kaikki teemat, jotka ovat tärkeitä tutkimukseni kannalta käydään läpi. Ensin ajattelin, että haastattelen isät ja äidit erikseen, mutta käytännön syistä sovimme perheiden kanssa parihaastattelut. Joidenkin perheiden kohdalla oli isä jättäytynyt pois haastattelusta, joka tutkimukseni kannalta on valitettavaa. Neljä perheistä kuitenkin haastattelin parihaastatteluna ja loput kolme perhettä yksilöhaastatteluna, joissa mukana oli vain äiti. Aineistossani käytin neljän isän sekä seitsemän äidin omakohtaisia kokemuksia. Kun viitataan pro gradussani haastatteluaineistoon käytän aineistosta yhteisnimitystä: perhe, oli aineisto sitten pari- tai yksilöhaastattelun tuotos.

Haastattelin perheet helmi-maaliskuun 2010 aikana ja kaikki haastattelut tapahtuivat perheiden toivomuksen mukaisesti heidän omassa kodissaan. Perheiden yhteystiedot sain Ensiperheiden projektin työntekijöiltä, jonka jälkeen lähetin perheille postitse haastattelupyynnön. Kahdeksasta perheestä seitsemän perhettä halusi osallistua tutkimukseeni. Haastattelut kestivät noin 40 minuutista puoleentoista tuntiin. Nauhoitin kaikki seitsemän haastattelua ja litteroinnin jälkeen syntyi yhteensä 50 sivua haastatteluaineistoa rivivälillä 1,5.

Haastattelutilanteissa olin minä haastattelijan roolissa sekä perheen äiti ja isä. Mennessäni perheen kotiin oli useimmissa perheissä vauva juuri päiväunilla vain muutamassa perheessä vauva oli hereillä, joka tietysti vei osan vanhempien keskittymiskyvystä haastatteluun. Haastatteluaineiston nauhoituksissa oli se huono puoli, kun äiti oli esimerkiksi vaihtamassa vauvalle vaippaa ei hänen äänensä kuulunut nauhuriin saakka, jolloin minun täytyi ajoittain sulkea nauhuri haastattelujen lomassa. Vanhemmat kuitenkin unohtivat haastattelun lomassa nauhurin olemassaolon, joka taas viestitti minulle haastattelun rentoa tunnelmaa.

Haastatellut äidit ja isät olivat ensimmäisen lapsen saaneita Tamperelaisia tai Tampereen lähikunnissa asuvia vanhempia. Kaikki seitsemän perhettä olivat olleet Ensiperheiden tukityön tuen piirissä heti lapsen syntymän jälkeen tai jo äidin raskausaikana. Neljän perheen kohdalla Ensiperheiden tukityö oli aloittanut perheessä äidin ollessa raskaana, siten että kahdessa perheessä viidennellä raskauskuukaudella ja kahdessa perheessä kuudennella raskauskuukaudella. Kolmella perheistä tukityö oli aloittanut perheen kanssa työskentelyn noin kuukausi lapsen syntymän jälkeen. Haastatteluhetkellä Ensiperheiden tukityö oli lopettanut perheiden kanssa työskentelyn noin 2-8 kuukautta sitten. Haastatteluissa neljän perheen osalta tein parihaastattelun, jossa mukana olivat

sekä äiti että isä ja kolmen haastateltavan kohdalla haastattelin yksin äitiä. Haastatelluista äideistä ikäjakauma oli 22 ikävuodesta 38 ikävuoteen ja isien ikäjakauma oli 22 ikävuodesta 37 ikävuoteen. Haastateltujen vanhempien lapsista kaikki lapset olivat yhdestä ikävuodesta kahteen ikävuoteen.

Haastateltavien parisuhteet olivat lapsen syntymähetkellä kestäneet kahdesta vuodesta yhdeksään vuoteen ja haastateltavistani kolme pariskuntaa eli avoliitossa ja neljä pariskuntaa avioliitossa. Melkeinpä kaikki äidit olivat vielä kotona lapsen kanssa, kaksi äideistä teki töitä kotoa käsin. Isistä yksi oli kotona työttömyyden vuoksi, kaksi isistä opiskeli ja neljä kävi töissä. Työhön paluusta kertoi kolme äitiä ja neljä äideistä kertoi jatkavan opiskeluaan. Tutkimuksessani käyttämäni nimet on muutettu.

4.3 Teemahaastattelu

Niin kuin jo edellisessä luvussa perustelin pidin itsestään selvänä, että haastattelin perheet. Eskola ja Suoranta (1998) kirjoittavat, että haastattelun tavoite onkin selvittää se, mitä jollakulla on mielessään. Haastattelua voidaan pitää keskusteluna, joka kuitenkin tapahtuu tutkijan omasta aloitteesta ja jota tutkija myös johdattelee. Haastattelussa kysytään ihmisten omia ajatuksia suoraan heiltä itseltään. Haastattelu on myös kahden ihmisen välistä vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. (Mt., 86.) Haastattelutapoihin tutustuessani valitsin hyvin nopeasti teemahaastattelun ja yksityiskohtaisemmin sanottuna käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Halusin nimenomaisesti saada isien ja äitien äänet ja kokemukset kuuluviin ja teemahaastattelu on kuitenkin aika avoin haastattelumetodi. Puolistrukturoidun haastattelun valitsin myös siitä syystä, että muistin kysyä kaikilta haastateltavilta samoja asioita. Kuitenkin nämä haastattelut olivat minulle elämäni ensimmäisiä tutkimushaastatteluja, joten puolistrukturoitu haastattelu oli minulle helpompi vaihtoehto kaiken sen jännityksen keskellä. Eskola ja Suoranta (1998, 87) kertovat, että tutkija määrittelee aihepiirit eli teema-alueet etukäteen. Haastattelijan tulee varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi haastateltavan kanssa. Kuitenkin teema-alueiden järjestys ja laajuus saattaa vaihdella haastattelusta toiseen. Puolistrukturoitu haastattelu tarkoittaa lisäksi sitä, että teema-alueiden kysymykset ovat kaikille samat ja haastateltavat saavat vastata kysymyksiin omin sanoin.

Eskola ja Suorannan (1998) mukaan haastattelukäytännöt tulisi testata ja hioa etukäteen ennen ensimmäistä kunnon haastattelua. Muutaman esihaastattelun tekeminen on useimmissa tapauksissa enemmän kuin paikallaan. Ja on hyvä muistaa käyttää mahdollisuuksien mukaan myös muitakin

kuin omia ystäviä, sillä tuttujen kesken juttu sujuu yleensä outoja paremmin. Samalla on hyvä myös miettiä muun muassa minkälaista kieltä haastateltavien kanssa käytetään. (Mt., 89-90.) Itse myös testasin haastattelurungon muutaman eri ihmisen kanssa, mutta todellisuudessa ensimmäisessä kunnan haastattelussa tuli vasta esille muutamia seikkoja, jotka seuraavissa haastatteluissa pystyin ottamaan paremmin huomioon. Ensimmäisen haastattelun jälkeen lisäsin myös pari uutta kysymystä, jotka ensimmäisessä haastattelussa tuli esille ja, jotka olivat mielestäni tärkeitä myös oman tutkimukseni kannalta.

Teemahaastatteluni teema-alueet syntyivät tarkastellessani aikaisempia tutkimuksia sekä Ensiperheiden tukityö-projektissa esille tulleista aihealueista. Tietysti samalla pidin mielessä tutkimuskysymykseni. Teema-alueiksi muodostui: taustatiedot, perheen hakeutuminen tukityöhön, sosiaalinen tuki perheellä, vanhempien jaksaminen, vanhemmuus ja tukityön muodostuminen perheen kohdalla. Näitä teemoja täsmensin tarkentavilla kysymyksillä. Haastattelutilanteessa käytin yhtä A4-paperia, johon teemarunkoni oli kirjoitettu. Eskola ja Vastamäki (2007, 34) kirjoittavat, että olennaisia teemoja miettiessä on hyvä pitää mielessä oma tutkimusongelma, johon tutkimuksella ollaan hakemassa vastausta. Sillä juuri tutkimusongelma sitoo kokonaisuuden yhteen ja myös oikeuttaa tutkijan kysymään erilaisia kysymyksiä.

4.4 Fenomenologis-hermeneuttinen näkökulma kokemusten tarkastelussa

Pro gradussani keskiössä ovat äitien ja isien omat kokemukset Ensiperheiden tukityö- projektista. Kokemuksia tutkiessa olen valinnut fenomenologis-hermeneuttisen lähestymistavan. Perttulan (2009) mukaan ihmisen omat kokemukset muodostuvat hänen omasta elämäntilanteestaan. Elämäntilanne on kokonainen, mutta hyvin yksilöllinen. Kaksikaan ihmistä ei elä niin, että kokemukset olisivat aina samanlaisia. Elämäntilanne on ihmiselle olemassa juuri sellaisessa kokoonpanossa, johon hän on suhteessa. Fenomenologisen tutkimuksen tavoitteena pidetään ihmisen välitöntä, aiheeseen uppoutunutta kokemista. Tämän vuoksi tiedollinen ja uskova ymmärtäminen eivät ole fenomenologian kannalta niin kiinnostava kun taas tunteva ja intuitiivinen suhde omaan elämäntilanteeseen. Vaikkakin nämä kaikki ovat ihmisen omia eläviä kokemuksia ja vielä hyvin luonnollisen asenteen synnyttämiä. (Mt., 138–139.) Tämä on myös helposti havaittavissa haastateltavien kokemuksissa. Äidin kokemukset samoista tilanteista olivat hyvin erilaisia kun taas isien kokemukset. Tutkimuksessani äidit ja isät elävät kuitenkin samaa elämäntilannetta hyvin erilaisin kokemuksin.

Laine (2010) taas tuo esille, että fenomenologis-hermeneuttinen kokemus käsitetään hyvinkin laajasti ihmisen kokemuksellisena suhteena omaan todellisuuteensa eli maailmaan jossa hän elää. Tässä tutkitaan ihmisen suhdetta hänen omaan elämäntodellisuuteensa, eikä ihmistä voida ymmärtää irrallaan tuosta suhteesta. (Mt., 29.) Esimerkiksi omassa tutkimuksessani tutkin vanhempien omia kokemuksia tukityön toimivuudesta heidän vanhemmuuden alkumetreillään suhteessa heidän omaan elämäntodellisuuteensa. Millaisia merkityksiä vanhemmat antavat omille kokemuksilleen omasta vanhemmuudestaan ja tukityön vaikutuksista heidän vanhemmuuteensa.

Parhaimmillaan fenomenologinen haastattelu toteutuukin toisen ihmisen elävien kokemusten ilmaisevana yksinpuheluna, joita tutkijan osalta tulisi ohjata kaksi asiaa: tietoisuus aiheesta, joista olevia kokemuksia hän on tutkimassa, sekä näiden aiheiden ilmaisu toisen elämänmuotoa kunnioittavalla tavalla. Tutkijan tulisikin johdatella haastattelutilanteessa toista hänen elävien kokemustensa suuntaan. Tutkimusaineiston laatu ei ole kuvattujen kokemusten jäsenyisyys tai monipuolisuus vaan laadun kriteeriksi kelpaa pelkästään se, miten todenmukaisesti tutkimukseen osallistuvat ihmiset ilmaisevat niitä kokemuksia, jotka merkityksellistävät tutkijaa kiinnostavaa aihetta. (Perttulan 2009, 141-142.)

Hermeneuttisessa tutkimustavassa tutkittavat kokemukset ymmärretään fenomenologiaa vahvemmin laadultaan sosiaalisina. Tutkimustapa on kiinnostunut niistä merkityksen ketjuista, joista ihmisten ideaalinen elämäntilanne muodostuu. Hermeneuttinen tutkimustapa olettaa, että ihminen tulkitsee omia kokemuksiaan yhä uudelleen. Tulkinnallisuus nähdään ihmiselle keskeisimpänä tapana rakentaa omia kokemuksiaan. (Perttulan 2009, 142.) Laine (2010, 28) täsmentää, että fenomenologis-hermeneuttisessa metodissa ovat tutkimuksen teon kannalta tärkeitä kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet.

4.5 Analyysimenetelmänä teemoittelu

Aineiston analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä teemoittelua. Analyysimetodia valittaessa minun täytyi ottaa erityisesti huomioon aineiston pieni koko ja yksilöiden tunnistettavuus. Aineistoa analysoidessani en tuo esille yksilöä sinänsä vaan pyrin tuomaan esille yksilöiden ajatuksia isompina kokonaisuuksina, jotta yksilöt eivät olisi tunnistettavissa. Mielestäni teemoittelun kautta tämä onnistui. Moilanen ja Rähä (2010) kirjoittavat, että teemoittamisessa on kyse aineiston pelkistämisestä etsimällä aineistosta juuri tekstin olennaisimmat asiat. Teemojen kautta etsitään

tekstin sisällöstä merkityksenantojen ydinasiat, näin ollen teemat liittyvät tekstin sisältöön eivätkä suinkaan sen yksittäisiin kohtiin. Aineistolähtöinen teemoittelu tarkoittaa sitä, että tekstiä lähestytään kokonaisuutena pyrkien rakentamaan tekstin oma sisällöllinen logiikka. (Mt., 55.)

Koska nauhoitin haastattelut ensimmäisenä työnä minulla olikin aineiston litterointi, jonka pyrinkin tekemään melko pian haastattelun jälkeen. Pyrin kirjoittamaan äitien ja isien puheen sanatarkasti Word-tiedostoihin. Kuitenkin jättäen sellaisen asian kirjoittamatta, mikä ei mitenkään liittynyt tutkimukseeni. Haastattellessani vanhempia, aina silloin tällöin vanhempien jutut saattoivat harhailla myös tutkimukseni ulkopuolelle. Kun kaikki haastattelut olivat litteroitu aloitin luku-urakan. Luin aineistot läpi yhä uudelleen, mutta jo toisella lukukerralla aloin luonnostelemaan erilliselle paperille teemoja, joita vanhempien kertomuksista löysin. Jokseenkin tietyt teemat olivat jo järjestyksessä teemahaastattelun myötä, mutta kukin haastattelu oli kuitenkin aivan erilainen ja järjestykset vaihtelivat kunkin haastateltavan kohdalla hyvinkin paljon. Kuitenkin vanhemmat puhuivat hyvin samanlaisia asioita, joten teemojen löytäminen tekstistä olikin suhteellisen helppoa. Lopulta useiden lukukertojen jälkeen olinkin löytänyt kymmenen erilaista teemaa, jotka erittelin tutkimustuloksiksi kolmeen eri pääteemaan.

Koska osan perheistä olin haastatellut parihaastatteluna ja osan yksilöhaastatteluna, minun täytyi ottaa se huomioon myös analyysivaiheessa. Koska halusin painottaa tutkimuksessani vanhempien omia kokemuksia, kiinnitin huomiota analyysissäni yksilöhaastatteluihin, joissa äiti oli kertonut myös isän kokemuksista. Koska tämä on niin sanotusti toisen käden tietoa, eikä isän omaa kertomaa, en halunnut sitä tuoda myöskään tutkimuksessani esille. Olin kuitenkin hyvin tyytyväinen, että sain tehtyä jopa neljä parihaastattelua, ja tämä mielestäni riittikin rikastuttamaan aineistoani myös isien kokemuksilla.

4.6 Eettiset kysymykset

Kuulan (2006, 124-127) mukaan ihmisten yksityisyyden kunnioittaminen on yksi tärkeimpiä tutkimuseettisiä normeja. Yhtä tärkeänä pidetään tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä tietojen luottamuksellisuuden turvaaminen. Yksi yksityisyyden suojaamisen pyrkimys on estää tutkittavia koskevien tietojen joutumista väärin käsiin. Toisena tärkeänä tavoitteena on estää yksittäisten ihmisten tunnistaminen tutkimusteksteistä. Näillä molemmilla pyritään minimoimaan tutkimuksesta tutkittaville aiheutuvat haitat ja harmit.

Myös omassa tutkimuksessani mietin paljon tutkittavien yksityisyyden kunnioittamista ja suojaamista pienen aineistoni vuoksi. Tärkeimpänä pidin sitä, miten aineistossani tuon esille ihmisten omia ajatuksia, niin ettei ihmistä tai perhettä sinänsä ole tunnistettavissa. Minulle ei ollut väliä, ketkä perheet hankkeesta valokoituvat minun tutkimukseeni, niinpä hankkeen työntekijät antoivat minulle hankkeessa olleiden 20 perheen yhteystiedot, joista valitsin summassa kahdeksan perhettä, joista seitsemän perhettä oli halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Kerroin perheille, etten tiennyt perheistä etukäteen mitään muuta kuin nimet ja osoitetiedot, sillä halusin kunnioittaa perheiden itsemääräämisoikeutta. Kerroin myös aina haastattelun alussa, että perheet kertovat kokemuksistaan ja henkilökohtaisista asioistaan vain niin paljon kuin itse halusivat. Jokaisen tutkittavan kanssa käytiin myös läpi mihin ja miksi teen tutkimusta. Halusin myös selventää, että heti tutkimuksen valmistumisen jälkeen tuhoan kaikki tutkimukseen ja tutkittaviin henkilöihin liittyvät tiedostot ja paperit asiaan kuuluvalla tavalla.

Kuulan (2006) mukaan aineistossa esiintyvien ihmisten nimien vaihtaminen peitenimiksi on anonymisoinnin minimitaso. Kun taas vaihdetaan myös paikkakuntien, koulujen ja työpaikkojen nimet, siirrytäänkin jo astetta tarkemmalle anonymisoinnin tasolle. (Mt., 133.) Tutkimuksessani jokaisen perheen jäsenen nimi, jota käytän, on muutettu peitenimeksi ja vauvoista en käytä nimeä ollenkaan, sillä tutkimukseni kannalta en pidä vauvan sukupuolen erottumista tärkeänä. Vanhemmistakin käytän pääasiallisesti vain sanaa isä ja äiti, mutta joissakin sitaateissa olen käyttänyt myös peitenimeä. Näin ollen lukijat eivät pysty sitaateista seuraamaan perheiden tarinaa. Mitään muuta henkilötietoja esimerkiksi ihmisten työpaikkoja, ikiä ja kouluja, en tutkimuksessani tuo esille. Paikkakunnan muuttamista en ole halunnut tutkimuksessani muuttaa, sillä tutkimukseni perustuu kuitenkin Ensiperheiden tukityö- hankkeeseen, joka toimii Tampereella ja Tampereen lähikunnissa. Mikäli olisin muuttanut myös paikkakunnan, en mielestäni olisi voinut tuoda esille myöskään hankkeen nimeä, jolloin hankkeen näkyvyys olisi saattanut kärsiä. Kuitenkin jokainen tutkittava tiesi, että tutkimuksessani tuon esille hankkeen nimen ja paikkakunnan, jossa hanke toimii. Tämä ei tutkittavia kuitenkaan haitannut.

Jokaiselle tutkittavalle tulee antaa riittävä informaatio tutkimuksen luonteesta ja tavoitteista sekä korostettava tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta (Eskola ja Suoranta 1998, 56). Tutkittavien ihmisten kanssa kävin läpi tutkimuksen luonteen sekä tavoitteet ja samalla kysyin lupaa vielä kerran haastattelun nauhoitukseen. Olin myös täysin varautunut siihen, että kirjoitan haastattelun käsin, mikäli haastateltava ei haluakaan, että haastattelu nauhoitetaan. Kuitenkin jokainen haastateltava antoi luvan nauhoittamiseen. Jokaisella hankkeen asiakkaalla oli tiedossa,

että hankkeesta saatetaan tehdä tutkimuksia sekä muita tilastoja, mutta kuitenkin pidin erityisen tärkeänä sitä, että kaikki tutkimukseeni osallistujat tiesivät, että tutkimukseeni osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja heillä oli myös täysi oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseeni. Ne, jotka päättivät kuitenkin osallistua tutkimukseeni, pitivät hankkeen näkyvyyttä ja jatkumista erityisen tärkeänä asiana ja näin ollen halusivat osallistua tutkimukseeni.

4.7 Tutkimuksen vaiheet ja tutkijan oma elämä

Halusin tuoda esiin myös omia ajatuksiani ja pohdiskella tutkimukseni valossa miten oma aikatauluni on vaikuttanut tutkimukseni syntyyn ja sisältöön. Kun aloitin tekemään pro graduani 2009 syksyllä, minulla oli vankka ajatus, että se valmistuisi 2010 loppupuolella, mutta toisin kuitenkin kävi. Haastattelin perheet ja aloittelin tutkimukseni kirjoittamista tilanteessa, jolloin minulle ei ollut lapsia ja olin täysipäiväinen opiskelija. Toisaalta taas tein pro graduni loppuun eli kuuntelin haastattelut uudelleen ja kirjoitin tulososion aikana, jolloin myös minusta oli tullut ensimmäisen lapseni äiti ja perheestämme ensiperhe. Toisaalta vaikka aikaa on kulunut tässä välillä muutamia vuosia, tunnen nyt ymmärtäväni haastateltaviani perheitä paremmin. Toisaalta taas, kun aloittelin pro graduani, minulla ei ollut minkäänlaisia perusolettamuksia siitä, miten ensiperheet jaksavat ja mihin he tarvitsevat neuvoa ja tukea. Otin kaiken informaation ja kokemuksen haastateltavilta perheiltä tietämättä isyydestä ja äitiydestä kokemuksellisesti juurikaan mitään.

Laine (2010, 32–34) kirjoittaa kirjassaan esiymmärryksestä, joka tarkoittaa hermeneuttisessa kirjallisuudessa sitä, että toimimme arkielämässä luontaisen ymmärryksemme varassa. Tutkimuksen yhteydessä sillä taas tarkoitetaan kaikkia tutkijalle luontaisia tapoja ymmärtää tutkimuskohde jonkinlaisena jo ennen tutkimusta. Tutkimuksen aikana tulisi tutkijan myös asettaa omat tulkinnat koetuksella eli kyseenalaistaa omia tulkintojaan. Jos esimerkiksi tutkija tunnistaa omia ennakkoluulojaan, on hänellä parempi mahdollisuus myös tarkkailla sen mahdollisia vaikutuksia tutkimukseen. Täytyy kuitenkin muistaa, että tutkijakin on tavallinen ihminen ja peilaa ja ymmärtää kaikki asiat omalla tavallaan omien yksilöllisten ja yhteisöllisten taustansa mukaisesti.

Kuitenkin vahvasti uskon, että pro gradustani tuli melkoisen erilainen omine tulkintoineen sekä perheiden kokemusten ymmärtämisen kautta, kuin mitä olisin tuolloin 2010 kirjoittanut ja miten olisin heidän kokemusmaailmaa ymmärtänyt. En kuitenkaan väitä, ettenkö olisi pystynyt

ymmärtämään perheiden kokemusmaailmaa, kun olin itse lapseton ja opiskelija, mutta ymmärrys olisi varmasti ollut hieman erilaista.

Olen tehnyt pro graduani Ensiperheiden tukityö – hankkeelle ja hankkeessa. Koska tutkimukseni aikataulu on huomattavasti viivästynyt, on myös tällä välillä hanke saatu päätökseen. Olen pohtinut tutkimukseni osallistuvien ihmisten ajatuksia siitä, tuhlasivatko he omaa aikaansa tutkimukseni haastatteluihin, koska hanke on jo loppunut ja tutkimukseni valmistui vasta muutaman vuoden päästä hankkeen loppumisesta. Haluan kuitenkin kertoa, että olen tehnyt ennen hankkeen loppumista pienen yhteenvedon tutkimustuloksistani hankkeelle, jotta perheiden kokemukset ja ajatukset hankkeen onnistumisesta tulisivat sekä hankkeen työntekijöiden että hankkeen jatkumisesta päättävien tahojen tietouteen.

5. TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Vanhemmuus

5.1.1 Raskaus ja parisuhde

Jo raskausaika on äideille ja pariskunnille täysin erilaista. Jotkut äidit kärsivät pahoinvoinnista toiset taas väsymyksestä ja jotkut taas ovat elämänsä kunnossa ja energisiä. Mutta se mikä äideillä on yleensä yhteistä ovat tunteet ja ajatukset, joilla vanhemmat valmistautuvat vastaanottamaan vauvaa. Punamäki (2011, 96–98) kirjoittaa, että äidin tunteet raskausaikana vaihtelevat jännityksen, onnen, uteliaisuuden ja kärsimättömyyden sekä myös pelon ja masentuneisuuden välillä. Yleensä äideillä myös synnytykseen liittyy kahdenlaisia tunteita: toisaalta synnytys saattaa herättää äidissä levottomuutta ja toisaalta taas äiti yleensä haluaisi jo koskettaa vauvaansa ja saada oman ruumiinsa takaisin itselleen. Myös pelkojen voimistuminen on hyvin tavallista raskausaikana ja varsinkin raskauden loppuvaiheessa. Myös isälle raskausaika merkitsee tunteiden kirjoa aina riemusta järkytykseen.

Näin myös haastateltavillani pariskunnilla oli. Alla olevat sitaattit kertovat, kuinka monenlaisia tunteita ja ajatuksia perheillä raskausaikana saattaa olla. Neljällä seitsemästä (4/7) äidistä Ensiperheiden tukityö oli aloittanut jo raskausaikana. Kaikki neljä äitiä kertoivat, että raskausaika oli hyvä aika aloittaa tukityö, sillä he saivat hyvin tietoa tunteiden ja mielialojen vaihteluista raskausaikana lisäksi kaikki neljä oli halunnut puhua synnytyksestä ja kivunlievityksistä. Lisäksi synnytyspelosta puhuminen työntekijöiden kanssa helpotti äitejä. Lisäksi kahdella seitsemästä (2/7) äidistä oli myös raskausaikana vaikea nähdä itseään äitinä.

”Toisaalta mä(äiti) kyllä nukuin loppuraskaudesta huonosti kun jännitin sitä synnytystä, mutta kyl raskaus oli silti ihan hyvää aikaa.” (äiti)

”Synnytys asiat mietitytti tosi paljon, mietittiin myös raskausaikana paljon sitä minkä näkönen vauva on kun se syntyy.”(äiti)

”Raskausaika oli mainiota aikaa, kävin kyllä lopuksi tosi ylikierroksilla. En oo varmaan koskaan jaksanut yhtä hyvin tehdä asioita.” (äiti)

”Mä hermoilin ja stressasin aika paljon raskausaikana; kun ei tää raskauskaan ollut itsestään selvyys ja sit mä stressasin siitä kun ylipäättään stressasin monesta asiasta ja sit vielä stressasin et saan kohta keskenmenon, kun stressaan näin paljon.”(äiti)

”Alku raskaus oli ihan hirvee, mä jouduin lopettamaan koulun kesken, se pahoinvointi oli niin paha. Mä makasin kuukauden vaan sängyssä, mutta keskivaihe meni ihan hyvin, pystyin taas olemaan koulussa ja töissä ja loppu raskaus menikin vaan odotellessa vauvaa ja olihan se aika turhauttavaa, ihan jees kuitenkin kaikki mieliala ja sellaset tunteet. Raskausajan pystyin olemaan kuitenkin ilman mielialälääkkeitä.”(äiti)

Jokainen äiti ja isä, jonka haastattelin alleviivasi sen ajatuksen, että parisuhde on muutoksien aikaa, jo raskausaikana. Toisilla parsikunnilla raskaus kuitenkin vaikutti enemmän parisuhteeseen kuin taas toisilla. Kuitenkin havaitsin haastatteluissa sen, mitä kauemmin pariskunta oli seurustellut/ollut avo- tai avioliitossa keskenään, sen vähemmän parisuhteeseen tuli negatiivisia ajatuksia raskausaikana. Äidin erilaiset tunteet saattavat vaikuttaa myös parisuhteeseen ja sen laatuun. Alla olevat sitaatit kertovat myös sen, että perheessä raskausaikana on paljon tunteita ja niitä saa ollakin ja kukin perhe käsittelee omat tunteensa eri tavalla.

”Ei mulla mitään, kyllä mä jaksoin raskausajan. Ainoa vaan, että meillä meni suhde poikki ihan alkuraskauden aikoihin, kun Ville(isä) pelästy raskautta, eikä tiedetty palataanko enää yhteen...mut kyllä se siitä sitten, kun Ville pääsi asiaa sulattelemaan ja kuukauden päästä oltiin taas yhdessä.”(äiti)

”Olin todella väsynyt koko raskauden aikana, ei enää miehen kanssa edes katsottu yhdessä illalla telkkaria, koskamenin aina tosi aikasin nukkumaan, oli myös sellasta tiuskimista toiselle.”(äiti)

Se mikä minua haastattelijana myös kiinnosti oli isän ja äidin ajatukset ja käsitykset raskausaikana, siitä miten parisuhde ja vauva tulee tarvitsemaan, kun vauva syntyy. Toisin sanoen halusin tietää, kuinka realistiset käsitykset pariskunnalla oli vanhemmuudestaan raskausaikana ja mitä se sitten oli, kun vauva oli syntynyt. Luonnollisestikin, kun puhutaan ensiperheistä, jokaiselle haastattelevalle perheelle joku asia tuli pienoisenä yllätyksenä tai siihen ei vain osannut varautua. Nämä niin sanotut yllätykset jaottelin kahteen luokkaan haastateltavien vastauksien perusteella. Lisäksi isien näkökulmat olivat kaikki hyvin samansuuntaisia. Äidin ajatuksissa 1. Helppous yllätti (5/7) 2. Ruusuisempi kuva mitä oikeasti olikaan (2/7). Kaikkien isien vastauksissa taas toistui se, ettei

halunnut tai ei kummemmin miettinyt mitä se tulee sitten olemaan, kun vauva syntyy. Myös Punamäki (2011) kertoo, että usein isien on vaikea kuvitella tulevaa lasta, joka kertoo vain isien ja äitien kehitysprosessin erilaisuudesta. Isien lasta koskevat mielikuvat liittyvätkin usein vanhempaan lapseen ja liittyvät leikki- tai hauskanpitoilanteisiin. (Mt., 101.) Haastateltavillani äideille yllätyksenä oli vielä tullut muun muassa: lapsen hoitoon liittyviä asioita, vauvan itkuisuus ja se kuinka paljon ja kovaa vauva itkee, imetykseen liittyvät vaikeudet, vastuun kantamisen tunne vauvasta ja vauvan riippuvuus äidistä.

”Odotettiin, et kaikki olis paljon hankalampaa ja vaikeempaa”. (äiti)

”Lähinnä odottelin mitä se tuo tullessaan”. (isä)

”En mä oikeestaan ajatellu mitään tai en uskaltanu ajatella mitään”.(isä)

”Yllätyksenä mulle tuli ehkä enemmän kaikkea lapsen hoitoon liittyviä asioita, onneks perhetyöltä saatiin paljon apua niihin”. (äiti)

” Ajattelin, et ihanaa kun saan kevät vauvan, et sen kanssa voi kävellä tuolla pihalla, mut enhän mä päässy koko kesänä minnekkään”. (äiti)

”Imetys oli paljon vaikeempaa, mitä kuvittelin” (äiti)

5.1.2 Äitiyteen ja isyyteen oppimista

Tämän tyyppistä kysymystä minulla ei ollut ollenkaan haastattelutilanteessa, enkä tätä suoranaisesti kysynyt keneltäkään vanhemmista. Kuitenkin äidillä ja isillä oli halu kertoa ajasta, jolloin vauva syntyi ja he saivat sekä joutuivat opettelemaan kotonaan äitiyttä ja isyyttä sairaalasta pääsyn jälkeen sekä vauvan ensimmäisen vuoden aikana. Sekä äideille että isille ensimmäiset kuukaudet olivat täysin uutta ja hyvin kokemusrikasta aikaa. Myös tunteilta ei tällöinkään välttytty. Myös Sears ja Sears (2008, 55) kirjoittaa siitä, että uuden vauvan äitinä ja isänä oleminen vaatii enemmän aikaa ja energiaa kuin useimmat vanhemmat ikinä uskoivat mahdolliseksi. Kiintymyssuhteen rakentaminen vauvaan vaatii sen, että olet vauvan kanssa, keskityt hänen tarpeisiinsa ja vastaat hänen antamiinsa merkkeihin.

Tässä luvussa myös osittain syvennyn edellisen luvun asioihin. Teemat, jotka äiti tai isä oli nostanut haastattelun aikana esille olivat: 1. Kotosalla olo/päivisin yksin kotona 2. Imetyksen opettelua yksin 3. Valvomista, valvomista ja valvomista 4. Henkisesti raskasta 5. Isän ja äidin vuorottelua, 6. Onnea ja helpotusta. Neljä ensimmäistä teemaa sekä viimeinen teema tulivat kaikilta vanhemmilta esille, kun taas teemasta viisi puhuivat ehkä noin puolet vanhemmista.

Nimenomaan äidit, jotka haastattelin toivat esiin vanhemmuuteen oppimisessa juuri kotona olemisen (1.). Suurin osa äideistä oli kotona yksin vauvan kanssa, kun isä opiskeli tai kävi töissä päivisin. Näin vauvanhoito Suomessa usein menee. Suurimmalle osalle haastatelluista äideistä kotona oleminen vaati kuitenkin totuttelua. Sears ja Sears (2008, 55, 58) kirjoittavat, että äidit viettävät suuren osan ajasta ”tekemättä mitään”, vain pitäen vauvaa sylissä ja imettäen häntä. Mutta rentoutunut vauvan kanssa kotona oleminen ei aivan tarkoita, etteikö äiti tekisi mitään. Vauvan ja äidin yhdessäolo on tarkkailua ja oppimista, lepäämistä yhdessä ja sopeutumista yhteiseen eloon, toisiinne. Äidin täytyy kuitenkin muistaa säilyttää kosketus ystäviin ja perheenjäseniin, jotka tukevat äitiä tämän vanhemmuudessa, sillä ei ole hyvä ajatus jättäytyä kokonaan yksin kotiin vauvan kanssa. Muutos kokopäivätyöstä ihmisten kesellä pikkuvauvan yksinäiseksi kotiäidiksi on suuri. Äiti tarvitsee sosiaalisia kanavia, joista voit nauttia yhdessä vauvan kanssa.

”Olihan se tosiasia että mä olin täällä (kotona) päivisin yksin, eikä me sillai pystytty jakamaan sitä joka päiväistä tilannetta (isän kanssa).” (äiti)

”Olinhan mä paljon siinä kotona. Et mä en jaksanut olla josain kauppakeskukseks koko ajan vauvan kanssa, niin olihan se tosi piristävää, kun ne(perhetyöntekijät)tosta aina tuli sisään.” (äiti)

”Oli se kyllä aika lailla kotona hengailua.”(äiti)

Myös imettämisen (2.) opettelusta ja sen alulle panemisesta puhuivat kaikki äidit. Joillakin imetys ei ottanut tuulta purjeisiin ja toiset kokivat imettämisen olleen hankalaa ja aikaa vievää. Muutamalla äidillä imetys ei taas tuottanut hankaluuksia ollenkaan. Kaikille äideille imettäminen ei kuitenkaan ollut itsestään selvyys. Sears ja Sears (2008, 60-65) kertovat, että imetys on kiinnittymisen työkalu, jolla on suuri vaikutus äidin ja vauvan välisen kiintymyssuhteen fysiologiaan. Pulloruokintaa harjoittavat äidit voivat myös tuntea aivan yhtä suurta läheisyyttä vauvaan kuin imettävät, mutta imettäminen helpottaa silti kiintymysvanhemmuutta. Pulloruokintaa käyttävä äiti vain tarvitsee tietoisempaa ponnistelua, koska äiti ei tällöin saa imetykseen liittyviä hormonisäyksiä.

”Kyllähän me varmaan herätettiin ihmisissä ihmetystä kun ihan avoimesti kerrottiin, että me syötetään vauvaa pullosta. Sen jälkeen kaikki kuiskutteli, mutta sen jälkeen taas moni kertoi, että on myös tehnyt niin, vaikka aluksi kukaan ei puhunut mitään.”(äiti)

”Meillä tuon imetyksen kanssa on ollut vaikeeta. Imetysvälit oli aika lyhyitä ja mulla oli rintatulehduksia, neljä iski peräkanaa. Et siinä tuli kyllä paniikki, en uskaltanu antaa pulloa enää ollenkaan kun rinnat oli koko ajan täynnä.”(äiti)

”Tuli mulle yllätyksenä, kun imetys ei sujunut.”(äiti)

Olen itse sitä mieltä, että ensimmäisen lapsen äiti tarvitsee imettämiseen apua ja tukea jo synnytys sairaalassa. Ja mikäli kotona tulee imettämisen kanssa ongelmia, tulisi äidillä olla hyvin matalakynnys kysyä apua synnytys sairaalasta tai neuvolasta. Yleensä myös kädestä pitäen opetus on ensimmäisen lapsen äidille tarpeen.

Valvominen (3.) tuli myös jokaiselta äidiltä sekä isältä esille. Valvominen on yllättävän raskasta, kun sitä tapahtuu päivästä toiseen ja viikosta toiseen. Varsinkaan kun ensimmäisen lapsen vanhempi ei tiedä, koskahan tämä valvominen loppuu ja vauva alkaa nukkumaan yöt hyvin. Pienen lapsen vanhempien valvominen ei kuitenkaan tullut kenellekään haastateltavilleni yllätyksenä, vaan siihen osattiin hyvin varautua. Kalland ja Maliniemi-Piispanen (1999, 36) kirjoittaa, että vastasyntynyt vauva tarvitsee hoivaa antavan aikuisen rinnalleen. Aikuisen, joka on valmis luopumaan omasta yöunestaan vauvansa tarpeiden tyydyttämiseksi, omasta päivärhythmistään. (Mt., 36.) Tämä on vanhemmille usein vaikeakin, vanhempien tarvitsee löytää arjessa myös aikaa riittävään uneen ja lepoon, jotta pystyy hoivaamaan lastaan. Piha (2003, 217) kirjoittaa seuraavanlaisesti omasta kokemuksestaan pienen lapsen äitinä. ”Minua väsytti koko ajan, mutta sehän on ihan normaalia. Normaalikin voi olla silti rasittavaa, ja jokainen meistä reagoi eri tavalla. Tuokaa minulle fyysistä kipua ja kestäen kaiken, mutta ottakaa minulta uni ja lepo pois ja ratkean liitoksistani”. (Mt., 217.) Haastateltavat äidit ja isät olivat löytäneet tähän erilaisia ratkaisuja: toinen nukkui aina samaan aikaan lapsen kanssa, toinen taas nukkui kun isä tuli töistä kotiin hoitamaan lasta.

”Se, että osaa mennä nukkumaan samaan aikaan kun vauva, voi olla vaikeeta”(äiti)

”Vauva nukkui hirveen pitkään tosi huonosti ja omat yöunet jäi tosi vähälle. Keväästä jouluuun saakka se vielä heräsi kymmenen kertaa yössä.” (äiti)

”Me molemmat(isä ja äiti) ollaan niin surkeita nukkujia, niin se ei sitten yhtään helpottanut et se(vauva) huikkas meidät tunnin välein hereille vaikkei olis tarvinnutkaan mitään hoitoakaan. Ei vauvan tarvinnut kun kääntää kylkeä niin oltiin(äiti ja isä) heti hereillä”. (äiti)

”Kyl mä(äiti) pääsääntöisesti valvoin yöt, kun Mikon piti jaksaa töissä, et välillä mä kyllä menetin hermot ja sit taas sain vähän nukkua ja se meni ohi.” (äiti)

”Kun tulin töistä kotiin, niin sit mä oikeestaan valvoin vaan aika paljon.”(isä)

”Ei ihan, ensimmäisenä pysty tiedostamaan, että on väsynyt. Mä sain kyllä ihan hyvin nukuttua, noin keskimäärin pienen lapsen äidiksi.”(äiti)

Vanhemmuuden henkinen raskaus (4.) kaikkine alku kankeuksineen, opetteluineen ja stresseineen tuli esille sekä äitien ja isien puheissa. Varsinkin monille vauvan ensimmäiset kolme kuukautta oli henkisesti raskainta aikaa. Uskon, että jokainen vanhempi pystyy samaistumaan myös tähän teemaan, ei kukaan äiti tai isä pysty elämään niin etteikö välillä pinna kiristy. Näissä tilanteissa vertaistuki sekä toisen vanhemman apu ja tuki on erityisen tärkeää. Jokainen vanhempi tarvitsee aina silloin tällöin aikaa hengähtää. Muutamalla äidillä oli myös taipumusta masennukseen, jolloin erityinen tuki oli todella tärkeää. Vilen ym. (2006, 98) kirjoittaa, mikäli äiti ei saa masennukseensa riittävästi tukea ja asiantuntevaa apua, on seurauksena helposti itsetunnon menetys, parisuhdevaikeudet ja vaikeus muodostaa lapsen myönteistä suhdetta.

”Olin tosi epävarma sillon kun vauva syntyi, jotenkin omista taidoistani hoitaa lasta. Olin tosi kipee synnytysken jälkeen ja mies hoiti kokonaan vauvan ja mulla oli sit semmonen olo, et eihän mua täs tarvitakkaan” (äiti)

”Kyllä mä Merville ja Sadullekin (perhetyön työntekijät) kerroin, että lähin postia hakemaan ja jätin vauvan huutaa tohon sängylle, mulle vaan tuli semmonen hetki, etten mä jaksu kuunnella enää ollenkaan.”

”Kai sitä vaan jaksaa, kun on pakko, mut kyl se rankkaa oli. Ensimmäiset kolme kuukautta oli kyl semmosta; henkisesti siis tosi raskasta.” (isä)

Monet vanhemmat ottivat esiin myös isän ja äidin vuorottelun (5.) päivän aikana, johon liittyy myös läheisesti se, ettei vanhemmat pääse enää käymään pariskuntana juurikaan missään. Toisin sanoen vanhempien yhteinen aika on vähissä. Vanhempien vuorottelulla taas tarkoitan sitä, että kun äiti on ollut yksin lapsen kanssa kotona isän ollessa töissä tai koulussa, joutuvat isä ja äiti loppupäivän vuorottelemaan lapsen hoidosta ja niissä menoissa, mitä kummallakin on kyseisenä iltana. Mikäli äiti haluaa mennä suihkuun, tulee hänen varata niin sanottu oma aika tähän isältä, mikäli isä taas haluaa mennä urheilemaan töiden jälkeen tulee hänen vastaavasti neuvotella tästä vuorostaan äidin kanssa. Ikään kuin vuorolappujen jakamista vanhempien kesken. Tämä on myös erityisen iso osa vanhemmuuteen opettelua, enää ei pääsekään esimerkiksi suihkuun tai urheilemaan ilman toisen vanhemman suostumusta hoitaa vauvaa tuon ajan. Myös Piha (2003, 219) on havainnut samanlaisen kokemuksen: ”Pikku hiljaa paljastui myös se, että entinen yhteinen elämä oman puolison kanssa muuttui vuorottelemiseksi kaikessa. Vuorotellen käydään töissä, lenkillä, luetaan, nukutaan ja valvotaan. Enää ei ollakaan yhdessä paikassa yhtä aikaa vaan väsyneesti vaihdetaan vuoroja”.

”Ei me enää päästä käymään missään” (isä)

”Et heti Tarmon kotiin tultua, ruvettiin miettiä, et missä välis mä(äiti) käyn suihkussa ja kuka mitään tekee, varsinkaan kun meidän vauva ei viihtynyt missään muualla kun sylissä.” (äiti)

”Kyllä se on vaatinut, että omista menoista luovutaan, ettei niinku enää ole aktiiviharrastuksia.” (isä)

”Yllätyin kuinka vähällä omalla ajalla sitä oikeen pärjääkään.” (isä)

”Välillä on vaikea hahmottaa päivänkulkua, kun jokaikinen pienikin meno pitää kysyä toiselta.” (äiti)

”Kyl me vaan kotona oltiin, eikä me käyty missään. Toinen kävi kaupassa ja sä(isä) kävit pelaamassa täs lähellä jalkapalloa.” (äiti)

Vauvaonnesta ja helpotuksesta (6.) puhuttiin myös paljon. Eikä sitä sovi mielestäni unohtaa vanhemmuuden alkutaipaleella. Vaikka yllä olevat teemat ovatkin hieman negatiivissävytteisiä, niin ne ovat osa perheen arkea ja helpottuvat kyllä ajan myötä. Täytyy myös muistaa, ettei perheen vauva-arki ole vain vaikeita opetteluja täynnä, vaan myös ihania onnen hetkiä arjen keskellä.

”Vauva on kuitenkin koko ajan helpompi ja helpompi. Nukkuu paremmin ja kommunikoi jo jotenkin, niin tietää mikä sillä on.”(isä).

”Nyt kun vauva on jo isompi, niin meillekin jää sitä aikaa enemmän toisillemme.” (äiti)

”Äitiys oli sitä, mitä olin jo kauan odottanut. Odotin sitä niin innolla ja se on niin ihana asia.”(äiti)

”Ja mun mielestä on tosi kivaa ottaa vauva mukaan kauppaan, se oli kuin statussymboli, olin niin ylpeä isyydestäni.”(isä)

”Erityisen positiivinen asia oli se, kun vauva rupes hymyilemään takaisin. Sit kun hän rupes nauramaan, niin nauratin häntä ja hän nauroi takaisin, se oli hirvittävän hauskaa. Sitten roikotettiin päälaspain ja taas naurettiin.”(isä)

Paajanen (2006, 43) kirjoittaakin tutkimustuloksissaan, että useilla isillä oli muodostunut yhteisiä kahdenkeskisiä tekemisiä lapsen kanssa. Moni isä esimerkiksi leikki jotain tiettyä leikkiä, joita äiti ei leikkinyt lapsen kanssa. Yleensä nämä leikit olivat fyysisempiä ja rajumpia, kun taas äidin kanssa leikityt leikit.

5.1.3 Neuvot muille ensiperheille

Tämä oli aihe mitä halusin nimenomaisesti kysyä vanhemmilta itseltään. Mikä on se tärkeä neuvo jonka haluat ensimmäisen lapsen vanhempana kertoa pariskunnille, jotka odottavat lasta tai suunnittelevat perheen perustamista. Tähän vanhemmilta tuli hyvin erilaisia vastauksia, mutta kaikki olivat kuitenkin hyvin empaattisävyisiä ja ymmärtäväisiä. Äitien ja isien ajatuksissa on helposti havaittavissa kaksi eri suuntausta. Toinen kietoutuu väsymyksen ympärille ja toinen taas kietoutuu tsemppiin ja arjen pieniin muistutuksiin.

”Kannattaa henkisesti varautua siihen, että imettämiseen menee paljon aikaa ja energiaa ja isälle se, että täytyy miettiä kuinka paljon äiti tarvitsee apua.” (äiti)

”Koita kuvitella itsesi väsyneeksi ja kerro se kymmenellä. Ei tuu sitten yllätyksenä, mitä se voi olla.”(äiti)

”Ei se aina itke ja oma olo helpottaa kun pääsee nukkumaan”.(äiti)

”Keskittykää olennaiseen, et ite kerkis nukkumaan ja syömään, et se peruspaketti pysyy koossa. Älkää turhaan ylisuorittako”(isä)

”Hae apua, tukea ja seuraa, jos yhtään siltä tuntuu. Kaiken ei täydy olla täydellistä, jos asiat ei suju niin hyvin, niin se ei oo maailmaloppu. Pienet epätäydellisyydet ovat niin merkityksettömiä.”(äiti)

”Ei kannata kuunnella liikaa kauhutarinoita. Ottaa asiat semmosena kun ne tulee. Suhteellisuus tajua tarvitaan ja maalaisjärjen käyttö sallittua.”(äiti)

”Jutelkaa, jutelkaa ja jutelkaa”.(isä)

”Viettäköö aikaa kotona; laatuaikaa”. (isä)

5.1.4 Vanhempien jaksaminen ja voimavarat

Vanhempien jaksaminen odotusaikana sekä vauvan syntymän jälkeen on hyvin henkilökohtaista. Jaksaminen voi olla hyvin erilaista, joku voi olla fyysisesti poikki joku taas henkisesti, kolmas taas on elämänsä kunnossa koko raskausajan eikä vauvan syntymäkään tuota suurta väsymystä. Kuitenkin jokainen äiti ja isä, joita haastattelin, toivat esille, että viimeistään vauvan syntymän myötä vanhempien jaksaminen sekä fyysinen että psyykinen ovat koetuksella. Myös Sears ja Sears (2008, 111) kirjoittavat, että kohtuullisuus, tasapaino ja rajojen vetäminen kulkevat tarpeiden täyttämisen kanssa käsi kädessä. Kun vauvan tai taaperon tarpeet ovat suuret ja itse on jaksamisen rajoilla, menettää vanhempi helposti tasapainonsa ja muuttuu väsyneeksi, hermostuneeksi ja ahdistuneeksi, jopa vauvasta nauttiminen saattaa tuntua vaikealta. Kun vauvan tarpeet tuntuvat ylitsekäyvilä, on vanhemman löydettävä tavat pitää huolta itsestään, niin että pystyy huolehtimaan myös vauvasta.

Neljä perhettä seitsemästä (4/7) koki raskauden aikana jaksamisensa huonona, he kertoivat voimavarojen vähyydestä tai liiallisesti stressistä. Näillä kaikilla neljällä perheellä, jotka kokivat raskauden aikana jaksaminen huonoksi, oli perhetyö aloittanut työskentelyn perheessä jo raskausaikana. Yhden äidin kohdalla omaan psyykkiseen jaksamiseen sekä voimavarojen vähyyteen saattoi vaikuttaa masennus, jota äiti oli sairastanut ennen raskautta. Toinen äiti toi taas esille raskausaikaisen pelon keskenmenosta, jossa äiti tuntee alituista stressiä ja ahdistusta. Kahdella taas omaa jaksamista heikensi äkillinen negatiivinen tapahtuma perheessä tai lähisuvussa, joka vie vanhempien voimavaroja ja vaikutti äidin ja isän psyykkiseen jaksamiseen voimakkaasti. Näistä neljästä perheestä taas kolme (3/4) koki vauvan syntymän jälkeisen ajan helpommaksi mitä olivat raskausaikana ajatelleet. Yhden perheen kohdalla myös vauvan syntymän jälkeinen aika oli vanhemmille raskasta ja he kuvasivatkin arkeaan selviytymisenä päivä kerrallaan. Kaikki neljä perhettä kokivat perhetyön tuen arvokkaaksi jo raskausaikana aloitettaessa, vanhemmat jopa sanoivat, ettei neuvolan tuki olisi ollut heille riittävää. Näille neljällä perheellä tuen tarvetta oli parisuhteen vahvistamisessa, synnytyksen läpikäymisessä sekä omien pelkojen läpikäymisessä.

”Alkuraskaus oli ihan hirvee, mä jouduin lopettamaan koulun kesken pahoinvointi oli niin paha. Raskauden keskivaihe meni taas tosi hyvin ja loppuraskaus meni siinä odottelussa. Ihan jees kuitenkin oli mieliala, ihan hyvin jaksoi, mutta aika nopeasti vauvan syntymän jälkeen jouduin aloittamaan mielialalääkkeet.” (äiti)

”Olihan se selviytymistä aika pitkään.” (isä)

”Alitajuisesti mä koko ajan pelkäsin ja hermoilin, että jotakin sattuu.” (äiti)

Kolme perhettä (3/7) taas toivat esille raskausajan olevan melko helppoa ja olo ei ainakaan huonontunut ja saattoi jopa parantua. Näillä Kolmella perheellä perhetyö aloitti pian vauvan syntymän jälkeen, jolloin tuen tarve perheessä syntyi ja vanhempien jaksaminen heikentyi. Tukityön aloitus tapahtui kyseessä olevilla perheillä vauvan ollessa 4 viikkoa, 7 viikkoa ja 12 viikkoa. Vanhemmat toivat esille perhetyön panostavan perheiden kohdalla vanhempien vanhemmuuteen, antoi käytännön ohjeita ja vinkkejä vauvan hoidossa, kuunteli vanhempia ja heidän ajatuksiaan ja toimi sosiaalisena verkostona.

”En mä raskausaikana osannu edes ajatella kuinka paljon sitä tarvitsi tukea. Tunnen oloni orvoksi kun ei ole tukiverkostoa.” (äiti)

”Mä aloin pelkäämään kun mies palasi opiskelemaan, että kuinka me pärjätään lapsen kanssa kahdestaan.” (äiti)

5.1.5 Tukityön vaikutus vanhempien jaksamiseen

Edellä olevasta luvusta on helposti havaittavissa ensiperheiden jaksamisen olevan tiukalla aina ajoittain. Mikäli perheeseen tulee ylimääräistä kuormaa raskausaikana tai pian vauvan syntymän jälkeen, saattaa jaksaminen olla hyvin nopeasti koetuksella. Sillä jo itsessään raskaus ja pienen lapsen hoito on ajoittain hyvin raskasta eikä lisäkuorma arkeen ole ikinä ainakaan helpottava tekijä. Yleensä vanhempien jaksamiseen vaikuttaakin hyvin paljon ajoitus. Tuleeko apu ja tuki oikeaan aikaan eli riittävän ajoissa. Seitsemästä perheestä neljä perhettä (4/7) oli sitä mieltä, että tukityö vaikutti vanhempien jaksamiseen suoraan ja kaksi perhettä seitsemästä (2/7) taas oli sitä mieltä, ettei perhetyö suoranaisesti vaikuttanut vanhempien jaksamiseen vaan tuki vanhemmuuteen kasvamisessa oli heille arvokasta. Yksi perheistä oli enemmän sitä mieltä, että perhetyön antamat tukevat ja opastavat juttelutuokioiden olivat hänelle perhetyön parasta antia. Kuitenkin itse kun kuuntelen haastatteluja ja katson tuloksia voisin sanoa, että kaikkien perheiden kohdalla oli tukityö vaikuttanut perheen jaksamiseen, ainakin jollain tasolla. Eri perheille kun jaksamisen helpottaminenkin tarkoittaa jo eri asioita.

”Aika paljon perhetyöstä oli hyötyä meidän parisuhteelle ja ruvettiin valmistautumaan siihen äitiyteen. Kyl mä ajattelen, et olisin vielä enemmän hukassa ilman perhetyötä. En tiää olisiko mennyt vielä huonompaan kuntoon, jos perhetyö ei olisi ollut siinä.” (äiti)

”Kun perhetyö kävi meillä viikottain, niin olin suorastaan tosi voimaantunut olo, mun mielestä perhetyö vaikutti hyvinkin paljon siihen mun vointiin.” (äiti)

”Jos perhetyötä ei olisi ollu meidän perheen pärjääminen vois olla ihan samanlaista, mutta se alku olis ollut ihan toisenlaista; vaikeempaa ja suhdekin vois olla ihan retuperällä.” (äiti)

”Jaksamiseen oli perhetyötä suurin apu siinä, kun sai kuulla niiltä ettei se oo niin vaarallista ja tavatonta ja sai kuulla, että näin voi käydä.” (äiti)

Täytyy taas muistaa, että perhetyö toimi pienuhuolen alueella, sosiaalisen tuen antajana. Perheet sanoivatkin, että perhetyöntekijöiden omat äitiyden kokemukset olivat heille todella arvokkaita. Yksi perhe sanoikin hyvin osuvasti, kun kutsui perhetyöntekijöitä äitiyden ammattilaisiksi. Haastateltavista muutamille perhetyö oli myös neuvonut neuvolapsykologille menemistä. Vanhemmat ottivat esille myös sen, että perhetyölle pystyy puhua mistä vain, kun taas neuvolassa ei voi ottaa puheeksi ihan kaikkea ja neuvolassakin aikakin oli vanhempien mielestä hyvin rajallinen.

”Pystyttiin puhumaan perhetyölle ihan kaikesta, ei me neuvolassakaan paljon pystytty puhumaan, kun se aikakin oli aina niin rajallista.” (äiti ja isä)

5.3 Sosiaalinen tuki perheellä

Niin kuin edellisessä vanhemmuuden luvustakin saattoi havaita on sosiaalinen tuki hyvin monella tapaa ratkaisevassa asemassa ensiperheiden arjessa. Haastateltavien äitien ja isien vastauksista kävi ilmi, että tiedollisella tuella on ollut vahva arvostus jokaisessa perheessä. Juuri tiedollisen tuen puute yhdessä sosiaalisen verkoston puutteen kanssa on ollutkin ratkaiseva tekijä, kun perheelle on suositeltu tukityötä. Myös emotionaalisen tuen tarve on ollut valtaisa haastattelemini perheiden kohdalla. Viljamaan (2003) mukaan sosiaalinen tuki vähentää stressitilanteiden määrää, tuki toimii puskurina stressaavissa tilanteissa ja auttaa vanhempia rakentamaan aktiivisempia selviytymiskeinoja. (Mt., 26.) Perheiden haastattelussa löysin kaksi eri teemaa, joiden ympärille tukityö on vahvasti kietoutunut haastateltavissani perheissä: 1. Perheiden sosiaalisen verkoston puuttuminen tai vähäisyys ja 2. Tiedollisen- ja emotionaalisen tuen puute ja tarvitsevuus perheiden kohdalla. Näihin teemoihin syvennyn tässä luvussa.

5.3.1 Sosiaalinen verkosto ja lähin tukeva ihminen

Kolme perhettä seitsemästä (3/7) toivat esille, ettei heillä ollut konkreettisesti lähellä ketään ihmistä, joka olisi tukenut heitä vauvan syntyessä. Ei ollut ketään lähellä ohjaamassa tai avustamassa päivittäisissä arkirutiineissa. Juuri nämä kolme perhettä kokivat myös perhetyön hyvin tärkeäksi osaksi arkea, koska kukaan muu ei ollut heidän ja vauvan kanssa näkemässä ja tekemässä arkea. Nämä samaiset perheet myös kertoivat, että heidän sosiaalisen tuen saaminen toimi ainoastaan puhelimen välityksellä. Perheiden mielestä tämä ei kuitenkaan korvaa oikeaa ihmistä lähellä.

Perheillä, joilla ei ollut arjessa sosiaalista tukiverkkoa, hakivat myös ajatuksilleen vastinetta vauva-keskustelupalstoilta internetin kautta. Näille perheille perhetyö olo äärimmäisen iso tuki, sillä ilman perhetyötä perheet olisivat saattaneet jäädä kokonaan sosiaalisen tukiverkoston ulkopuolelle oman elämänsä ehkä mullistavimmassa ajanjaksolla.

”Ei meillä oo täällä oikeesti ketään. Ainoat on kaverit, ei ole ketään muuta.” (äiti)

”Ei mulla ollut ketään kuka olis tukenut.” (isä)

”Tunnen oloni tosi orvoksi, kun ei oo mitään tukiverkostoa.” (äiti)

”Nyt on sosiaalinen verkosto netissä, onhan se tietysti parempi kun ei mitään.” (äiti)

”Elisan(äidin) vanhemmat asuvat kaukana Tampereesta ja mun vanhemmat asuvat lähellä, mutta heistä ei ole sosiaalisen tuen antajiksi. Kaikki mun kaverit asuvat ripotellen ympäri Suomea. Aika yksin me oltiin.” (äiti ja isä)

Haastatteluissa tuli myös esille, ettei nuorilla äideille kavereista ole peilikuvaksi ja kuuntelijaksi, koska kaveripiirissä ei äitejä ja isejä ole vielä kovinkaan paljon. Iältään vanhemmilla äideillä ja isillä taas oli enemmän ystäviä ja kavereita, jotka olivat saaneet jälkikasvua, mutta heidän tuki ja näkeminen oli vähäistä, sillä kullakin on jo oma perhe pyöritettävänä. Yksikin äiti kertoi, ettei lapsista viitsitä koko ajan puhua kun nähdään ystäviä ja halutaan hengähtää kotoaskareista.

Neljä perhettä seitsemästä (4/7) taas toi ilmi, että heillä sosiaalista tukea löytyy Tampereelta tai Tampereen lähikunnista. Yksi perhe neljästä (1/4) toi ilmi, että sosiaalinen tuki sukulaisilta oli enemmän lastenhoidollista apua, ei niinkään henkistä tukea. Kolme haastattelemaani perhettä taas toi ilmi, että heillä sosiaalinen tuki sukulaisilta on ollut neuvoa-antavaa, kuuntelevaa ja opastavaa. Kaikki nämä neljä perhettä yhtä lukuun ottamatta, sai kuitenkin perhetyöstä lisävoimavaroja lapsen kanssa jaksamiseen arjen keskellä. Nämä kolme perhettä puhuivatkin ammatillisesta tuesta omien läheisten lisänä. Vain yksi perheen äiti kertoi perhetyön olevan kiva ajanviete ja juttelukaveri kotona yksin ollessa. Hän ei niinkään kokenut perhetyön tuovan perheeseen lisätukea, koska sitä ei katsottu perheessä tarvittavan. Kuitenkin myös tämä perhe aina odotti työntekijöiden tuloa, jolloin sai muuta ajateltavaa arjen keskelle.

”Oon asunu neljä vuotta Tampereella, vanhemmat asuu Tampereen lähikunnassa ja sisko myös Tampereella, joten ihan hyvin mulla on täällä sosiaalista verkostoa”. (äiti)

Haastattelussani halusin myös kysyä perheiltä, kuka on heidän lähin tukeva ihminen raskausaikana sekä vauvan syntymän jälkeisenä aikana. Yhdelle perheelle oli täysin varmaa sekä isälle että äidille, että heitä lähin tukeva(t) ihmiset olivat perhetyön työntekijät. Kolme äitiä sanoi miehensä olevan heitä lähin tukeva ihminen, mutta myös halusivat ilmaista oman äidin tai miehen äidin tukevana ihmisenä ja kuuntelijana. Kolme äitiä toi ilmi oman äidin.

Neljästä isästä, joita pääsin haastattelemaan, kaksi toi ilmi, että heidän oma kumppani eli lapsen äiti, tuki heitä heidän isyydessään ja vauvaan liittyvissä kysymyksissä. Yhdelle isistä kuitenkin perhetyöntekijät olivat olleet lähin häntä tukeva ihminen ja yksi isä kertoi hänen oman äitinsä sekä kavereiden olleen lähimmät häntä tukevat ihmiset. Vain yksi isistä spontaanisti toi ilmi, että oli keskustellut isyydestä ja lastenhoidollisista asioista myös oman perheen ulkopuolisten ihmisten kanssa esimerkiksi ystävien tai kavereiden kanssa.

”Ehkä ne ovat vähän erilaisempia asioita, joita kavereiden kanssa puhutaan.” (isä)

5.3.2 Sosiaalisen tuen kautta vanhemmuuden identiteettiä ja varmuutta etsimässä

Noin puolet seitsemästä perheestä halusivat neuvolan lisäksi perhetyön nimenomaan ohjaamaan ja tukemaan heitä perheenä, auttamaan heitä etsimään oman vanhemmuuden identiteetin, sillä kokemusta lapsista ei ollut. Perhetyö oli tervetullut heidän kotiinsa tukemaan ja auttamaan heitä äitinä ja isänä kasvamisessa. Kaksi äitiä sanoi haastattelussa suoraan, ettei ole tuntenut raskausaikana itseään äidilliseksi ja heidän oli vaikea nähdä itsensä äitinä. Vanhemmuudesta suoriutuminen ja liiallinen pelko olla täydellinen äiti, toivat haastatteleuille vanhemmille epävarmuuden toimia vanhempana, johon he ajattelivat tarvitsevansa perhetyön tukea. Myös Ensiperheiden loppuraportissa (2010) työntekijät olivat kirjoittaneet, että äitien kanssa jo odotusaikana aloitettiin äiti ”myytin” purkamista ja sen työstämistä. Sinkkonen ja Kalland (2011,96) kirjoittavat, että äidin identiteetin muokkaus käynnistyy varhain, ja suhteet puolisoon, sukulaisiin ja tuttaviiin alkavat muovautumaan jo raskausaikana.

”Kumpikaan meistä ei ole ikinä hoitanut lasta.” (äiti ja isä)

”Olin äitinä niin epävarma siitä omasta suoriutumisesta äitinä, onks se lapsi normaali ja kaikkea sellasta.” (äiti)

”Mun oli ehkä ongelmia raskausaikana nähdä itteni äitinä. En oo oikeen mikään äiti tyyppi.” (äiti)

Eräs äiti toi myös esille epävarmuuden äitinä oloon, epävarmuus omista taidoista hoitaa lasta sekä isän varjoon jäämisen pelko. Äiti sanoi olevansa myös ahdistunut siitä ajatuksesta, että mies hoiti lasta enemmän isyysloman aikana, kuin äiti. Äiti jopa ajatuksissaan mietti, tarvitaanko häntä äitinä ollenkaan, kun mies osaa hoitaa vauvaa noin hyvin. Yleensä tämän tyyppinen tilanne saattaa perheessä olla juuri toisinpäin, jolloin isä saattaa tuntea itsensä perheessä ylimääräiseksi, eikä hän voi tehdä kovinkaan paljon vauvan kanssa. Kuitenkin yhteiskunnassamme ollaan menossa kohti hoivaavaa isää, jolloin isän rooli perheessä onkin kokonaisvaltaisempi (muun muassa Kolehmainen 2004). Äiti myös tunsi, ettei hänellä ollut tuolloin sananvaltaa perheessä, joka hieman masensi äitiä. Mielestäni yhteiskunnassamme on erityisen vahva äidin rooli ja suurimassa osassa tutkimuksia (muun muassa Sevon ja Huttunen 2004; Sears ja Sears 2008) sekä monissa naistenlehtien artikkelissa puhutaankin siitä, että äiti tekee sitä ja tätä ja isä on sivusta seuraaja. Äiti saattaa hyvinkin herkästi tuntea olonsa alisuoriutujaksi, mikäli ei täytäkään näitä hoivaavan äitiyden kuvitelmia, joka meillä Suomessa on valloillaan. Tutkimukseen osallistuneen äidin mukaan tämä tasoittui kuitenkin sen jälkeen, kun isä lähti isyyslomalta takaisin opiskelemaan. Äidin mukaan perhetyö auttoi äitiä vanhemmuuteen kasvamisessa ja varmuudessa hoitaa vauvaa yksin isän ollessa koulussa. Äidin mukaan yksin kotiin jääminen vauvan kanssa jännitti häntä todella paljon.

”Mulla oli semmonen olo, et mun mies saa päättää kaikesta, mulla ei ollut mihinkään sanavaltaa, mä vaan seurasin siinä sivussa.” (äiti)

”Mä jossain mielessä ehkä alisuoriuduin. En esimerkiksi leikkinyt lapsen kanssa niin paljon kuin ajattelin raskausaikana, juttelu perhetyöntekijöiden kanssa autto.” (äiti)

Yhdet vanhemmat toivat myös esille oman nuoruuden ja nuoruudessa koetut haastavat ajat, jotka saattoivat peilaantua myös heidän vauvalle. Vanhemmat halusivat tukea nuoruudesta kumpuaviin ajatuksiin sekä äidin tämän hetkiseen masennukseen. Raskautta ennen tapahtuva päihteiden käyttö voi laukausta tukityön tuen tarpeen perheessä, jossa opetellaan vanhemmaksi tuloa. Elämä ennen

raskautta on jokaiselle äidille ja isälle tärkeä ja sitä prosessoidaan vielä kauan vauvan syntymän jälkeenkin. Sinkkonen ja Kalland (2011, 97) tuovat esiin, että käsitykset omasta henkilöhistoriasta, elinkaaresta ja asioiden tärkeysjärjestyksestä rupeavat muovautumaan uudestaan. Erityisesti omaan lapsuuteen tai nuoruuteen, omiin vanhempiin ja aikaisempiin kiintymyssuhteisiin liittyvät muistot aktivoituvat ja vaikuttavat hyvin kokonaisvaltaisesti äitiyteen valmistautuessa. (Sinkkonen ja Kalland 2011, 97; Broden 2004.)

”Tärkeintä oli mielestäni käydä läpi mun omaa lapsuutta ja nuoruutta ja niiden peilaamista ja just sen miettiminen mikälainen haluais olla äitinä.”(äiti)

”Mun mielestä nuoruuden ja lapsuuden miettiminen valmisti mut siihen(vanhemmuuteen) aika hyvin, kun joutu miettii niitä asioita.”(isä)

Yksi äideistä toi myös esille nuoren ikänsä, joka vaikutti äidin mielestä siihen, että tukityötä oli hänelle neuvolasta tarjottu. Tutkimuksessani kuitenkin äidin tai isän ikä ei ollut suoraan verrannollinen tukityön aloittamiseen perheessä, sillä myös haastateltavani vanhemmat äidit toivat esille täysin samoja asioita, joita iältään myös nuoremmat äidit toivat. Joten uskon tiedollisen ja taidollisen puolen vähyyden johtuvan yksinkertaisesti siitä, että harvalla ensiperheellä on kaikki se tieto-taito sekä varmuus vanhemmuudesta ensimmäisen lapsensa kohdalla.

”Perhetyöllä oli paljon osuutta siihen, että oon nyt paljon itsevarmempi, ilman niitä olisin varmaan paljon heikompi.”(iältään vanhempi äiti)

”Tämä vauva on mun ensimmäinen ja olen aika nuori äiti kuitenkin”.(äiti nuorempi)

Kuitenkin haastateltavillani nuorilla äideillä ja isillä havaitsin, että tuen tarve oli kokonaisvaltaisempi kuin iältään vanhemmilla pareilla. Havaittavissa oli myös, että nuorempien isien ja äitien parisuhde oli saattanut kestää kovin lyhyen ajan, joten nuorilla vanhemmilla tuen tarvetta nosti myös parisuhteen läpikäyminen ja siinä tulleet ongelmat vauvan syntymisen myötä. Kun taas iältään vanhempien äitien ja isien parisuhde oli jo vakaalla pohjalla ja tukityö keskittyi enemmän vauvaan koskevaan tiedolliseen tukeen mm. neuvoihin ja opastukseen. Viljamaa (2003, 30) tuo tutkimuksessaan esille, että vanhempien sukupuoli, ikä, koulutus, työ, persoonalliset tekijät, perhevaihe ja perhemuoto aiheuttavat eroja vanhemmuuteen ja heijastavat eroja siihen, millaista tukea vanhemmat tarvitsevat.

”Mun ja Villen(isän) tahdosta käytiin vielä parisuhde asioita läpi tosi paljon.” (äiti)

5.4 Tukityön muodostuminen perheen kohdalla

Tukityön muodostuminen perheiden kohdalla oli hyvin perhekohtaista. Perheet toivat ilmi, että heille räätälöitiin juuri heille sopiva työskentelytapa. Sekä äidit että isät kertoivat, että heidän huomioonottaminen oli hyvää, eikä kukaan perheistä tuntenut ettei voisi vaikuttaa perhetyön työskentelyn aikaan tai työskentelytapaan. Vanhemmat toivat hyvin ilmi perhetyön työntekijöiden juostavuuden perheiden kohdalla. Vanhemmat saivat itse sanella hyvin pitkälti perhetyön työskentelyn pääpainot. Joillekin vanhemmille oli tärkeää, että aikaa käytettiin paljon parisuhteen tukemiseen ja toiselle taas synnytyksen läpikäyminen ja synnytyksestä informoiminen oli tärkeää. Tähän lukuun kokoan ja esittelen, kuinka perhetyö muodostui haastateltavieni perheiden arkeen heidän omasta näkökulmastaan käsin. Olen erottanut kolme pääteemaa, joka havainnollistaa hyvin tukityön muodostumista perheille: 1. Perheen ohjautuminen tukityöhön 2. Perheille annettu tuki ja apu sekä 3. Tukisuhteen päätyminen.

5.4.1 Perhetyön aloitus perheissä

Kaikki seitsemän perhettä oli saanut informaation tukityöstä neuvolasta, josta tukityötä oli perheille suositeltu. Haastatteluista kävi myös ilmi se, ettei yksikään perhe itse ottanut yhteyttä perhetyöhön vaan perhetyön alkutapaaminen saatiin sovittua kun perhetyön työntekijät ottivat yhteyttä perheeseen. Joidenkin perheiden kanssa sovittiin kuitenkin heti neuvolassa, että perhetyö ottaa yhteyttä perheeseen. Perheiden joiden kanssa sovittiin, että he ottavat perhetyöhön yhteyttä ei perhe sitä ollut jaksanut tai ehtinyt tehdä, muutamaa perhettä myös mietitytti minkälaista perhetyö tulisi olemaan, joten ennakkoluulot myös pidätteli muutamia vanhempia yhteydenottoon.

”Mä sain neuvolasta esitteen, koska olin jostain asioista aika huolissani. Mä Tosiaan neuvolan täti antoi mulle esitteen ja sitten Mervi soittikin mulle.” (äiti)

Haastatelluista perheistä neljällä perheellä perhetyö aloitti noin kolme kuukautta ennen vauvan syntymää ja lopuilla kolmella perheellä perhetyö aloitti noin kuukausi vauvan syntymän jälkeen. Raskausaikana perhetyön aloittaessa syinä oli sosiaalisen tukiverkoston puuttuminen ja muutto kaupunkiin, äidin fyysinen vamma, äidin nuoruus, äidin masennus ja vanhempien runsas päihteiden

käyttö ennen raskautta. Kun taas jo vauvan syntymän jälkeen aloittaneilla syinä oli epävarmuus vanhempana toimimiselle sekä sosiaalisen tuen puute. Perheiden luona käytiin noin kerran viikossa ja kerran kahdessa viikossa, käyntien tiheys vaihteli kuukausittain. Monella kuitenkin synnytyksen lähentyessä käytiin kerran viikossa.

”Kävin neuvolassa ja sieltä kerrottiin, että on tällöistä tukityötä. Meillä on ollut päihhteiden käyttöä molemmilla ja mulla oli sitten myös masennusta.”(äiti)

Perheet saivat valita haluavatko perheet käydä perhetyöntekijöiden luona heidän työpaikallaan (Tampereen keskustassa) vai tulevatko perhetyöntekijät perheiden kotiin. Kaikki perheet valitsivat kotikäyntityön muodon. Jokainen perhe oli mielissään, että perhetyöntekijät tulivat perheiden kotiin, eikä perheiden tarvinnut pakata koko perhettä autoon ja matkustaa työntekijöiden luokse. Monet perheet myös kertoi siitä, että omassa kodissa he saavat olla rauhassa, eikä tutussa ja turvallisessa paikassa tarvinnut jännittää. Monille oli myös tärkeää se, ettei kukaan ylimääräinen ollut kuuntelemassa heidän perheen asioita. Myös Kalland ja Maliniemi-Piispanen (1999, 69) kertoo omassa tutkimuksessaan, että kotikäyntityönä tuomalla tuki kotiin pystytään tavoittamaan myös perheet, jotka olisivat helpommin jääneet tuen ulkopuolelle. Perheen kotona pystytään antamaan tukea perheelle hyvin kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon myös vanhempien sekä vauvan kasvu- ja elinympäristö. (Mt., 69.)

”Kun ne tuli kotiin, niin olihan se helpompaa, kun ite säästi siinä bensakuluissa. Ja koti on meille tuttu paikka. Kyl mä sitä eka mietin, mut kun ne oli ekan kerran käynny, niin ei siinä sitten enää ollut mikään.” (äiti)

”Kotikäynnit oli tosi hyvä juttu, ei tarvinnut ite miettii et millä menee.”(äiti)

5.4.2 Perheille helpotusta sosiaalinen tuen muodossa

Ensiperheiden tukityö tarjoaa sosiaalista tukea ensiperheille. Perheet toivat esille perheen oman kansion, jota perhetyöntekijät ovat käyttäneet niin sanottuna runkona läpikäytävistä teemoista. Niin kuin jo edellisessä kappaleessa on havaittavissa tuen tarve perheillä oli aika erilainen, niinpä myös

perheen kanssa läpikäytävät asiat olivat erilaisia sekä teemoja käytiin perheiden kesken erilaajuudessa.

Seitsemän perheen teema-alueet jakautuivat seuraavasti (myös luku 5.1.2). Kaikki perheet toivat esille konkreettiset neuvot vauvan kanssa olemisessa ja arjen kanssa selviytymisestä. Monet toivat ilmi vauvan huonon unirytmän, johon he olivat toivoneet tukea myös perhetyöltä. Tuoreet vanhemmat tarvitsivat neuvoja ihan kakkavaipan vaihtamisesta vauvan kanssa leikkimiseen. Kolme seitsemästä perheestä toivat esille parisuhteen haastavuuden ja pitivät tärkeänä, että parisuhdetta käytiin läpi ja pyrittiin etsimään isän ja äidin voimavaroja parisuhteen ylläpitämiseen. Neljä perhettä toivat esille äidin mielialan. Äidin tukeminen, kuunteleminen ja empaattisuus, vaikuttaa positiivisesti äidin mielialaan ja jaksamiseen. Äidin oman itsevarmuuden lisääminen oli äideille myös hyvin tärkeää. Raskausaikana mielialan vaihtelut saattavat johtaa jopa masennukseen, jota mielestäni perhetyö ehkäisi niillä äideillä, joilla siihen oli taipumusta. Yksittäisiä tuen tarpeita vanhemmilla oli synnytyspelon lievittäminen ja synnytyksen läpikäyminen, johon käytettiin mielikuvaharjoitteita sekä rentoutusmenetelmiä. Yhden perheen kohdalla tärkeänä pidettiin oman nuoruuden läpikäymistä ja sen työstämistä. Lapsen saaminen saattaa nostaa myös pintaan nuoruudessa tapahtuneita negatiivisia asioita, jotka saattavat vaarantaa kiintymyssuhteen turvallista syntymistä äidin ja vauvan välille.

Kaikki perheen äidit ja isät olivat tyytyväisiä perhetyön käynteihin ja heidän tukeen. Sekä isät että äidit toivat esille perhetyöntekijöiden hyvän huomioonottamisen kummankin vanhemman kohdalla. Monet ensiperheet toivat myös esille, että neuvolan tuki ja apu oli heidän mielestään kovin ohutta ja vähäistä ja olivat todella tyytyväisiä perhetyön tuesta neuvolan lisänä.

”Ei neuvolan tuki ollut käytännössä kovin kannattelevaa.” (äiti)

”Neurolasta saa semmosen kymmenen sentin nivaskan paperia, eikä niitä tuu ees luettuu. Se, et joku ohimennen kysyy vähän, et mitä teille(vanhemmille) kuuluu, mut ei kukaan tavallaan paneudu vanhemman tuntemuksiin neuvolassa.” (isä)

Mitä me nyt sielä neuvolassa käytiin, niin ei neuvolantäti ees kattonu mun päälle.”(isä)

Osa äiteistä tykkäsi siitä, että perhetyöntuki oli vain häntä(äitiä) varten, eikä isä kovinkaan paljon ollut mukana tapaamisissa. Osa perheistä taas tykkäsi niin, että myös isä pyrki olemaan mukana lähes joka tapaamisella.

”Kyl me molemmat haluttiin olla paikalla kun perhetyöntekijät tuli käymään.” (isä)

”Se oli semmonen mun juttu mun tuntemuksille ja ajatuksille. En olis halunukkaan, että Tarmo(isä) olis istunu siinä joka ikinen kerta, kun mä puhun mun omista tuntemuksista.” (äiti)

Myös jokaisen perheen kanssa perhetyöntekijät kävivät läpi vauvatanssin perusasiat, jotta jokainen vanhempi pystyi tahollaan ”tanssimaan” vauvan kanssa. Monet isät tykkäsivät siitä, että vauvatanssi oli isän ja vauvan yhteinen juttu. Monet äidit ja isät taas miettivät, ettei vauvan kanssa pysty tekemään mitään ja olivat tyytyväisiä vauvatanssin opetuksesta, jota siis pystyi tekemään ihan vastasyntyneestä lähtien. Myös Ensiperheiden tukityö -projektin loppuraportissa (2010) työntekijät kertoivat, että arkisten hoivatilanteiden ohella vanhemmille ohjattiin erilaisia mukavia yhdessäolon ja puuhaamisen tapoja, jotka auttoivat hyvän vuorovaikutuksen syntymistä vanhempien ja vauvan välille.

”Sitten isällä oli tää vauvatanssi. Se oli semmonen hyvä, jota pystyy tekemään myös semmosen pienen nyytin kanssa.” (äiti)

”Vauvatanssi oli hyvä juttu, semmonen hyvä ajatus, et mitä muuta pystyy tekemään vauvan kanssa kun vaan kävelee pihalla.” (äiti)

5.4.3. Tukityön lopetus

Haastatteleminen perheiden kohdalla tukityön lopetus oli hyvin suunniteltua ja perheet kertovat, että heitä valmisteltiin hyvin lopetukseen ja päätöskeskustelu jokaisen perheen kanssa pidettiin. Perhetyö loppui kaikilla perheillä vauvan ollessa noin kahdeksan kuukauden ikäinen. Kaksi haastattelemaani perhettä seitsemästä (2/7) toi esille, että perhetyö oli suositellut heitä ottamaan yhteyttä neuvolan psykologiin, mutta perheet olivat kuitenkin selviytyneet ilman, eikä ollut ottaneet yhteyttä. Neljällä perheelle seitsemästä (4/7) oli tullut perhetyön lopetuksen jälkeen tilanteita, jossa he olisivat tarvinneet perhetyön neuvontaa ja ohjausta uudelleen, mutta eivät olleet rohjenneet ottaa perhetyöhön yhteyttä. Perheet kuitenkin kertoivat, että perhetyö oli kehottanut perheitä ottamaan

yhteyttä, mikäli tilanteita tulee, jossa perhetyö olisi pystynyt perheitä auttamaan, mutta perheet olivat ajatelleet selviävänsä itse. Viisi perhettä seitsemästä (5/7) kertoi, että olisi halunnut ja tarvinnut perhetyötä perheessä vielä sen jälkeenkin kun vauva oli täyttänyt kahdeksan kuukautta.

”Oltiin puhuttu ja lopetuspäivä oli tiedossa. Vauva oli kuitenkin sen verran vanha, ettei ollut mitään paniikkia, olimme perheenä varautuneet perhetyön lopetukseen. Mä olisin halunnut jatkaa perhetyötä vielä, mutta olinhan mä oppinut jo paljon.” (äiti)

”Ehkä sitä(perhetyötä) olis voinu jatkaa vähän pitempäänkin.” (äiti)

Kysyessäni perheiltä jättetekö kaipaamaan jotain, mitä perhetyöltä ette saanut. Yksi perheistä olisi kaivannut enemmän valmiuksia monikulttuurisen perheen kohtaamiseen. Esimerkiksi kulttuuristen erojen suhtautumista perhe-elämään ja lapsien kasvatukseen. Yksi perheistä otti myös esille, että vauvatanssin lisäksi olisi voinut kertoa enemmän ”leikkimisestä” vauvan kanssa, joita olisi voinut myöhemmin sitten esimerkiksi isä hyödyntää. Muutoin kaikkien seitsemän perheen kokemukset Ensiperheiden tukityöstä olivat erityisen positiivisia ja kaikki perheet olivat perhetyöstä hyötynneet ja saaneet tarvitsemansa tuen.

6. YHTEENVETO JA POHDINTA

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt selvittämään Ensiperheiden tukityö- projektissa olleiden seitsemän perheen omakohtaisia kokemuksia heille annetusta vauvaperhetyöstä. Tutkielmassani olen pyrkinyt etsimään vastauksia siihen, mitä sosiaalisen tuen tarpeita ensiperheillä oli hakeutuessaan tukityön tuen piiriin ja oliko sosiaalisen tuen puuttumisella vaikutusta siihen, että perhe hakeutui tukityöhön sekä millaiseksi tukityö muodostui perheiden kohdalla ja miten tukityö pystyi vastaamaan kunkin perheen sosiaalisen tuen tarpeisiin.

Ensinnäkin kaikkien perheiden omakohtaiset kokemukset tukityöstä, joka toimi neuvolan lisänä Tampereella ja lähikunnissa, olivat positiivisia ja kaikki perheet olivat hyvin tyytyväisiä projektiin ja sen antiin. Kaikki seitsemän perhettä halusivat nimenomaisesti osallistua tutkimukseeni sen takia, jotta hanke saisi näkyvyyttä ja asiakasperheitä kuunneltaisiin siitä näkökulmasta mitä Tampereen seudun ensiperheet tarvitsevat, jotta perheiden arki ensimmäisen lapsen synnyttyä jatkuisi mahdollisimman mutkattomasti ja mihin ensiperheet nykyään kaipaavat tukea. Melkeinpä kaikkien vanhempien kokemuksista kävi ilmi, että neuvoloilla ei ole aikaa enää paneutua perheisiin, jossa ei sillä hetkellä ole massiivisia ongelmia. Ensiperheiden tukityö-projekti oli kuitenkin suunnattu ensiperheille, jotka voivat suhteellisen hyvin. Ensiperheiden tukityö tunnettiin ennaltaehkäisevänä työmuotona, kun taas neuvoloiden kiireen keskellä aikaa on paneutua luultavamminkin suhteellisen korjaavaan työhön. Kuitenkin monilta perheiltä kokemus oli se, etteivät tiedä miten perheet olisivat voineet ja jaksaneet ilman perhetyön tukea.

Ensiperheiden sosiaalisen tuen tarve oli tutkimukseni mukaan suhteellisen laaja. Neuvolasta oli valikoitunut tukityön tuen piiriin perheitä jo raskausaikana sekä heti lapsen syntymän jälkeen. Raskausaikana tukityön tuen piiriin valikoitui perheitä, jolloin äidin kokemukset olivat sen tyyppisiä, että neuvola ei riittänyt vanhempien tueksi. Vanhemmat kertoivat sekä fyysisistä että psyykkisistä kokemuksistaan. Raskaudenaikainen runsas pahoinvointi ja jaksamattomuus tehdä asioita olivat osalla äideistä päällimmäisenä syynä. Myös erilaiset tunteiden ja mielialojen vaihtelut raskausaikana varjostivat äitien jaksamista ja hyvinvointia. Muutamalla äidillä runsas ja jokapäiväinen stressi vauvan hyvinvoinnista vatsassa vei äitien jaksamista ja hyvinvointia alaspäin. Lisäksi kaikki tunsivat suurta tarvetta puhua ja keskustella tulevasta synnytyksestä ja kivunlievityksistä, sillä äitien kokemuksen mukaan synnytyspelkoon ei kovinkaan paljon saanut neuvolasta apua. Muutamaa äitiä ahdisti raskausaikana ajatus siitä, ettei pystynyt näkemään itseään äitinä ja yhden äidin kokemukset masennuksen sairastumisesta toivat tarvetta tukeen. Myös

parisuhdeasiat, olivat monilla hyvin tärkeä osa tukea ennen vauvan syntymää. Toinen suuri kokonaisuus perheillä jo raskausaikana oli sosiaalisen tukiverkoston puuttuminen ja perheiden pelko yksinjäädämisestä ja pärjäämisestä vauvan kanssa yksin. Yhteenvetona voidaan todeta näiden kokemusten pohjalta, että ensiperheiden sosiaalisen tuen tarve raskausaikana on hyvinkin laaja, kuitenkin puhuminen ja ammatillinen tuki ja neuvot, auttoivat perheitä jaksamaan ja voimaan paremmin raskausaikana.

Perheet, jotka olivat tulleet tukityön piiriin vasta vauvan syntymän jälkeisinä ensimmäisinä kuukausina, olivat taas voineet raskausaikana hyvin. Monet kertoivatkin, että olivat voineet henkisesti todella hyvin ja jaksaminen oli monella jopa huipussaan. Tällöin kyseiset perheet, eivät olleet siis tarvinneet raskausaikana neuvolan lisäksi tukea. Ajatukset olivat kuitenkin muuttuneet vauvan tulon myötä ja näiden perheiden kohdalla sosiaalisen tuen tarve oli muodostunut hyvin pitkälti ohjauksen ja neuvonnan puolelle. Myös vauvaperheen arjen keskelle muodostunut väsymys ja siitä koituneet jaksamisen ongelmat ja epävarmuudet vanhemmuudessa toivat myös nämä perheet Ensiperheiden tukityön tuen piiriin. Myös tässä ryhmässä muutamilla perheellä sosiaalinen tukiverkosto puuttui lähes kokonaan.

Tutkimukseeni osallistuneiden perheiden kokemuksista voin todeta, että sosiaalisen tuen puuttumisella ja vähyydellä on vaikutusta ensiperheiden jaksamiseen arjessa. Täytyy kuitenkin muistaa, että jaksaminen ymmärretään hyvin eritavalla ja jokaiselle ihmiselle oma henkilökohtainen jaksaminen sekä perheen yhteinen jaksaminen ymmärretään hyvin eri tavalla. Tässä tutkimuksessa kuitenkin jaksamisella tarkoitetaan äitien ja isien omia kokemuksiaan omasta jaksamisestaan kun vertailukohtana on parisuhde ilman lasta. Joillekin perheille jaksamisen parantaminen tarkoitti sitä, että perhetyöntekijät tulevat katsomaan perheen vanhempia, jolloin vanhempi/vanhemmat saattoivat kertoa kuulumisensa ja saada kontaktia toiseen aikuiseen, päästä keskustelemaan omasta arjestaan ihmisille, jotka olivat kiinnostuneet aidosti perheen sen hetkisistä ajatuksista ja valmiita auttamaan perheitä. Toiselle taas jaksamisen helpottaminen tarkoitti hyvin konkreettista tukea ja apua muun muassa paneutumista parisuhteen ongelmiin tai vanhempien ajatuksien helpottaminen omasta vanhemmuudestaan ja siihen saatavien uusien työvälineiden tuominen perheiden arkeen.

Vauvan ja vanhempien kiintymyssuhteesta ja varhaisesta vuorovaikutuksesta kirjoitetaan paljon ja se on myös omassa tutkimuksessani ollut tärkeänä osana, varsinkin kun puhutaan ensiperheistä. Sen tärkeyden on myös tuonut esille Ensiperheiden tukityö omissa raporteissaan. Vauvan ja vanhemman kiintymyssuhde aloittaa luomistaan jo hyvin ajoissa raskausaikana. Se, millaiset ajatukset ja tunteet

äidillä on vauvastaan raskausaikana ohjaa myös omalta osaltaan äidin ja vauvan kiintymyssuhteen kehittymistä vauvan syntymän jälkeen.

Äitien ja isien kokemusten perusteella, joita itse olen haastatteluissa havainnut, on tukityö pystynyt vaikuttamaan positiivisesti myös vanhempien ja vauvan kiintymyssuhteiden syntyyn ja laatuun sekä varhaiseen vuorovaikutukseen. Vanhemmat eivät suinkaan haastattelutilanteissa käyttäneet kyseisiä termejä, mutta nämä tulivat esille muun muassa vanhempien saamista mielikuvaharjoitteista sekä siitä, että vanhempia kannustettiin aktiivisen vuorovaikutukseen jo kohtuvauvan kanssa. Suurin osa oli myös keksinyt kohtuvauvalle nimen. Kaiken kaikkiaan perhetyö pelkästään jo kotikäynneillään muistutti vanhemmille vauvan tulosta ja sai vanhempien mielikuvat vauvaan ja tämän syntymään. Näiden mielikuvien ja kokemusten kautta perhetyö on omalta osaltaan pystynyt vaikuttamaan vanhempien ajatuksiin tulevasta vauvasta. Vauvan syntymän jälkeen kiintymyssuhteen laadun kokemuksista perheet toivat esille juuri vauvan huomioon ottamisen tärkeyden, vauvan hoivaamisen ja vauvan tarpeisiin vastaamisen sekä kauniiden sanojen kautta vauvasta puhuttaessa. Onni, joka jokaisesta vanhemmista hehkui, kun omasta vauvasta, äitiydestä ja isyydestä puhuttiin, näkyi perheistä myös ulospäin. Dialogisen vauvatanssin opettamisesta kertoi myös jokainen vanhempi.

Edellä olen myös kuvannut vanhempien kokemuksia siitä, millä tavoin tukityö on perheen arkeen pystynyt vaikuttamaan. Tukisuhteen muodostuminen kunkin perheen kohdalla on vanhempien kokemusten mukaan ollut hyvin yksilöllistä. Tukisuhteen aloittamisajankohta sekä tukisuhteen pituus on riippunut hyvin paljon vanhempien halusta ja avun tarpeesta. Kunkin perheen kohdalla tukisuhteen käyntien tiheys oli ja läpikäytävät teemat olivat räätälöity kunkin perheen kohdalla heidän tarpeitaan vastaavaksi. Muutamilla perheillä tukisuhde oli muodostunut enemmän äidin tukemiseen ja toisilla taas perhetyöntekijät tapasivat vanhempia yhdessä. Muutamilla perheille perhetyö oli myös ainoa sosiaalisen verkoston lähde asuinpaikkakunnalla, jolloin perhetyön muodostumisessa painottui hyvin paljon sosiaalisen verkostojen luominen vanhempien asuinpaikkakunnalla. Kuusi perhettä kertoi tukityön vastanneen hyvin heidän sosiaalisen tuen tarpeisiin ja yksi perhe kertoi, ettei niinkään kokenut perhetyön tuovan perheeseen lisätukea, koska sitä ei katsottu perheessä niinkään tarvittavan. Tukisuhde päättyi perheiden kohdalla vauvan ollessa kahdeksan kuukauden ikäinen, mutta jokainen perhe kuitenkin toi esille, että tukisuhde olisi voinut kestää vielä pitempäänkin tai ainakin olisi voinut jatkua niin sanottuna auttavana puhelimenä, jolloin olisi voinut soittaa tutuille henkilöille, kun tukea ja apua olisi tarvinnut. Myös näistä

kokemuksista päätellen vanhemmat olivat olleet tyytyväisiä perhetyön tukeen ja luottivat heidän neuvoihin.

Tutkielmani perusteella voin sanoa, että ensiperheillä tulisi olla valinnan mahdollisuus lisätukeen neuvolan lisänä, mikäli ensiperhe tähän tuntisi tarvetta. Ensimmäistä lastaan odottavat perheet tarvitsevat paljon ympärilleen tukea, neuvoja ja vahvan sekä auttavan sosiaalisen tuen ja verkoston. Aina neuvolan tuki ei ole riittävää ja myös pienen huolen alueella olevat perheet tarvitsevat ennaltaehkäisevää tukea tähän suureen elämänmuutokseen. Vauvan tulo perheeseen muuttaa monia asioita parisuhteessa ja muokkaa naista sekä miestä hyvin paljon ja kokonaisvaltaisesti. Vanhempiin kohdistuu yhä enemmän ja enemmän odotuksia ja paineita, joiden kanssa ei kenenkään tarvitse painia yksin. Ei ole häpeä pyytää apua ja tukea.

LÄHTEET

Airola, Marja & Tarsalainen Anne (2003) Perheessä on voimaa. Helsinki: Lasten keskus.

Antonovsky, A (1987) Unraveling the mystery of health: How people manage stress and stay well. San Francisco: Jossey- Bass Publisher.

Barnes, J.A (1972) Social networks. Reading, MA: Addison –Wesley Modular Publications.

Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.

Bowlby, John (1969) Attachment and Loss Volume 1: Attachment. Harmondsworth: Penguin Books.

Brodén, Margareta (2004) Raskausajan mahdollisuudet. Suom. Marja Kivirauma. Helsinki: Therapie-säätiö.

Bronfenbrenner, Urie (1979) The Ecology of human development. Experiments by nature and design. Cambridge: Harvard University Press.

Bronfenbrenner, Urie (1997) Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa Ross Vasta (toim.) kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Suom. Anne Toppi. Kuopio: UNIPress, 221-280.

Caplan, Gerald (1974) Support Systems and Community Mental Health. New York: Basic Books.

Condon JT, Boyce P & Corkindale CJ (2004) The first time fathers study: a prospective study of the mental health and wellbeing of men during the transition to parenthood. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry. 38 (1-2), 56-64.

Gibson, C (1995) The process of empowerment on mothers of chronically ill children. Journal of Advanced Nursing 21 (6), 1201-1210.

Ensiperheiden tukityön toimintaohje (2008) Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry.

Ensiperheiden tukityön loppuraportti (2010) Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 25-43.

Evans J, Heron J, Francomb H, Oke S, Golding J. (2001) Cohort study of depressed mood during pregnancy and after childbirth. *British Medical Journal* 323 (7307), 257-260.

Heimo, Eija (2002) Erityistuen tarpeessa olevan lapsiperheen tunnistaminen ja psykososiaalinen tukeminen äitiys- ja lastenneuvolassa. Seurantatutkimus vuosina 1997–2000. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C. Scripta lingua Fennica edita. Turku.

Huttunen, Jouko (1999) Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Jokinen Arto (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press, 169–186.

Huttunen, Jouko (2001) Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hätönen & Nykänen (1999) Äitiyden voimavarojen tukeminen ryhmässä- ohjauskansio ryhmän ohjaajille. Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Hyvinvointineuvola -toimintamalli Tampereella (2007) Tampere: Tampereen yliopistopaino oy painatuskeskus, 2-4. Haettu osoitteesta:

<http://www.tampere.fi/tiedostot/5t8WtOegp/Hyvinvointineuvola-toimintamalli.pdf>.

Viitattu 27.12.2009.

Kahn, R. (1979) Aging and social support. Teoksessa Matilda W. Riley (toim.) Aging from birth to death: interdisciplinary perspectives. Colorado: Westview Press, 79-90.

Kahn, R.L. & Antonucci T. (1980) Convoys over the life course: attachment, roles and social support. Teoksessa Paul Baltes & Orville Brien (toim.) Life span development and behaviour Vol 3. Boston: Lexington.

Kalland, Mirjam & Maliniemi-Piispanen (1999) Vauvan kiikku: kuvaus kokeilevasta vauvaperhetyöstä. Helsinki: Edita.

Kiiskinen, Jyrki (2003) Isän muodonmuutokset. Teoksessa Hiilamo Kirsi (toim.) Elämän ruuhkavuodet. Kertomuksia vanhemmuudesta. Helsinki: Kirjapaja, 93–107.

Kinnunen, Petri (1998) Hyvinvoinnin ruletti: tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun Suomessa. Acta Universitatis Lapponiensis 20. Rovaniemi.

Kinnunen, Petri (1999) Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Matti (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 102–114.

Kinnunen, Ulla (1993) Stressi ja sen hallinta. Teoksessa Kuusinen Kirsti-Liisa. (toim.) Terveyspsykologia. Juva: WSOY, 64-73.

Kolehmainen Jani (2004) Osallistuva isä - muuttunut mies? Teoksessa Aalto Ilana & Kolehmainen Jani (toim.) Isäkirja. Tampere: Vastapaino. 89-108.

Kumpusalo, Esko (1991) Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus. Helsinki: VAPK-kustannus.

Kuronen, Marjo (1989) Onnellinen ja ongelmallinen äitiys. Tutkimus lastenhoidon ja kasvatuksen asiantuntijoiden äitiyttä koskevista käsityksistä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.

Kuula, Arja (2006) Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Hallamaa Jaana, Launis Veikko, Lötjönen Salla ja Sorvali Irma (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 124-140.

Kämpö, Riikka (2003) Lapsi etsii vanhempiaan. Teoksessa Hiilamo Kirsi (toim.) Elämän ruuhkavuodet. Kertomuksia vanhemmuudesta. Helsinki: Kirjapaja, 175-182.

Laine, Timo (2010) Miten kokemuksia voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 28-45.

Moilanen, Pentti & Rähä Pekka (2010) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 46-69.

Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n raha-automaatin projektiseloste C, 2007.

Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry, ensiperheiden tukityö-väliraportti, 2009.

Niemelä, Pirkko (2003) Äitiyden tunteen syntyminen. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 237–251.

Nucholls, K.B, Cassel, J & Kaplan, B.H. (1972) Psychosocial assets, life crisis and the prognosis of the pregnancy. American Journal of Epidemiology 95 (5), 431-441.

Paajanen, Pirkko (2006) Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoiva-isä. Alle 3-vuotiaiden esikoislasten isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä. Perhebarometri 2006. Helsinki: Väestöliitto.

Pelkonen, Marjaana (1994) lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin. Kuopion yliopiston julkaisuja E. yhteiskuntatieteet 18. Kuopio.

Perttula, Juha (2009) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula Juha & Latomaa Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitystulkinta-ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 115-162.

Piha, Kirsi (2003) Ei mikään kansikuvaäiti. Teoksessa Hiilamo Kirsi (toim.) Elämän ruuhkavuodet. Kertomuksia vanhemmuudesta. Helsinki: Kirjapaja, 215–228.

Punamäki, Raija-Leena (2011) Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen Jari & Kalland Mirjam (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro oy, 95-114.

Puroila, Anna-Maija & Karila Kirsti (2001) Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Teoksessa Kirsi Karila & Jarmo Kinos & Jorma Virtanen (toim.) varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus. 204-225.

Ross, J.M. (1979) Paternal identity: the equation of fatherhood and manhood. Teoksessa Karasu T.M & Socarides C.W. (toim.) On sexuality: Psychoanalytic observation. New York: International Universities Press, 73-97.

Russel, A Isabella & Belsky, Jay (1985) Marital change during the transition to parenthood and security of infant -parent attachment. Journal of family Issues 6, 505–522.

Rytkönen, Outi & Hautsalo, Katriina (1999) Laadukas parisuhde: onnea ja vuorovaikutusta. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 10. Jyväskylä.

Sears, William & Sears Martha (2008) Kiintymysvanhemmuuden kirja. Onnellisen vauvan hoito-
opas. Helsinki: Green Spot.

Siltala, Pirkko (2003) Varhainen vuorovaikutus kokemusten ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 16–43.

Sinkkonen, Jari (2003) Lapsen varhainen isäsuhte. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 261–267.

Stern, Daniel N. (1997) Maailma lapsen silmin -mitä lapsi näkee, kokee ja tuntee. Helsinki: WSOY.

Tarkka, Marja-Terttu (1996) Äitiys ja sosiaalinen tuki. Ensisynnyttäjän selviytyminen äitiyden varhaisvaiheessa. Tampere: Taju.

Viljamaa, Marja-Leena (2003) Neuvola tänään ja huomenna: Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 212. Jyväskylä.

Vilen, Marika & Vihunen, Riitta & Vartiainen Jari & Siven Tuula & Neuvonen Sohvi & Kurvinen Auli (2006) Lapsuus. Erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.

Vuori, Jaana (2004) Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto Ilana & Kolehmainen Jani (toim.) Isäkirja. Tampere: Vastapaino, 29–63.